

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ**

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

2

**Անձնական տվյալների
պաշտպանությունը**

Սույն տպագրությունը իրականացվել է «Աջակցություն քրեական արդարադատության բարեփոխումներին և եվրոպական չափանիշների կիրառման ներդաշնակեցումը Հայաստանում» ծրագրի շրջանակներում, որը համաֆինանսավորվում է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից:

Սույն տպագրության մեջ ներկայացված տեսակետները որևէ կերպ չեն արտահայտում Եվրոպական միության պաշտոնական տեսակետները:

Հեղինակներ

Հենրիկ Խունդկարյան՝

Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի հետազոտությունների և զարգացման վարչության ավագ մասնագետ

Անահիտ Հարությունյան՝

Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի հետազոտությունների և զարգացման վարչության պետ

Խմբագիր

Լիպարիտ Դրմեյան՝

Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի ղեկավար

Կազմման օժանդակեցին

Սեդա Մելքումյանը՝

Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի հետազոտությունների և զարգացման վարչության գլխավոր մասնագետ

Լիլիթ Սեյրանյանը՝

Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի հետազոտությունների և զարգացման վարչության գլխավոր մասնագետ

ISBN

Կազմի նկարը՝ Եվրոպայի խորհուրդ, Մարդու իրավունքների պալատ (Ճարտարագիտական խումբ՝ Ռիչարդ Ռոջերս Փարթեներշիփ և Քլոդ Բյուշեր Ատելյե)

© Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակ, 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ	9
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	11

Բաժին 1.

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ա. «ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐ» ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ	14
1. ՄԻԱՑՑԱԼ ԱԶԳԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ	15
2. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ.....	18
Բ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԶՓԱՆԻՇՆԵՐԻ	20
Գ. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 8-ՐԴ ՀՈԴԿԱԾԻ ՇՐՋԱՆԱԿՈՒՄ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՑԱԿԵՏԵՐԸ (ՆԵԳԱՏԻՎ ԵՎ ՊՈԶԻՏԻՎ)	25
Դ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԶՄՓՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ	27
1. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	30
2. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԶՄՓ ՆՊԱՏԱԿ ՀԵՏԱՊՆԴԵԼԸ	34
3. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺՈՂՈՎՐԴԴՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	36
ա. Հավաքված կամ ձեռք բերված տվյալների ծավալային նվազեցման պահանջ	40
բ. Տվյալների ճշգրտության և պարբերաբար թարմացման պահանջ	41
գ. Տվյալների պահպանումն անհրաժեշտ տևողությամբ	41

դ. Տվյալների օգտագործումը բացառապես	
այն նպատակի համար, ինչի համար հավաքվել են	42
ե. Տվյալների հավաքման թափանցիկ ընթացակարգերի պահանջ	43

Բաժին 2 ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

Ա. ԱՇԽԱՏԱՎԱՅՐՈՒՄ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏԿՅԱԼՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔՈՒՄԸ	44
1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ	44
2. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ	50

Անտոնովիչը և Մարկովիչն ընդդեմ Չեռնոգորիայի

(*Antović and Mirković v. Montenegro*, application no. [70838/13](#), judgment of 28 November 2017)

*Տեսահսկում համալսարանում դասերի ժամանակ.
խախտում* 50

Բարբուլեսկուն ընդդեմ Ռումինիայի (*Bărbulescu v. Romania*, application no. [61496/08](#), [GC], judgment of 5 September 2017)

Մասնավոր ընկերության կողմից իր աշխատակցի էլեկտրոնային հաղորդագրությունների հսկողություն և դրանց հիման վրա վերջինիս աշխատանքից ազատում. խախտում 55

Լիբերտն ընդդեմ Ֆրանսիայի (*Libert v France*, application no. [588/13](#), judgment of 22 February 2018)

Աշխատակցի աշխատանքից ազատում համակարգչում պոռնոգրաֆիկ նյութեր պահելու համար. խախտում չկա 64

Կոպկեն ընդդեմ Գերմանիայի (*Köpke v. Germany (dec.)*, application no. [420/07](#), decision of 5 October 2010)

*Մասնավոր խուզարկու գործակալության աջակցությամբ գործատուի կողմից տեղադրված տեսահսկման համակարգի միջոցով իրականացված հսկողության արդյունքում աշխատակցին աշխատանքից ազատում.
դիմումը համարվել է անընդունելի* 70

Լոպեզ Ռիբալդան և այլք ընդդեմ Իսպանիայի [ՄՊ]

(*López Ribalda and others v. Spain* [GC], application nos.

1874/13 and 8567/13, judgment of 17 October 2019)

Գործատուի կողմից սուպերմարկետի գանձապահների և վաճառողների գաղտնի տեսահսկում. **խախտում չկա** 74

Բ. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՌԻՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ

Կ.Հ.-ն և այլք ընդդեմ Սլովակիայի *K.H. and Others*

v. Slovakia, application no. 32881/04, judgment of 28 April 2009)

Առողջության և վերարտադրողական կարգավիճակի վերաբերյալ տեղեկատվություն պարունակող բժշկական փաստաթղթերի պատճենահանման արգելք դիմումատուների փաստաբանների համար. **խախտում**..... 82

Լ.Հ.-ն ընդդեմ Լատվիայի (*L.H. v. Latvia*, application no.

52019/07, judgment of 29 April 2014)

Բժշկական օգնության և աշխատանքի համապատասխանության որակի վերահսկողության տեսչության կողմից անձնական տվյալների հավաքում նախատեսող օրենքի ոչ բավարար հստակություն. **խախտում**..... 87

Լ.Լ.-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի (*L.L. v. FRANCE*, application no.

7508/02, judgment of 10 October 2006)

Առանց դիմումատուի համաձայնության բժշկական տվյալներ պարունակող իր փաստաթուղթը թույլատրելի ապացույց ճանաչելն ու դատական ակտի հիմքում դնելը. **խախտում** 94

Ռադուն ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության

(*Radu v. the Republic of Moldova*, application no. 50073/07,

judgment of 15 April, 2014)

Դիմումատուի գործատուին առանց դիմումատուի համաձայնության բժշկական տվյալների փոխանցում. **խախտում** 100

Գ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՁԱՆԳԱԾԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ 105

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ	105
2. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ	114

2.1. Զանգվածային հսկողություն

«Big Brother Watch-ը և այլք» ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (*Big Brother Watch and others v. the United Kingdom [GC]*, application nos [58170/13](#), [62322/14](#) and [24960/15](#), judgment of 25 May 2021)
 Հաղորդակցությունների զանգվածային գաղտնալսման համապատասխանությունը կոնվենցիոն պահանջներին. **խախտում**..... 114

«Արդարության Կենտրոն»-ն ընդդեմ Շվեդիայի (*CENTRUM FÖR RÄTTVISA v. SWEDEN [GC]*, application no. 35252/08, judgment of 25 May 2021)
 Դիմումատու կազմակերպության մտավախությունն առ այն, որ պետական պաշտոնյաները վերահսկող թնույթի գործառույթ ունենալու պատճառով ցանկացած պահի կարող են իրականացնել հաղորդակցությունների գաղտնալսում. **խախտում**..... 122

2.2. Թիրախավորված անձանց նկատմամբ հսկողություն

Ռոման Ջախարովն ընդդեմ Ռուսաստանի (*Roman Zakharov v. Russia*, application no. [47143/06](#) judgment of 4 December 2015)
 Բջջային հեռախոսի հաղորդակցությունների գաղտնի հսկողությունը կարգավորող օրենսդրական թերություններ. արդյունավետ ներպետական միջոցների բացակայություն. **խախտում**..... 137

Քեննեդին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (*Kennedy v. the United Kingdom*, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010)
 Նախկինում սպանության համար դատապարտված անձի հաղորդակցությունների գաղտնալսում. **խախտում չկա** 148

Դ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏԿՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՏԱՀԱՅՏԿԵԼՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՐԱՔԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ	155
2. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ	158

Խադիջա Իսմաիլովան ընդդեմ Ադրբեջանի

(*Khadija Ismailova v Azerbaijan*, applications nos [65286/13](#) and [57270/14](#), judgment of 10 January 2019)

Լրագրողի անձնական կյանքին վերաբերող գաղտնի նկարահանված տեսանյութի հրապարակումը և դրա վերաբերյալ ոչ արդյունավետ քննության իրականացումը. **խախտում (8-րդ և 10-րդ հոդվածներ)** 158

Վոն Հաննովերն ընդդեմ Գերմանիայի (*Von Hannover*

v Germany, application no. 59320/00, judgment of 24 June 2004)

Առանց անձի գիտության իր լուսանկարների հրապարակումն ամսագրերում. **խախտում**..... 166

Բրեմներն ընդդեմ Թուրքիայի (*Bremner v Turkey*,

application no. [37428/06](#), judgment of 13 October 2015)

Գաղտնի տեսահսկմամբ ձեռք բերված տեսանյութի օգտագործումը վավերագրական ֆիլմում. **խախտում** 172

Հոինեսն ընդդեմ Նորվեգիայի (*HØINESS v. NORWAY*,

application no [43624/14](#), judgment of 19 March 2019)

Առցանց ֆորումում անձի վերաբերյալ վարկաբեկող մեկնաբանությունների առկայությունը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքի պաշտպանության տեսանկյունից. **խախտում չկա** 178

Հալդիմանը և այլք ընդդեմ Շվեյցարիայի

(*Haldimann and others v Switzerland*, application no.

[21830/09](#), judgment of 24 February 2015)

Լրագրողների՝ թաքնված տեսանկարահանման միջոցով անցկացրած հարցազրույցի և տեսանյութի հրապարակման համար քրեական պատասխանատվություն. **խախտում (Կոնվենցիայի 10-րդ հոդված)**..... 182

Փեքն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (*Peck v UK*,

application no. [44647/98](#), judgment of 28 January 2003)

Դիմումատուի վերաբերյալ հանրային վայրում իրականացված տեսահսկման միջոցով ձեռք բերված կադրերի բացահայտումը մամուլով. **խախտում**..... 190

Սկիական ընդդեմ Իտալիայի (*Sciacca v Italy*, application no. [50774/99](#), judgment of 11 January 2005)

Նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված լուսանկարների հրապարակում. **խախտում**..... 197

Ե. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ

Կրուգլովը և այլք ընդդեմ Ռուսաստանի (*Kruglov and Others v. Russia*, application no. [11264/04](#) and 15 others, judgment of 4 February 2020)

Իրավաբանների գրասենյակներում և բնակարաններում իրականացված խուզարկությունը մասնագիտական գաղտնիքի պահպանման համատեքստում. **խախտում**..... 200

Վուկոտա-Բոյիչն ընդդեմ Շվեյցարիայի

(*Vukota-bojić v. Switzerland*, application no.

[61838/10](#), judgment of 18 October 2016)

Մասնավոր գործակալներն ապահովագրական ընկերության պատվերով իրականացրել են դիմումատուի գաղտնի հսկողություն, որի արդյունքում ձեռք բերված տվյալների հիման վրա դիմումատուի ապահովագրական հատուցումը դադարեցվել է. **խախտում**..... 206

Բեռն Լարսեն Հոլդինգ Ա Ս-ն և այլք ընդդեմ Նորվեգիայի

(*Bernh Larsen Holding As and others v. Norway*, application no.

[24117/08](#), judgment of 14 March 2013)

Կազմակերպությունների սերվերի տվյալների պատճենահանման վերաբերյալ պահանջ. **խախտում չկա**..... 214

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

**Եվրոպական կոնվենցիա
կամ Կոնվենցիա**

Մարդու իրավունքների և
հիմնարար ազատությունների
պաշտպանության մասին
կոնվենցիա

**Եվրոպական դատարան
կամ Ստրասբուրգի
դատարան
կամ Դատարան**

Մարդու իրավունքների
Եվրոպական դատարան

108 կոնվենցիա

«Անձնական տվյալների
ավտոմատացված մշակման
դեպքում անհատների
պաշտպանության մասին»
կոնվենցիա

ՄԱԿ

Միացյալ ազգերի
կազմակերպություն

Հանձնաժողով

Մարդու իրավունքների
հանձնաժողով

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակակից աշխարհում տեխնոլոգիաների, հատկապես տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացումն ու առաջընթացը, ինչպես նաև արդի հասարակության առավել թվայնացված բնույթը հանգեցրել են հսկողության, հաղորդակցությունների գաղտնալսման և անձնական տվյալների հավաքման էական աճի՝ իրենց հերթին մարտահրավեր նետելով անձնական տվյալների և դրանց պաշտպանության ոլորտին: Տեխնոլոգիաների զարգացման տեմպը և անձնական տվյալների մշակման և օգտագործման եղանակների ազդեցությունը զգալի են յուրաքանչյուր անհատի վրա:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի կողմից որպես Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի երկրորդ տեղեկագրի¹ ուսումնասիրության առարկա ընտրվել են անձնական տվյալների, դրանց հավաքմանը, պահպանմանը, մշակմանը և օգտագործմանն առնչվող հիմնահարցերը: Շեշտադրվել են անձնական տվյալների առնչությամբ առաջ եկող հիմնահարցերն այնպիսի առանձին ոլորտներում, ինչպիսիք են անձնական տվյալների հավաքումն ու օգտագործումն աշխատավայրում, բժշկական համատեքստում և զանգվածային հսկողության պայմաններում: Առանձին ուշադրություն է հատկացվել

¹ Այսուհետ՝ Տեղեկագիր:

նաև անձնական տվյալների պաշտպանության և արտահայտվելու ազատության իրավունքների հարաբերակցության բարդ և հակասական խնդրին:

Տեղեկագրում ոչ միայն տեղ են գտել Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի համատեքստում Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում արտահայտված դիրքորոշումները, այլև դրանք համադրվել են 108 կոնվենցիայում ամրագրված մոտեցումների հետ, իսկ որոշ հարցերի առնչությամբ անդրադարձ է կատարվել նաև միջազգային այլ փաստաթղթերի:

Տեղեկագիրը բաղկացած է երկու առանձին բաժիններից: *Առաջին բաժնում* հակիրճ ներկայացված են անձնական տվյալների և դրանց պաշտպանությանը վերաբերող իրավունքի ձևավորման ու զարգացման նախապատմությունը, անձնական տվյալների պաշտպանության վերաբերյալ հիմնական միջազգային փաստաթղթերը, ինչպես նաև Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի վերլուծության հիման վրա առանձնացվել են անձնական տվյալների պաշտպանության իրավաչափության պայմանները: *Երկրորդ բաժինը նվիրված է* դատական պրակտիկային: Առանձնացված յուրաքանչյուր ոլորտի հետ կապված բացի ընդհանրական և վերլուծական դիտարկումներից ընտրվել և համառոտագրվել են Եվրոպական դատարանի վերաբերելի նախադեպային իրավունքից այն վճիռները, որոնց առանձնահատուկ հետաքրքրությունը և կարևորությունը պայմանավորված են մեր երկրի իրավական համակարգում առկա նման իրավական խնդիրներով, կամ որոնցում Եվրոպական դատարանն արտահայտել է առանձնահատուկ կարևորության դիրքորոշում և կատարել տարբերվող եզրահանգումներ:

Բացի այդ, Տեղեկագրում ներառվել են նաև Եվրոպական դատարանի վերաբերելի այլ նախադեպերի օրինակներ (գերկապային հղումներով), որոնք առնչվում են Տեղեկագրում ընդգծված և Դատարանի կողմից բարձրացված և վերլուծված իրավական խնդիրներին:

Տեղեկագիրը պարունակում է նաև հղումներ Եվրոպական կոնվենցիայից մեջբերված հոդվածներից յուրաքանչյուրում օգտագործված «բանալի բառերին»:

Վճիռների ամբողջական տարբերակներին հնարավոր է ծանոթանալ Տեղեկագրի էլեկտրոնային տարբերակի բովանդակության մեջ ընդգրկված գործերի գերկապային հղումների միջոցով, որոնք ապահովում են հասանելիություն HUDOC շտեմարանում տեղադրված վճռի անգլերեն ամբողջական տեքստին:

Տեղեկագրում ընդգրկված վճիռների հայերեն համառոտագրերը հասանելի են նաև HUDOC շտեմարանի Legal summaries ենթաբաժնում:

Տեղեկագիրը նախատեսված է ինչպես մասնագիտական հանրության ներկայացուցիչների, այնպես էլ ոլորտով հետաքրքրված այլ անձանց համար՝ նպատակ ունենալով համապարփակ ներկայացնելու անձնական տվյալների և դրանց պաշտպանության առնչությամբ Եվրոպական և միջազգային չափանիշները:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ա. «ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐ» ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ

h նչպես եվրոպական, այնպես էլ միջազգային իրավունքի զարգացումը վկայում են, որ միջազգային իրավական փաստաթղթերն ի սկզբանե անձնական տվյալների և դրանց պաշտպանության վերաբերյալ առանձին դրույթներ չեն պարունակել, բնականաբար, պայմանավորված ժամանակի հրամայականով: Փոխարենը, որպես հիմնարար իրավունք, բոլոր հանրահայտ փաստաթղթերում ի սկզբանե հռչակված է եղել անձնական կյանքի հարգման իրավունքը: Հետագա տարիների ընթացքում համակարգիչների, ինտերնետի և տեխնոլոգիաների զարգացումը, մի կողմից բարելավելով անձանց կյանքի որակն ու արդյունավետությունը, մյուս կողմից վտանգելով մասնավոր կյանքի հարգման իրավունքը, առաջ բերեցին անձնական բնույթի տեղեկատվության հավաքումն ու օգտագործումը կարգավորող կանոններ ունենալու անհրաժեշտությունը: Սրանով էր նաև պայմանավորված «տեղեկատվական գաղտնիություն» կամ «տեղեկատվական ինքնորոշման իրավունք» հասկացությունների

ձևավորումը²: Սկսած 1970-ականներից՝ մի քանի երկրներ օրենսդրական կարգավորման ենթարկեցին հանրային իշխանությունների և խոշոր կազմակերպությունների կողմից անձնական տեղեկատվության տիրապետումը³:

Ժամանակին համընթաց անձնական տվյալների պաշտպանությունը ձևավորվեց որպես ինչպես միջազգային, այնպես էլ ներպետական մակարդակում ընդունված առանձին կառուցակարգ՝ ինքնըստինքյան տարանջատվելով մասնավոր կյանքի հարգանքի իրավունքից: Մասնավոր կյանքի հարգանքի և անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքները սերտորեն փոխկապակցված են միմյանց. երկուսն էլ բխում են միևնույն արժեքից, այն է՝ **անհատների ինքնավարությունն ու արժանապատվությունը՝ վերջիններիս համար ապահովելով անձնական տարածք, որտեղ նրանք կարող են ազատորեն դրսևորել իրենց որպես անհատականություններ, մտածել և փոխանակել կարծիքներ:**

² Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական դատարանը 1983 թվականին հաստատեց «տեղեկատվական ինքնորոշման իրավունքը» իր **Volkszählungsurteil, BVerfGE Bd. 65, S. 1ff** որոշմամբ: Սահմանադրական դատարանը համարեց, որ «տեղեկատվական ինքնորոշման իրավունքը» բխում է Գերմանիայի սահմանադրությամբ երաշխավորված «անհատականության նկատմամբ հարգանքի» իրավունքից:

³ Հեսսեն գերմանական նահանգը 1970 թվականին ընդունել է անձնական տվյալների պաշտպանության վերաբերյալ առաջին օրենքը, որը գործում էր միայն այդ նահանգում:

1973 թվականին Շվեդիան ընդունեց անձնական տվյալների պաշտպանության աշխարհում առաջին իրավական ակտը:

1980-ականների վերջում մի քանի եվրոպական երկրներ (Ֆրանսիան, Գերմանիան, Նիդերլանդները և Միացյալ Թագավորությունը) ընդունեցին անձնական տվյալների պաշտպանությանը վերաբերող իրավական ակտեր:

1. ՄԻԱՑՅԱԼ ԱԶԳԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱԿ-ի իրավաբանության շրջանակում *Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի* 12-րդ հոդվածը⁴, վերաբերելով անձնական և ընտանեկան կյանքի հարգմանը, միջազգային մակարդակում ամրագրում է անհատի իրավունքը՝ զերծ լինել իր մասնավոր կյանքի ցանկացած, այդ թվում՝ պետության միջամտությունից կամ ոտնձգությունից:

Հաջորդիվ, 1976 թվականին ուժի մեջ մտած *Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը* հռչակում է, որ ոչ ոքի անձնական և ընտանեկան կյանքը չի կարող ենթարկվել անօրինական կամ կամայական միջամտության⁵:

Սկսած 2013 թվականից, ի պատասխան նոր տեխնոլոգիաների զարգացմանը և զանգվածային հսկողության ձևավորմանը, ՄԱԿ-ն ընդունեց երկու բանաձևեր⁶, որոնցում խստորեն դատապարտվում է զանգվածային հսկողությունը՝ ընդգծելով նման հսկողության ազդեցությունը մասնավոր կյանքի, խոսքի ազատության իրավունքների, ինչպես նաև կենսունակ և ժողովրդավարական

⁴ **Հոդված 12.** Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել իր անձնական ու ընտանեկան կյանքում կամայական միջամտության, իր տան, իր նամակագրության կամ իր պատվի ու հեղինակության նկատմամբ կամայական ոտնձգությունների: Յուրաքանչյուր ոք ունի նման միջամտությունից կամ ոտնձգությունից օրենքի պաշտպանության իրավունք:

⁵ **Հոդված 17**

1. Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել քմահաճ կամ անօրինական միջամտության իր անձնական և ընտանեկան կյանքին, քմահաճ կամ անօրինական ոտնձգության իր բնակարանի անձեռնմխելիության կամ իր թղթակցության գաղտնիքի նկատմամբ կամ էլ անօրինական ոտնձգության իր պատվի ու հեղինակության նկատմամբ:

2. Յուրաքանչյուր մարդ ունի այդպիսի միջամտությունից կամ այդպիսի ոտնձգություններից օրենքի պաշտպանության իրավունք:

⁶ Տե՛ս UN, General Assembly, **Resolution on the right to privacy in the digital age, A/RES/68/167**, New York, 18 December 2013, UN, General Assembly, **Revised draft resolution on the right to privacy in the digital age, A/C.3/69/L.26/Rev.1**, New York, 19 November 2014:

հասարակության գործունեության վրա: Չունենալով պարտադիր իրավաբանական ուժ՝ այս բանաձևերը հանգեցրին մասնավոր կյանքի, նոր տեխնոլոգիաների և հսկողության վերաբերյալ միջազգային առումով կարևոր քաղաքական բարձր մակարդակի բանավեճի: Հիշյալ բանաձևերի արդյունքում ձևավորվեց նաև հատուկ զեկուցողի ինստիտուտը՝ լիազորված լինելով նպաստելու և պաշտպանելու անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքը:

Եթե ՄԱԿ-ի հիշյալ բանաձևերում հիմնականում արտացոլված էին զանգվածային հսկողության բացասական հետևանքները և հետախուզական մարմինների լիազորությունների սահմանափակումը, ապա վերջին տարիներին ընդունված բանաձևերում արձանագրվեցին ՄԱԿ-ի շրջանակում ոլորտի վերաբերյալ վերջին ժամանակների բանավեճերի զարգացումները⁷: Այսպես, 2016 և 2017 թվականներին ընդունված բանաձևերում վերահաստատվեց այն մոտեցումը, ըստ որի՝ հետախուզական մարմինների լիազորությունները պետք է լինեն հնարավորինս սահմանափակ, և կրկին դատապարտվեց զանգվածային հսկողությունը: Այդուհանդերձ, բանաձևերը նաև հստակ ամրագրում են, որ ձեռնարկատիրական ընկերությունների՝ անձնական տվյալների հավաքման, մշակման և օգտագործման օրեցօր աճող հնարավորությունները թվային այս դարաշրջանում վտանգում են մասնավոր կյանքի իրավունքը: Այսպիսով, **բացի պետական մարմինների որոշ պարտականություններին վերաբերելուց, սույն բանաձևերը նաև մասնավոր ոլորտի սուբյեկտների վրա դրեցին պարտականություն հարգել անձանց անձնական կյանքի իրավունքը՝ կոչ անելով բոլոր կազմակերպություններին տեղեկացնելու**

⁷ Տե՛ս UN, General Assembly, *Revised draft resolution on the right to privacy in the digital age*, A/C.3/71/L.39/ Rev.1, New York, 16 November 2016,

UN, Human Rights Council, *The right to privacy in the digital age*, A/HRC/34/L.7/Rev.1, 22 March 2017:

անձնական տվյալների հավաքման, օգտագործման և մշակման մասին՝ ապահովելով թափանցիկ քաղաքականություն:

2. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Անձնական տվյալների պաշտպանության ոլորտում զգալի է Եվրոպայի խորհրդի ու նրա կոնվենցիոն մարմինների դերը, որոնք տարիների ընթացքում մշակել են մասնավոր կյանքի և անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքները երաշխավորող տարբեր գործիքակազմեր:

108 կոնվենցիա. Բավական ինքնատիպ գործիք է 108 կոնվենցիան այն հաշվառմամբ, որ **ոչ մի այլ կոնվենցիա չի նախատեսում անձնական տվյալների պաշտպանության ոլորտում երկրների ինչպես հանրային, այնպես էլ մասնավոր տիրույթներին առնչվող պարտադիր իրավասությունը⁸:**

Սույն կոնվենցիայի նպատակն է ապահովել յուրաքանչյուր անդամ պետության տարածքում յուրաքանչյուր անձի, անկախ վերջինիս քաղաքացիությունից կամ բնակության վայրից, իրավունքների և հիմնարար ազատությունների, մասնավորապես, անձանց մասնավոր կյանքի իրավունքի նկատմամբ հարգանքը հատկապես այդ անձանց վերաբերյալ անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման առնչությամբ:

108 կոնվենցիան բաց է ցանկացած երկրի ստորագրման համար (ներկայումս կոնվենցիային անդամակցել են 54 պետություններ⁹) և տասնամյակներ շարունակ եղել է աշխարհի տարբեր

⁸ Կոնվենցիան ստորագրվել է 1981 թվականի հունվարի 28-ին, ուժի մեջ մտել 1985 թվականին: Հայաստանի Հանրապետությունը 108 կոնվենցիայի անդամ է 2012 թվականից ի վեր:

⁹ Բացի Եվրոպայի խորհրդի 47, ներառյալ Եվրոպական միության 28 անդամ պետություններից՝ 108 կոնվենցիայի անդամ են նաև Արգենտինան, Կաբո Վերդեն, Մավրիկոսը, Մեքսիկան, Սենեգալը, Ուրուգվայը և Թունիսը: Դիտորդ պետությունների թվին են պատկանում Ավստրալիան, Բրազիլիան, Բուրկինա Ֆասոն, Կանադան, Չիլին, Գաբոնը, Գանան, Ինդոնեզիան, Իսրայելը, Մարոկկոն, Նոր Զելանդիան, Ֆիլի-

երկրների, այդ թվում՝ Եվրոպական միության երկրների անձնական տվյալների պաշտպանության շրջանակում օրենսդրական փոփոխությունների հիմք: 108 կոնվենցիան խմբագրվել է 2018 թվականին՝ ի պատասխան թվային դարաշրջանի նոր մարտահրավերների, ինչը հնարավորություն է տալիս փոխանակելու անձնական տվյալները միջազգային մակարդակում և ուժեղացնում է կոնվենցիոն դրույթների արդյունավետ կիրառումը: Եվրոպական դատարանն իր բազմաթիվ վճիռներում հղում է կատարում 108 կոնվենցիայի դրույթներին՝ դրանք դիտարկելով իր նախադեպային իրավունքում որպես վերլուծության հիմք:

108 կոնվենցիայի հիմքում ընկած ընդհանուր սկզբունքներն ու կանոնները զարգացնելու նպատակով Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն ընդունել է իրավաբանական պարտադիր ուժ չունեցող հանձնարականներ¹⁰, որոնք նպաստել են անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքի զարգացմանը: Բացի այդ, Եվրոպայի խորհրդի հանձնարարականներից մի քանիսը հիմք են դարձել Եվրոպական միության համապատասխան օրենսդրության ձևավորման համար¹¹:

Եվրոպական կոնվենցիա և Եվրոպական դատարան. Եվրոպական դատարանն առաջին անգամ անդրադարձավ և վերլուծեց անհատների անձնական տվյալների՝ հանրային իշխանությունների հավաքելու և պահպանելու հիմնախնդիրը (*Leander v. Sweden*) գործով վճռում դեռևս 1987 թվականին: Այդ ժամանակից ի վեր Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը, ինչպես նաև հարցի առնչությամբ կոնվենցիոն մարմինների մոտեցումներն էականորեն զարգացել են:

պիները, Հարավային Կորեան և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները:

¹⁰ Օրինակ՝ Council of Europe, Committee of Ministers (1987), Recommendation Rec(87)15 to member states **regulating the use of personal data in the police sector**, Strasbourg, 17 September 1987:

¹¹ Օրինակ՝ Directive 95/46/EC of the European Parliament and the Council of 24 October 1995 **on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data**, OJ L 281, 23 November 1995:

Տարիներ ի վեր Եվրոպական դատարանն ուսումնասիրել է բազում իրավիճակներ, որոնք վերաբերել են անձնական տվյալների պաշտպանությանը: Անձնական տվյալներ ներառող գործողությունների լայն տիրույթ է ներկայումս ընդգրկված կոնվենցիոն մարմինների ձևավորած նախադեպային իրավունքում, ինչպիսիք են, օրինակ, նման տվյալների հավաքումը, մշակումը, պահպանումը, օգտագործումը և տարածումը: Հիշյալ նախադեպային իրավունքը ձևավորվել և զարգացել է տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացմանը զուգահեռ:

Հետաքրքիրն այն է, որ անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքն ուղղակիորեն նախատեսված չէ Եվրոպական կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքների և ազատությունների շարքում: Այդուհանդերձ, Եվրոպական դատարանը համարել է, որ անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքը հիմնարար կարևորության իրավունք է անձի մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և հաղորդակցության իրավունքից անարգել օգտվելու համար, ինչը երաշխավորված է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածում: Թերևս այս հոդվածն այն հիմնական վեկտորն է, որի միջոցով անձնական տվյալները պաշտպանվում են կոնվենցիոն համակարգում, այդուհանդերձ, անձնական տվյալների պաշտպանությունը կարող է նաև հարաբերակցվել Կոնվենցիայի և կից արձանագրությունների այլ դրույթների հետ:

Բ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ

«Անձնական տվյալները» որպես ինքնավար հասկացություն բնորոշելիս, ինչպես նաև «մասնավոր կյանք» հայեցակարգը բացահայտելիս Եվրոպական դատարանն իր վճիռներում բազմիցս հղում է կատարում 108 կոնվենցիային: Դատարանն այն կարծիքին է, որ «մասնավոր կյանք» հասկացությանը չպետք է տրվի սահմանափակ

մեկնաբանություն: Մասնավորապես, մասնավոր կյանքի հարգման իրավունքը ներառում է այլ անձանց հետ հարաբերություններ հաստատելու և զարգացնելու անձի իրավունքը՝ չբացառելով մասնագիտական կամ գործնական հարաբերությունները: Այս առնչությամբ Դատարանի և 108 կոնվենցիայի մոտեցումները համընկնում են, քանի որ 108 կոնվենցիայի նպատակն է ապահովել յուրաքանչյուր անհատի՝ անձնական տվյալների մշակման շրջանակում գաղտնիության իրավունքը:

Իր նախադեպային իրավունքում Եվրոպական դատարանը, հիմնվելով 108 կոնվենցիայում ամրագրված հասկացությունների վրա, հստակորեն մատնանշում է, որ այդ կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի իմաստով «անձնական տվյալները» բնորոշվում են իբրև **ինքնությունը հաստատված կամ ինքնությունը հաստատման ենթակա անհատների վերաբերյալ ցանկացած տեղեկատվություն**¹²: Նման տեղեկատվությունը ոչ միայն ներառում է անձին ուղղակիորեն նույնականացնող տվյալներ, ինչպիսիք են, օրինակ, անունն ու ազգանունը¹³, այլ նաև այնպիսի տվյալներ, որոնք անուղղակիորեն բացահայտում են անձի ինքնությունը, օրինակ՝ համակարգչային IP հասցեն¹⁴:

«Անձնական տվյալները» կարող են ունենալ տարաբնույթ դրսևորումներ: Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ «անձնական տվյալներ» կարող են համարվել, ի թիվս այլնի՝

¹² Տե՛ս *Amann v. Switzerland*, application no. [27798/95](#), [GC], judgment of 16 February 2000,

Haralambie v. Romania, application no. [21737/03](#), judgment of 27 October 2009:

¹³ Տե՛ս *Garnaga v. Ukraine*, application no. [20390/07](#), judgment of 16 May 2013,

Henry Kismoun v. France, application no. [32265/10](#), judgment of 5 December 2013:

¹⁴ Տե՛ս *Benedik v. Slovenia*, application no. [62357/14](#), judgment of 24 April 2018:

- ▶ ինտերնետային բաժանորդի վերաբերյալ տեղեկատվությունը¹⁵.
- ▶ որպես ճայնային նմուշ արված ճայնագրությունները¹⁶.
- ▶ բջջանմուշները և ԴՆԹ տվյալները¹⁷.
- ▶ մատնահետքերը¹⁸.
- ▶ բանկային փաստաթղթերից վերցված տեղեկատվությունը¹⁹.
- ▶ ոստիկանության կողմից նույնականացված կամ նույնականացման ենթակա անձանց վերաբերյալ հավաքված և պահպանված տեղեկատվությունը²⁰.
- ▶ աշխատավայրում աշխատակցի կողմից օգտագործված առցանց հարթակի տեղեկատվությունը²¹.
- ▶ համալսարանում ոչ գաղտնի տեսահսկման արդյունքում ստացված տեղեկատվությունը²².
- ▶ մեծ թվով անձանց հարկվող եկամտի և ակտիվների վերաբերյալ տեղեկատվություն²³:

108 կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո՝ «տվյալների մշակում»-ը ներառում է **ցանկացած գործողություն կամ**

¹⁵ Տե՛ս *Benedik v. Slovenia*, application no. [62357/14](#), judgment of 24 April 2018:

¹⁶ Տե՛ս *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, application no. [44787/98](#), judgment of 25 September 2001:

¹⁷ Տե՛ս *S. and Marper v. the United Kingdom*, application nos [30562/04](#) and [30566/04](#) [GC], judgment of 4 December 2008:

¹⁸ Տե՛ս *S. and Marper v. the United Kingdom*, application nos [30562/04](#) and [30566/04](#) [GC], judgment of 4 December 2008:

¹⁹ Տե՛ս *M.N. and Others v. San Marino*, application no. [28005/12](#), judgment of 7 July 2015:

²⁰ Տե՛ս *Khelili v. Switzerland*, application no. [16188/07](#), judgment of 18 October 2011:

²¹ Տե՛ս *Bărbulescu v. Romania*, application no. [61496/08](#), [GC], judgment of 5 September 2017:

²² Տե՛ս *Antović and Mirković v. Montenegro*, application no. [70838/13](#), judgment of 28 November 2017:

²³ Տե՛ս *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland*, application no. [931/13](#), [GC] judgment of 2017:

գործողությունների շարք, որն իրականացվում է անձնական տվյալների հետ, ինչպիսիք են, օրինակ, հավաքումը, պահպանումը, վերափոխումը, վերականգնումը, բացահայտումը, հասանելի դարձնելը, ջնջելը կամ ոչնչացնելը կամ նշված տվյալների հետ թվաբանական և (կամ) տրամաբանական այլ գործողություններ կատարելը: Տեխնոլոգիաների զարգացումը հանգեցրել է անձնական տվյալների առնչությամբ կատարվող գործողությունների քանակական աճի: Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում բացահայտել է հետևյալ հիմնական օրինակները՝

- ոստիկանության կողմից անձի համակարգչային հատուկ IP հասցեից տեղեկատվության ստացում²⁴.
- անձի առնչությամբ հանրային տեղեկատվության հավաքումը կամ պահպանումը (օրինակ՝ քաղաքական ակտիվության վերաբերյալ)²⁵.
- անձին սեռական հանցագործությունների ազգային դատական շտեմարանում ցուցակագրելը²⁶.
- կասկածյալի մատնահետքերի վերցնումն ու պահպանումը²⁷.
- ոստիկանական շենքում գաղտնի ձայնագրումը ձայնային նմուշների մշտական պահպանման նպատակով²⁸.
- GPS մոնիթորինգ՝ տվյալների պարբերաբար հավաքումն ու պահպանումը կոնկրետ անձի տեղակայության և շարժման հետագծի որոշման նպատակով²⁹.

²⁴ Տե՛ս *Benedik v. Slovenia*, application no. [62357/14](#), judgment of 24 April 2018:

²⁵ Տե՛ս *Catt v. the United Kingdom*, application no. [43514/15](#), judgment of 24 January 2019:

²⁶ Տե՛ս *Gardel v. France*, application no. [16428/05](#), judgment of 17 December 2009:

²⁷ Տե՛ս *M.K. v. France*, application no. [19522/09](#), judgment of 18 April 2013:

²⁸ Տե՛ս *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, application no. [44787/98](#), judgment of 25 September 2001:

²⁹ Տե՛ս *Uzun v. Germany*, application no. [35623/05](#), judgment of 2 September 2010:

- ամսագրում հայտնի անձանց առանց վերջիններիս գիտության արված նկարի հրապարակում³⁰.
- CCTV տեսախցիկների տեսաձայնագրությունների բացահայտումը, որտեղ երևում է՝ ինչպես է անձը հանրային վայրում փորձում ինքնասպան լինել³¹.
- հոգեբուժական հաստատության կողմից լրագրողին պացիենտի անձնական կյանքին վերաբերող չափազանց գաղտնի և զգայուն տեղեկությունների տրամադրում³²:

Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրահանգելու, որ անձնական տվյալները, դրանց պաշտպանությունն ու դրանց հետ կատարվող գործողությունները տեղավորվում են Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի տիրույթում, եթե պահպանված են ներքոնշյալ բոլոր պայմանները.

- հավաքվում է տեղեկատվություն կոնկրետ անհատի վերաբերյալ.
- կոնկրետ անհատի վերաբերյալ հավաքված տեղեկատվությունը մշակման է ենթարկվում ցանկացած եղանակով.
- օգտագործվում է անձին բացահայտելու նպատակով իրականացվող վերլուծություններում.
- տեղեկատվությունն անձի ողջամիտ ակնկալիքները գերազանցելու աստիճան դառնում է հանրային³³:

³⁰ *St' u V on Hannover v. Germany* (no. 2), application nos [40660/08](#) and [60641/08](#), [GC], judgment of 7 February 2012:

³¹ *St' u Peck v. the United Kingdom*, application no. [44647/98](#), judgment of 28 January 2003:

³² *St' u Mockutė v. Lithuania*, application no. [66490/09](#), judgment of 27 February 2018:

³³ Հանրային վայրերում իրականացված տեսաձայնագրությունները կտեղավորվեն Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի շրջանակում, եթե դրանց արդյունքում ձեռք բերված տեղեկատվության բացահայտման շրջանակները գերազանցում են անձի ողջամիտ ակնկալիքի աստիճանը: Ինչ վերաբերում է դերասանի ձերբակալման մասին մամուլի հոդվածներին, որոնք ուղեկցվում են լուսանկարներով, Եվրոպական դատարանը գտել է, որ դերասանի՝ անձնական կյանքի պաշտպանվածության

Խոսելով հավաքված տվյալների բնույթի մասին՝ պետք է նկատել, որ անձնական տվյալների որոշ տեսակներ և հավաքման որոշ եղանակներ շատ ավելի խնդրահարույց են, քան մյուսները, քանի որ դրանք բացահայտում են վարքագծի, կարծիքների կամ զգացմունքների մասին առավել զգայուն տեղեկատվություն: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի դաշտում են նաև անձի առողջության վերաբերյալ տվյալների պահպանման և բացահայտման գործողությունները:

Գ. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ՇՐՋԱՆԱԿՈՒՄ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՑԱԿԵՏԵՐԸ (ՆԵԳԱՏԻՎ ԵՎ ՊՈԶԻՏԻՎ)

Անրային իշխանությունների կամ մասնավոր անձանց կողմից կամայական միջամտություններից անհատների պաշտպանությունը Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի հիմնական նպատակն է, և Կոնվենցիան պետության վրա կարող է դնել որոշակի պոզիտիվ պարտականություններ 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով:

Այն դեպքերում, երբ պաշտպանության ենթակա անձնական տվյալին միջամտությունն իրականացվել է ամբողջությամբ մասնավոր ոլորտի անհատի կամ կազմակերպության կողմից, Եվրոպական դատարանը գործը քննության առարկա է դարձնում պետության պոզիտիվ պարտականությունների տեսանկյունից: Մինչդեռ բոլոր այն դեպքերում, երբ միջամտությունն

«օրինական սպասումները» նվազեցվել են միայն այն փաստով, որ նա արդեն իսկ ակտիվորեն ուշադրության կենտրոնում էր՝ բացահայտելով իր անձնական կյանքի մանրամասները մի շարք տարբեր հարցազրույցներում: Ջուզահեռաբար, այն փաստը, որ անձնական տվյալներն արդեն իսկ հանրային տիրույթում են կամ հասանելի են հանրությանը, ամենևին չի նշանակում, որ այդ տվյալները պաշտպանված չեն Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի շրջանակում:

իրականացվել է **հանրային մարմնի կողմից, ապա Եվրոպական դատարանը գործը քննում է պետության նեգատիվ պարտականությունների տեսանկյունից**: Սակայն կարող են լինել իրավիճակներ, երբ մասնավոր սուբյեկտները Եվրոպական դատարանի կողմից դիտարկվեն որպես պետական մարմին, և սովյալ գործը քննվի պետության նեգատիվ պարտականությունների տեսանկյունից: *Ratione personae* սկզբունքը պահանջում է, որ Կոնվենցիայի ենթադրյալ խախտումը լինի անդամ պետության կողմից կատարված կամ ինչ-որ կերպ վերագրվի պետությանը: *Costello-Roberts v United Kingdom* գործով վճռում Եվրոպական դատարանը նշել է, որ պետությունը չի կարող իրեն ազատել պատասխանատվությունից՝ իր պարտականությունները պատվիրակելով մասնավոր մարմիններին կամ անհատներին³⁴: Եվրոպական դատարանը նշել է, որ որպեսզի պետությունը կազմակերպության գործողությունների և բացթողումների համար ազատվի Կոնվենցիայով նախատեսված պատասխանատվությունից, անհրաժեշտ է, որ այդ կազմակերպությունը պետությունից ինստիտուցիոնալ և գործառույթային առումով լինի բավականաչափ անկախ³⁵: Օրինակ՝ Եվրոպական դատարանը նշել է՝ հաշվի առնելով, որ ապահովագրական ընկերությունը գործում էր ապահովագրության պետական սխեմայի համաձայն և ներպետական համակարգում դիտվում էր որպես պետական մարմին, այն պետք է դիտարկվեր որպես պետական մարմին, և նրա կողմից կատարված գործողությունները պետք է վերագրելի լինեին պատասխանող պետությանը³⁶: *Libert vs France* գործով վճռում էլ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ, իհարկե, ընկերությունն իրականացնում էր արդյունաբերական և առևտրային գործունեություն, անձնակազմը

³⁴ Տե՛ս *Costello-Roberts v United Kingdom*, application no. [13134/87](#), judgment of 25 March 1993:

³⁵ Տե՛ս *Mykhaylenky and others v Ukraine*, applications nos [35091/02](#), [35196/02](#), [35201/02](#), and others, judgment of 30 November 2004:

³⁶ Տե՛ս *Vukota-Bojic v Switzerland*, application no. [61838/10](#), judgment of 18 October 2016:

համարվում էր մասնավոր իրավունքի սուբյեկտ, ընկերության ոչ կանոնակարգող որոշումները համարվում էին մասնավոր իրավունքի կողմից կարգավորվող, և աշխատանքային վեճերը, որի կողմ էր ընկերությունը, ենթակա էին քննության ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից: Սակայն գործատու ընկերությունը համարվում էր հանրային իրավահարաբերությունների սուբյեկտ, որը գտնվում էր պետական վերահսկողության ներքո, իրականացնում էր հանրային ծառայություն, ուներ պետության կողմից նշանակված տնօրեններ, մենաշնորհ և վայելում էր պետության անուղղակի երաշխավորությունը: Այդ իսկ պատճառով Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ընկերության կատարած գործողությունները պետք է վերագրվեն պետությանը, և բողոքը պետք է վերլուծվի պետության նեգատիվ պարտականությունների տեսանկյունից³⁷:

Պետության պոզիտիվ պարտականությունների համատեքստում պետությունը պետք է ձեռնարկի այնպիսի միջոցառումներ, որոնք ուղղված են ապահովելու և երաշխավորելու անձանց մասնավոր կյանքի իրավունքը, անգամ երբ հարաբերությունները մասնավոր անձանց միջև են: Այս տեսանկյունից պետք է շեշտադրվի անձի և հասարակության մրցակցող շահերի միջև արդարացի հավասարակշռումը:

Դ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԶԱՓՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Կունվենցիայի 8-րդ հոդվածի շրջանակում գործը քննելիս Եվրոպական դատարանը մինչ իրավաչափության թեստին և դրա պայմաններին անդրադառնալը նախևառաջ իրականացնում է իրավիճակի գնահատում,

³⁷ *St' u Libert v. France*, application no. [588/13](#), judgment of 22 february 2018:

մասնավորապես, պարզելու համար՝ արդյոք իրավիճակը միջամտություն է անձի անձնական կյանքին, թե ոչ:

Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է ընձեռում առանձնացնելու հետևյալ իրավիճակները, որոնցում Եվրոպական դատարանը ձեռնարկված միջոցառումները համարել է միջամտող՝

- ▶ հիվանդանոցի կողմից բժշկական տվյալների փոխանցումն առողջապահական համակարգի ծառայությունների որակը վերահսկող մարմնին³⁸.
- ▶ ներպետական դատարանների կողմից առողջապահական տվյալներ պարունակող փաստաթղթերի մշակում³⁹.
- ▶ ոստիկանության կողմից գենետիկական (ԴԼԹ տվյալներ) և կենսաչափական տվյալների հավաքում⁴⁰.
- ▶ բուժող բժշկի կողմից դիմումատուի սեռական կյանքի վերաբերյալ տեղեկության հայտնում⁴¹.
- ▶ լրագրողների կողմից դիմումատուի սիրուհուն և նրա երեխային վերաբերող տեղեկության տարածում⁴².
- ▶ տարբեր տեսակի գրանցամատյաններ (տվյալների շտեմարաններ) վարելը⁴³.

³⁸ Տե՛ս *L.H. v. Latvia*, application no. [52019/07](#), judgment of 29 April 2014:

³⁹ Տե՛ս *L.L. v. France*, application no. [7508/02](#), judgment of 10 October 2006:

⁴⁰ Տե՛ս *S. and Marper v. the United Kingdom*, application nos [30562/04](#) and [30566/04](#), judgment of 4 December 2004:

⁴¹ Տե՛ս *Mockutė v. Lithuania*, application no. [66490/09](#), judgment of 27 February 2018:

⁴² Տե՛ս *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France*, application no. [40454/07](#), judgment of 10 November 2015:

⁴³ Տե՛ս *Gardel v. France*, application no. [16428/05](#), judgment of 17 December 2009,

Amann v. Switzerland, application no. [27798/95](#), [GC], judgment of 16 February 2000,

Leander v. Sweden, application no. [9248/81](#), judgment of 26 March 1987:

- աշխատավայրում կիրառվող ինտերնետային մշտական նամակագրության համակարգի հաղորդակցությունների հսկողություն⁴⁴.
- համալսարանի լսարանում տեսաձայնագրումներ իրականացնելը⁴⁵.
- դատախազության կողմից բանկային տվյալների հավաքում⁴⁶.
- CCTV համակարգի տեսանյութերը տարածելը, որտեղ երևում է դիմումատուին ինքնասպանության փորձից հետո⁴⁷.
- ամսագրի կողմից անձի հարկվող եկամուտների և բաժնետոմսերի մասին տեղեկության հրապարակում⁴⁸.
- ամսագրում դիմումատուի նկարների հրապարակում⁴⁹.
- դիմումատուի՝ նախկինում ազգային անվտանգության ծառայությունում վարորդ աշխատելու մասին տեղեկության հրապարակում⁵⁰.
- ոստիկանության կողմից ձայնային նմուշների հավաքումն ու պահումը⁵¹:

Այն բանից հետո, երբ Եվրոպական դատարանը եզրահանգում է, որ դիմումատուի ներկայացրած իրավիճակը միջամտություն էր պաշտպանվող իրավունքին, Դատարանը ձեռնամուխ է

⁴⁴ Տե՛ս *Bărbulescu v. Romania* [GC], application no. [61496/08](#), judgment of 5 September 2017:

⁴⁵ Տե՛ս *Antović and Mirković v. Montenegro*, application no. [70838/13](#), judgment of 28 November 2017:

⁴⁶ Տե՛ս *M.N. and Others v. San Marino*, application no. [28005/12](#), judgment of 7 July 2015:

⁴⁷ Տե՛ս *Peck v. the United Kingdom*, application no. [44647/98](#), judgment of 28 January 2003:

⁴⁸ Տե՛ս *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland*, application no. [931/13](#), [GC] judgment of 2017:

⁴⁹ Տե՛ս *Von Hannover v. Germany* (no. 2), application nos [40660/08](#) and [60641/08](#), [GC], judgment of 7 February 2012:

⁵⁰ Տե՛ս *Sõro v. Estonia*, application no. [22588/08](#), judgment of 3 September 2005:

⁵¹ Տե՛ս *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, application no. [44787/98](#), judgment of 25 September 2001:

լինում բացահայտելու՝ արդյոք միջամտությունն իրավաչափ էր և թույլատրելի, թե ոչ: Մասնավորապես, հիշյալ հարցադրմանը հստակ պատասխան գտնելու համար Դատարանի կողմից մշակվել է այսպես կոչված «*իրավաչափության թեստ*»⁵², որը վերաբերում է միջամտությունը թույլատրելի համարելու համար մի շարք պայմանների միաժամանակյա առկայությանը: Այսպես, միջամտությունը թույլատրելի և իրավաչափ համարելու համար այն **նախատեսված** պետք է **լինի օրենքով, պետք է հետապնդի իրավաչափ նպատակ** և **պետք է անհրաժեշտ լինի ժողովրդավարական հասարակությունում:**

1. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Եվրոպական դատարանն իր բազում գործերում քննել է այն հարցը՝ արդյոք 108 կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում նախատեսված պահանջն առ այն, որ **մշակման ենթակա տվյալները պետք է ձեռք բերվեն և մշակվեն արդար և օրինական ճանապարհով**, պահպանվել է, թե ոչ: Մի շարք գործերում Դատարանը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում է արձանագրել բացառապես ազգային մակարդակում պաշտպանվող իրավունքին միջամտություն ենթադրող միջոցառումների օրենսդրական ամրագրման բացակայության հիմնավորմամբ:

Այս առումով արժանահիշատակ է, որ Եվրոպական դատարանը որդեգրել է այն մոտեցումը, ըստ որի՝ «օրինական հիմք» ասելով պետք է հասկանալ ոչ միայն օրենսդիր մարմնի կողմից ընդունված օրենքները, այլ նաև կառավարության որոշումները, միջազգային կարգավորումները⁵³, անգամ չգրված օրենքը, ինչ-

⁵² Հարկ է նկատել, որ իրավաչափության թեստը Դատարանը կիրառում է նաև Կոնվենցիայի այլ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքներին (օրինակ՝ 5-րդ հոդված, Կոնվենցիային կից 1-ին արձանագրության 1-ին հոդված և այլն) միջամտությունը գնահատելիս:

⁵³ Տե՛ս *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, application no. 2832/66; 2835/66; [2899/66](#), judgment of 18 June 1971:

պիսին է նախադեպային իրավունքը⁵⁴: Ըստ Դատարանի՝ «օրենք» հասկացությունը պետք է դիտարկել «բովանդակային» և ոչ թե «ֆորմալ» իմաստով⁵⁵:

Այդուհանդերձ, Եվրոպական դատարանը ձևավորել է օրենքի որակին վերաբերող բավական բարձր չափանիշներ: Մասնավորապես դրանք են՝

1. Օրենսդրական հիմքը պետք է հասանելի լինի⁵⁶ հանրության համար. սա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր քաղաքացի պետք է հնարավորություն ունենա ինքնուրույն կամ իրավական ոլորտի մասնագետի օգնությամբ «կարդալու» և «հասկանալու» օրենսդրական կիրառելի դրույթները:

2. Օրենսդրական հիմքը պետք է կանխատեսելի լինի. օրենքը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի իմաստով «օրենք» համարվելու համար պետք է նաև բավարարի օրենքին ներկայացվող կանխատեսելիության պահանջը: Եվրոպական դատարանն իր մի շարք գործերով վճիռներում արձանագրել է, որ ներպետական օրենսդրության հստակության աստիճանը մեծապես կախված է դրա գործողության և թիրախավորված անձանց շրջանակից⁵⁷: Գործերից մեկով Եվրոպական դատարանը նաև ամրագրեց, որ հետևանքների կանխատեսելիության ըմբռնման հարցում անձը կարող է դիմել նաև համապատասխան մասնագետի օգնությանը⁵⁸: Այլ կերպ ասած, օրենքի կանխատեսելիությունը ենթադրում է, որ դրա դրույթները պետք է այն աստիճան հստակ և պարզ ձևակերպված լինեն, որպեսզի անձինք ինքնուրույն կամ

⁵⁴ Տե՛ս *Sunday Times v. United Kingdom*, application no. [6538/74](#), judgment of 26 April 1979:

⁵⁵ Տե՛ս *Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands* [GC], application no. [38224/03](#), judgment of 14 September 2010:

⁵⁶ Հասանելիությունը միշտ չի ենթադրում գրավոր ամրագրում, *Sunday Times v. United Kingdom*, application no. [6538/74](#), judgment of 26 April 1979:

⁵⁷ Տե՛ս *Sunday Times v. United Kingdom*, application no. [6538/74](#), judgment of 26 April 1979:

⁵⁸ Տե՛ս *Groppera Radio AG and Others v. Switzerland*, application no. [10890/84](#), judgment of 28 March 1990:

համապատասխան մասնագետի օգնությամբ կարողանան հստակ կանխատեսել դրանց նշանակությունն ու կիրառման շրջանակները, ինչն էլ իր հերթին վերջիններիս հնարավորություն կտա համապատասխանաբար կարգավորելու իրենց վարքագիծը⁵⁹: Անձի համար, անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան մասնագետի օգնությամբ, պետք է պարզ և հստակ լինի, թե կոնկրետ հանգամանքների առկայության դեպքում իր վարքագիծն ինչ հետևանքներ կարող է առաջացնել:

3. Երաշխիքներ ընդդեմ չարաշահումների. Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ գործերը քննելիս Դատարանն ուշադրություն է դարձնում՝ արդյոք ներպետական օրենքում ամրագրված են համարժեք և արդյունավետ (adequate and effective) երաշխիքներ ընդդեմ չարաշահումների և կամայականությունների: Մասնավորապես, արդյոք օրենսդրորեն նախատեսված են կիրառման ենթակա միջոցառման տևողությունը, նման միջոցառման կիրառման հիմքը, այն իրավասու մարմինների շրջանակը, որոնք կարող են թույլատրել միջոցառման իրականացումը, կիրառման ենթակա միջոցառման իրականացման օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող իրավասու մարմինների շրջանակը, ինչպես նաև առկա պաշտպանության միջոցի տեսակը⁶⁰: Այլ կերպ ասած, հիշյալ երաշխիքները հստակորեն պետք է ուրվագծեն իշխանությունների հայեցողության շրջանակները և կանխորոշեն այն պայմանները, որոնցում դրանք ենթակա են իրականացման⁶¹: Այս պահանջը հատկապես կարևորվում է, երբ իրականացվում է չալանավորված պատահական տեսահսկում: Գործերից մեկով Դատարանը նկատել է, որ ղի Կառավարությունը, ղի ազգային

⁵⁹ Տե՛ս *Landvreugd v. the Netherlands*, application no. [37331/97](#), judgment of 4 June 2002:

⁶⁰ Տե՛ս *Roman Zakharov v. Russia*, application no. [47143/06](#), judgment of 4 December 2015:

⁶¹ Տե՛ս *Olsson v. Sweden*, application no. [10465/83](#), judgment of 24 March 1988:

դատարանները չեն հիշատակել որևէ իրավական հիմքի վերաբերող ինչ-որ դրույթ առ այն, որ հոգեբուժական հաստատությունը կարող է չափահաս դիմումատուի վերաբերյալ տեղեկություն տրամադրել վերջինիս մորը և լրագրողներին⁶²: Եվրոպական դատարանը գտել է, որ հանրային հիվանդանոցի կողմից դիմումատուի հղիության, առողջական վիճակի և բուժման վերաբերյալ բժշկական տեղեկություն տրամադրելը վերջինիս գործատուին չի եղել «օրենքին համապատասխան»⁶³: Մեկ ուրիշ դեպքում էլ Եվրոպական դատարանը 8-րդ հոդվածի խախտում է արձանագրել այն հիմքով, որ անձնական տվյալները պաշտպանող ներպետական օրենսդրությունը բավականաչափ հստակ և կանխատեսելի չէր⁶⁴:

Կան նաև գործեր, որտեղ Եվրոպական դատարանը չի արձանագրել 8-րդ հոդվածի խախտում՝ գտնելով, որ ներպետական օրենքը բավանակաչափ հստակ և կանխատեսելի էր և նախատեսում էր բավարար երաշխիքներ հավանական կամայականությունների դեմ: Ներպետական դատարանի՝ բջջային հեռախոսի

⁶² *St' u Mockuté v. Lithuania*, application no. [66490/09](#), judgment of 27 February 2018:

⁶³ *St' u Radu v. Republic of Moldova*, application no. [50073/07](#), judgment of 15 April 2014:

⁶⁴ *St' u Benedik v. Slovenia*, application no. [62357/14](#), judgment of 24 April 2018. Սույն գործով վճռում Եվրոպական դատարանն արձանագրեց որոշակի իրավական դրույթների բացակայություն, որոնք վերաբերում էին ոստիկանության կողմից IP հասցեից տվյալների ստացմանը. առկա չէին ոստիկանության կամայականությունների դեմ որոշակի երաշխիքներ:

Vukota-Bojić v. Switzerland, application no. [61838/10](#), judgment of 18 October 2016

Ben Faiza v. France, application no. [31446/12](#), judgment of 8 February 2018

Rotaru v. Romania, application no. [28341/95](#), [GC], judgment of 4 May 2000. Գործը վերաբերում է ռումինական հետախուզական ծառայությունների կողմից հավաքված տեղեկատվությանն այն դեպքում, երբ ներպետական օրենսդրությունը հստակ չի նախատեսել ինչ տեսակի տեղեկատվություն կարող է հավաքվել, կոնկրետ որ անհատների վերաբերյալ տեղեկատվություն և ինչ հանգամանքներում հետախուզական միջոցառումներ կարող են ձեռնարկվել կամ ինչ ընթացակարգի շրջանակում:

ծառայություն տրամադրող կազմակերպությունից դիմումատուի վերաբերյալ անձնական, սակայն հեռախոսազանգերի բովանդակությանը չվերաբերող տեղեկատվություն ստանալու վերաբերյալ կարգադրությունը համարվել է «օրենքին համապատասխան»⁶⁵:

Արժանահիշատակ է նաև, որ գաղտնազերծման միջոցառումների համատեքստում, ինչպիսին է, օրինակ, հաղորդակցությունների գաղտնալսումը, Եվրոպական դատարանը հստակեցրել է, որ «կանխատեսելիությունը» բոլոր դեպքերում չի կարող նույն կերպ հասկացվել: Այդուհանդերձ, հատկապես այն դեպքերում, երբ գաղտնի կերպով կիրառվում է գործադիր իշխանությանը վերապահված լծակ, կամայականությունների ռիսկն ակնհայտ է: Հետևաբար կարևոր է ունենալ հստակ, մանրամասն կանոններ գաղտնազերծման միջոցառումների համար, հատկապես որ դրանց շարունակական կիրառման համար տեխնոլոգիաներն ավելի են զարգանում և շարունակում են զարգանալ: Ներպետական օրենքը պետք է լինի բավականաչափ հստակ, երբ անձանց համարժեք ցուցումներ են տրվում առ այն, թե ինչ հանգամանքներում և պայմաններում են հանրային իշխանությունները լիազորված կիրառելու նման միջոցառումներ: Բացի այդ, օրենքը պետք է նախատեսի իրավասու մարմնին վերապահված հայեցողությունը և դրա կիրառման եղանակն այնքան հստակ, որ դրանով իսկ անձին միջամտության կամայականության դեմ համապատասխան պաշտպանություն տրամադրի:

⁶⁵ *St' u Ben Faiza v. France*, application no. [31446/12](#), judgment of 8 February 2018:

Դատարանը նման եզրահանգման է եկել իր *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy*-ն ընդդեմ Ֆինլանդիայի գործով վճռում, որը վերաբերում էր Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալության՝ ներպետական դատարանների կողմից հաստատված որոշմանը, որն արգելում էր հարկային տվյալների տարածումը: Ըստ Դատարանի՝ համապատասխան օրենսդրության վերաբերելի դրույթների ձևակերպումը ու դրանց կիրառումը բավականաչափ կանխատեսելի են եղել:

2. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՉԱՓ ՆՊԱՏԱԿ ՀԵՏԱՊՆԴԵԼԸ

Մի շարք գործերում Եվրոպական դատարանը գործի փաստերի համատեքստում քննարկման առարկա է դարձրել այն փաստը, թե արդյոք 108 կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում ամրագրված պահանջն առ այն, որ **մշակման ենթակա անձնական տվյալները պետք է հավաքվեն բացառապես հատուկ և իրավաչափ նպատակների համար**, պահպանված է: Այս գործերում վերլուծվել է միջամտությունը հիմնավորող «իրավաչափ նպատակի» առկայության կամ բացակայության հիմնահարցը: Այսպես, նպատակն «իրավաչափ է», եթե վերաբերում է՝

1. ազգային անվտանգության պաշտպանությանը.
2. հանրային անվտանգությանը.
3. երկրի տնտեսական բարեկեցությանը.
4. հանցագործությունների կամ անկարգությունների կանխմանը.
5. առողջության կամ բարոյականության պաշտպանությանը.
6. այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանը:

Իրավաչափ նպատակի համատեքստում Եվրոպական դատարանը համարել է, որ իշխանությունների կողմից բանկային տվյալների փոխանցումն այլ պետության երկկողմ համաձայնագրի շրջանակում հետապնդում է իրավաչափ նպատակ, քանի որ այն միտված է ապահովելու երկրի տնտեսական բարեկեցությունը⁶⁶: Հաշվի առնելով, որ բանկային ոլորտը պատասխանող պետության տնտեսական ճյուղի կարևորագույն տարրն էր, կիրառված միջոցառումն իրավացիորեն կարող է համարվել երկրի տնտեսական բարեկեցության պաշտպանության տեսանկյունից նպաստավոր:

⁶⁶ Տե՛ս *G.S.B. v. Switzerland*, application no. [28601/11](#), judgment of 22 December 2015:

Մեկ այլ օրինակ է, երբ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ դիմումատուի անցանկալի հղիության և հիվանդանոցի՝ հղիությունը ընդհատելը մերժելու մասին տեղեկատվության բացահայտումը ոչ մի իրավաչափ նպատակ չի հետապնդում⁶⁷:

Մեկ այլ ակնհայտ օրինակ է այն, որ ազգային և տեղական մարմինները, Եվրոպական դատարանի համեմատ, առավել շահեկան վիճակում են գնահատելու համար կիրառված միջոցների անհրաժեշտությունը անկարգությունները վերացնելու և կարգուկանոն հաստատելու, հանցագործությունները քննելու և կանխելու, ազգային անվտանգությունն ապահովելու տեսանկյունից⁶⁸:

3. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Որպեսզի միջամտությունն անհրաժեշտ լինի ժողովրդավարական հասարակությունում, Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով պաշտպանվող անձնական տվյալներին միջամտող ցանկացած միջոց պետք է բավարարի «սոցիալական հրատապ կարիք» պահանջը և չպետք է անհամաչափ լինի հետապնդվող նպատակին: Ներպետական իշխանություններն են իրականացնում իրավիճակի նախնական գնահատումը, սակայն «անհրաժեշտության» պահանջի վերջնական գնահատումն իրականացնում է Եվրոպական դատարանը⁶⁹:

Եվրոպական դատարանը հետևողականորեն պնդել է, որ «անհրաժեշտ է» ածական-եզրույթը հոմանիշ չէ «անփոխարինելի» բառին: Միևնույն ժամանակ, «անհրաժեշտ է» եզրույթը

⁶⁷ *St' u P. and S. v. Poland*, application no. [57375/08](#), judgment of 30 October 2012. Նման եզրահանգումներ Եվրոպական դատարանն արել է նաև մեկ այլ *L.H. v. Latvia*, application no. [52019/07](#), judgment of 29 April 2014 գործով վճռում:

⁶⁸ *St' u L.H. v. Latvia*, application no. [52019/07](#), judgment of 29 April 2014:

⁶⁹ *St' u Olsson v. Sweden*, application no. [10465/83](#), judgment of 24 March 1988:

նույնչափ ճկուն չէ, որքան «ընդունելի», «օգտակար», «ողջամիտ» կամ «ցանկալի» եզրույթները⁷⁰:

Իշխանությունների կողմից վկայակոչված միջամտությունը հիմնավորող փաստարկները պետք է լինեն «**վերաբերելի և բավարար**»⁷¹: Ավելին՝ միջամտող միջոցների ազդեցությունը մարդու իրավունքների վրա չպետք է յուրաքանչյուր գործով տարբեր լինի⁷²: Հետևաբար անձի մասնավոր կյանքին միջամտող միջոցառումները կիրառող պատասխանատու հանրային իշխանությունները ոչ միայն պետք է ապացուցեն, որ իրենց այդպես գործելու իրավասությունը հիմնված է բավարար օրենսդրական հիմքի վրա, այլև որ այդ իրավասությունը կոնկրետ հանգամանքների ներքո բավարարում է անհրաժեշտության պահանջը:

Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս առանձնացնելու Դատարանի կողմից սույն պահանջը գնահատելու նպատակով կիրառված չափանիշները: Մասնավորապես, դրանցից կարելի է ընդգծել հետևյալները.

1. Արդյոք միջամտության հիմնավորման նպատակով ներկայացված պայմանները վերաբերելի են և բավարար.

Եվրոպական դատարանը գործերից մեկով եզրահանգել է, որ կառավարությանը չի հաջողվել հիմնավորել այն, որ հանցագործների հայտնաբերումն ու հետապնդումը հնարավոր չէին լինի առանց դիմումատուների մատնահետքերի և ԴՆԹ տվյալների մշտական պահպանման⁷³:

2. Արդյոք միջամտությունը համաչափ էր հետապնդվող նպատակին. Եվրոպական դատարանը համաչափության պահանջի խախտում է համարել՝

⁷⁰ *St' u Olsson v. Sweden*, application no. [10465/83](#), judgment of 24 March 1988:

⁷¹ *St' u Olsson v. Sweden*, application no. [10465/83](#), judgment of 24 March 1988:

⁷² *St' u Goodwin v. United Kingdom*, application no. [17488/90](#), judgment of 27 March 1996:

⁷³ *St' u S. and Marper v. the United Kingdom*, application nos. [30562/04](#) and [30566/04](#) [GC], judgment of 4 December 2008:

- անձնական տվյալների պահպանման՝ հստակ ժամկետով սահմանափակված չլինելը.
- անձի «խայտառակ լինելու» ռիսկը.
- չդատապարտված անձանց, հատկապես անչափահասների անձնական տվյալների պահպանումը:

3. Արդյոք կամայականությունների դեմ առկա երաշխիքները բավարար են. նման երաշխիքների թվին են դասվում, օրինակ, կիրառվող միջոցառման տևողության, դրա թույլատրման հիմքերի, թույլատրող իրավասու մարմնի, ինչպես նաև դրա նկատմամբ հսկողություն իրականացնող իրավասու մարմնի հետ կապված դրույթների ամրագրումը ներպետական օրենսդրության մեջ: Հիշյալ երաշխիքների առկայության պահանջը հատկապես կարևորվում է այն դեպքում, երբ անձնական տվյալները ենթարկվում են ավտոմատացված մշակման, ինչպես նաև երբ նման տվյալներն օգտագործվում են ոստիկանության կողմից: Ներպետական օրենսդրությունը պետք է երաշխավորի, որ այդ տվյալները վերաբերելի են և օգտագործվում են բացառապես այն նպատակով, որի համար հավաքվել են⁷⁴: Ներպետական օրենսդրությունը պետք է նաև բավարար երաշխիքներ տրամադրի առ այն, որ պահպանված անձնական տվյալներն արդյունավետորեն պաշտպանված են սխալ օգտագործումից կամ չարաշահումներից: Այս նկատառումների կարևորությունը հատկապես ընդգծվում է, երբ խոսքը վերաբերում է որոշակի զգայուն տեղեկատվության պաշտպանությանը, ինչպիսիք, օրինակ, կարող են լինել ԴՆԹ տվյալները և այնպիսի տվյալները, որոնք պարունակում են անհատի վերաբերյալ գենետիկական տեղեկատվություն⁷⁵:

⁷⁴ St'u Recommendation No. R (87) 15 of the Committee of Ministers **regulating the use of personal data in the police sector**:

⁷⁵ St'u Recommendation No. R (92) 1 of the Committee of Ministers **on the use of analysis of DNA within the framework of the criminal justice system**:

4. Արդյոք կիրառված միջոցի օրինականության նկատմամբ իրականացվել է արդյունավետ հսկողություն. Եվրոպական դատարանը կարևորում է «արդյունավետ հսկողության» առկայությունն այնքանով, որքանով այն հնարավորություն է ընձեռում վիճարկելու իր նկատմամբ կիրառված միջոցառումը՝ իր տրամադրության տակ ունենալով տարբեր միջոցներ միջոցառման կիրառումը վերանայելու համար: Գործերից մեկով Եվրոպական դատարանը եզրահանգել է, որ դիմումատուին, քրեական վարույթում չունենալով մեղադրյալի կարգավիճակ և, հետևաբար, մեղադրյալների համեմատ գտնվելով առավել վատթար կարգավիճակում և հնարավորություն չունենալով վիճարկելու *exequatur* որոշումը, գրկված է եղել «արդյունավետ հսկողություն»-ից, որը քաղաքացիներին իրավունքի գերակայության համատեքստում հնարավորություն է տալիս սահմանափակելու կիրառված միջամտող միջոցառումը⁷⁶:

5. Միջամտող միջոցի կիրառման անխուսափելիության և խիստ անհրաժեշտության աստիճանը. գործերից մեկում Եվրոպական դատարանը եզրահանգել է. «Այն, որ ներպետական դատարաններն օգտագործել են խնդրո առարկա բժշկական փաստաթուղթն իրենց որոշումները հիմնավորելիս, միայն այլընտրանքային և երկրորդական հիմք է, հետևաբար, եթե անգամ դատարաններն այն ճանաչեին անթույլատրելի ապացույց, միևնույն է, հանգելու էին նույն եզրակացությանը»⁷⁷:

6. Արդյոք քննարկվել է առավել քիչ միջամտող բնույթի այլընտրանքային միջոցառումների կիրառումը:

Հավաստիանալու համար՝ արդյոք Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով պաշտպանվող անձնական տվյալների միջամտություն ենթադրող միջոցառումը բավարարում է «անհրաժեշտության»

⁷⁶ Տե՛ս *M.N. and Others v. San Marino*, application no. [28005/12](#), judgment of 7 July 2015:

⁷⁷ Տե՛ս *L.L. v. France*, application no. [7508/02](#), judgment of 10 October 2006:

պահանջը, Եվրոպական դատարանը գնահատում է նաև՝ արդյոք այն բավարարում է 108 կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում թվարկված պահանջները⁷⁸: Այդ պահանջներն են՝

- հավաքված կամ ձեռք բերված տվյալների ծավալի հնարավորինս նվազեցում.
- հավաստիանալ, որ դրանք ճշգրիտ են, անհրաժեշտ և չեն գերազանցում այն նպատակը, որի համար հավաքվել են.
- անձնական տվյալների պահպանման ժամկետների նվազեցում.
- տվյալների օգտագործումն այն նպատակի համար, ինչի համար հավաքվել են.
- թափանցիկ ընթացակարգերի առկայություն:

ա. Հավաքված կամ ձեռք բերված տվյալների ծավալային նվազեցման պահանջ

Բազմաթիվ գործերում Եվրոպական դատարանը քննության առարկա է դարձրել այն հարցը՝ արդյոք ավտոմատացված մշակման ենթարկվող անձնական տվյալները եղել են ճշգրիտ, անհրաժեշտ և չեն գերազանցել այն նպատակը, որի համար հավաքվել են: Դատարանն արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում, երբ՝

1. նկատել է, որ դիմումատուի էլեկտրոնային սարքավորումների տեղեկատվությունն առգրավելիս ընտրողական ոչ մի

⁷⁸ **Հոդված 5. Տվյալների որակը**

Ավտոմատ մշակման ենթարկվող անձնական տվյալները պետք է.
ա. ձեռք բերվեն և մշակվեն արդար ու օրինական ճանապարհով,
բ. պահպանվեն հատուկ և իրավաչափ նպատակների համար ու չօգտագործվեն այլ նպատակներով,
գ. լինեն համարժեք, համապատասխան և չգերազանցեն դրանց պահպանման նպատակների սահմանները,
դ. լինեն ճշգրիտ և անհրաժեշտության դեպքում պահվեն թարմացված վիճակում,
ե. պահպանվեն այնպիսի եղանակով, որը թույլ է տալիս նույնականացնել տվյալների սուբյեկտներին՝ ոչ ավելին, քան անհրաժեշտ է այդ տվյալների պահպանման նպատակներով:

- ընթացակարգ գոյություն չի ունեցել՝ ուղղված առգրավված անձնական տվյալների ծավալի նվազեցմանը⁷⁹.
2. դատավարությանը կողմ չհանդիսացող, սակայն աշխատավայրում ոտնձգություններ կատարած դիմումատուին նույնականացնող ներպետական դատարանի որոշումը, որտեղ դատավորը ձեռնպահ չէր մնացել վերջինիս անունը չբացահայտելուց՝ դիմումատուին խայտառակությունից հետ պահելու համար⁸⁰.
 3. սեփական տան շրջակայքում առանց իր գիտության տեսագրված լրագրողի անձնական տվյալների բացահայտումը քրեական վարույթի ընթացքում⁸¹:

բ. Տվյալների ճշգրտության և պարբերաբար թարմացման պահանջ

Եվրոպական դատարանը քննել է իշխանությունների կողմից անձնական տվյալների պահպանման մի շարք գործեր, որոնց ճշգրտությունը խնդրահարույց էր, կամ որոնց ճշգրտությունը վիճարկվել էր անձնական տվյալների գործակալության կողմից⁸²:

Եվրոպական դատարանի կարծիքով ներպետական իշխանությունների լիազորությունն է ապացուցել հավաքված տվյալների ճշգրտությունը:

⁷⁹ Տե՛ս *Kruglov and others v. Russia*, application nos [11264/04](#) and 15 others, judgment of 4 February 2020:

⁸⁰ Տե՛ս *Vicent Del Campo v. Spain*, application no. [25527/13](#), judgment of 6 November 2018:

⁸¹ Տե՛ս *Khadija Ismayilova v. Azerbaijan*, application nos [65286/13](#) and [57270/14](#), judgment of 10 January 2019:

⁸² Տե՛ս *Cemalettin Canli v. Turkey*, application no. [22427/04](#), judgment of 18 November 2008. Գործը վերաբերում է քրեական դատավարության ընթացքում ոստիկանության կողմից հավաքված տվյալների անճշտություններին:

Rotaru v. Romania, application no. [28341/95](#), [GC], judgment of 4 May 2000. Գործը վերաբերում է ազգային անվտանգության ծառայության կողմից հավաքված տվյալները վիճարկելու անհնարինությանը:

գ. Տվյալների պահպանումն անհրաժեշտ փոփոխումներ

Եվրոպական դատարանը բազում գործերում քննել է անձնական տվյալների պահպանման ժամկետներին վերաբերող հարցը: Սեռական բնույթի հանցանքներ կատարած անձանց անձնական տվյալների՝ ազգային շտեմարանում 5-15 տարի պատժի կրումից հետո առավելագույնը 30 տարի ժամկետով պահպանումը չի համարվել ոչ համաչափ հետապնդվող իրավաչափ նպատակին, քանի որ այդ նպատակը հանցագործությունը կամ անկարգությունը կանխելն էր⁸³:

Այդուհանդերձ, հանցագործության համար չդատապարտված կասկածյալի մատնահետքերի, բջջային նմուշների և ԴՆԹ տվյալների մշտական պահպանումն ազգային շտեմարանում, անկախ տարիքից, համարվել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Չդատապարտված անձանց տվյալների պահպանումը հատկապես խնդրահարույց է, երբ վերաբերում է անչափահասներին՝ հաշվի առնելով նրանց հատուկ կարգավիճակը, զարգացման և հասարակության մեջ ինտեգրման անհրաժեշտությունը:

Անձնական տվյալների պահպանության առավելագույն ժամկետի բացակայությունը բոլոր դեպքերում անհամատեղելի չէ Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի հետ: Սակայն ընթացակարգային երաշխիքների առկայությունը պարտադիր է, հատկապես երբ տվյալների պահպանումը հանրային իշխանությունների տիրույթում է:

դ. Տվյալների օգտագործումը բացառապես այն նպատակի համար, ինչի համար հավաքվել են

Եվրոպական դատարանն այն տեսակետին է, որ բավական կարևոր է սահմանափակել հավաքված տվյալների օգտագործումը բացառապես այն նպատակով, որի համար դրանք հավաքվել

⁸³ St' u B.B. v. France, application no. 5335/06, judgment of 17 December 2009, Gardel v. France, application no. 16428/05, judgment of 17 December 2009, M.B. v. France, application no. 65935/01, judgment of 13 September 2009:

են: Մասնավորապես, Դատարանն իր գործերից մեկով վճռում արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում, երբ քրեական վարույթի ընթացքում հեռախոսի գաղտնալսմամբ ստացված տվյալներն օգտագործվել են կարգապահական վարույթում⁸⁴:

Մեկ այլ գործով վճռում Եվրոպական դատարանն անձանց մասնավոր կյանքի հարգման իրավունքին անհամաչափ միջամտություն է դիտարկել անձի հոգեկան առողջության վերաբերյալ տվյալների երկարաժամկետ պահպանումը, ինչպես նաև դրանց տարածումն ու դրանց հավաքման համար նախնական հիմնավորումից տարբերվող պատճառներով օգտագործելը:

ե. Տվյալների հավաքման թափանցիկ ընթացակարգերի պահանջ

Հանրային իշխանությունների կողմից հավաքված և պահպանված անձնական տվյալներին վերաբերող մի շարք գործերով Եվրոպական դատարանը եզրահանգել է, որ իշխանություններն ունեն պոզիտիվ պարտականություն անձանց տրամադրելու «արդյունավետ և հասանելի ընթացակարգեր», որոնք վերջիններիս հնարավորություն կընձեռեն ստանալու «ամբողջական վերաբերելի և անհրաժեշտ տեղեկատվությունը»: Թափանցիկության պահանջն առավել քիչ խիստ է ազգային անվտանգությանը վերաբերող տեղեկատվության դեպքերում:

Ընդհանուր առմամբ թափանցիկության պահանջը ներառում է ինչպես միջոցառում իրականացնողի պարտականությունը միջոցառման մասին տեղեկացնել անձին, այնպես էլ այդ անձի՝ իր տվյալների վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը:

⁸⁴ Տե՛ս *Karabeyoğlu v. Turkey*, application no. [30083/10](#), judgment of 7 June 2016:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

Ա. ԱՇԽԱՏԱՎԱՅՐՈՒՄ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔՈՒՄԸ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ⁸⁵

Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի շրջանակում են նաև տեղավորվում նույնականացված կամ նույնականացման ենթակա անձի վերաբերյալ աշխատանքային բնույթի տվյալների հավաքումն ու պահպանումը: Մասնավորապես, Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում անդրադարձել է ինչպես հանրային, այնպես էլ մասնավոր ոլորտի գործատուների կողմից իրենց աշխատակիցների անձնական տվյալների հավաքմանն ու պահպանմանը: Որոշ դեպքերում տվյալների հավաքման գործընթացն իրականացվել է առանց թիրախավորված անձանց գիտության, այնպիսի միջոցներով, որոնք մասամբ կամ ամբողջությամբ գաղտնի էին: Մի շարք

⁸⁵ Հաշվի առնելով, որ սույն գլխում արված ընդհանուր դիտարկումների համար հիմք հանդիսացած Եվրոպական դատարանի վերաբերելի բոլոր վճիռների համառոտագրերը ներկայացված են հաջորդիվ՝ «Ընդհանուր դիտարկումներ» հատվածում առանձին հղումներ Եվրոպական դատարանի վճիռներին արված չեն:

այլ դեպքերում անձնական տվյալները հավաքվել են աշխատակիցների գիտությամբ:

Եվրոպական դատարանի համապատասխան նախադեպային իրավունքի վերլուծությունը հնարավորություն է ընձեռում դասակարգելու աշխատանքային բնույթի հավաքման ենթակա անձնական տվյալները: Մասնավորապես՝

1. մասնագիտական գործունեությամբ զբաղվող հաստատություններից իրականացված մասնագիտական գործունեության հետ չկապված զանգերի հսկողություն.
2. աշխատավայրում հեռախոսների, էլեկտրոնային փոստի և ինտերնետի մոնիթորինգ.
3. ինտերնետի և Yahoo հաղորդագրության մոնիթորինգ.
4. աշխատանքային նպատակներով գործատուի կողմից աշխատողին տրամադրված համակարգչի փաստաթղթերի և տեղեկատվության մոնիթորինգ.
5. տեսաձայնագրման արդյունքում ստացված նկարներ, որտեղ երևում է նույնականացված կամ նույնականացման ենթակա աշխատակիցների վարքագիծն իրենց աշխատավայրում:

Ողջամիտ կասկածի առկայությունն առ այն, որ լուրջ հակաօրինական արարք է կատարվել, և դրանով պայմանավորված որոշակի եկամտային կորուստների առկայությունը կարող են համարվել ծանրակշիռ հիմնավորում գործատուների համար աշխատավայրում անձնական տվյալների հավաքում իրականացնելու համար: Մինչդեռ աշխատակիցների միայն ոչ պատշաճ վարքագծի կասկածները չեն կարող հիմնավորել գործատուի կողմից գաղտնի տեսաձայնագրում իրականացնելու փաստը:

Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում առանձնացրել է նաև մի շարք չափանիշներ, որոնք պետք է պահպանվեն աշխատավայրում հաղորդակցությունն ու նամակագրությունը վերահսկելուն ուղղված միջոցառումներ իրականացնելիս: Այս համատեքստում ազգային իշխանությունները պետք է պատասխանեն հետևյալ հարցերին՝

1. արդյոք աշխատողը ծանուցված է եղել այն մասին, որ գործատուն կարող է իր հաղորդակցության տարբեր տեսակները վերահսկել.
2. գործատուի կողմից իրականացվող մոնիթորինգի և աշխատակցի մասնավոր կյանքին միջամտության աստիճանը.
3. արդյոք գործատուն ներկայացրել է օրինական պատճառներ՝ հիմնավորելու համար աշխատակցի հաղորդակցության մոնիթորինգը.
4. հնարավոր է արդյոք կիրառել մոնիթորինգի այլ՝ առավել քիչ միջամտություն ենթադրող եղանակ.
5. որոնք են իրականացվող մոնիթորինգի հետևանքները նշված անձի համար.
6. արդյոք աշխատակցին տրամադրվել են բավարար երաշխիքներ, հատկապես գործատուի կողմից իրականացվող մոնիթորինգի միջամտող բնույթի լինելու պայմաններում.
7. ի վերջո, ներպետական իշխանությունները պետք է ապահովեն, որ յուրաքանչյուր աշխատակից, որի հաղորդակցությունները ենթարկվում են մոնիթորինգի, հասանելիություն ունենա դատական մարմնի առջև պաշտպանության արդյունավետ միջոցի, որը հնարավորություն կտա բովանդակային անդրադարձ կատարելու այն հարցին՝ ինչպես են վերոնշյալ չափանիշներն ուսումնասիրվել, և արդյոք կիրառված հսկող միջոցներն օրինական են եղել:

Եվրոպական դատարանն արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում այն գործերում, որտեղ նկատել է, որ ներպետական ատյաններին չի հաջողվել երաշխավորել, որ գործատուի կողմից հսկման միջոցների կիրառումը համապատասխանի համաչափության պահանջին և ուղեկցվի բավարար և համարժեք երաշխիքներով:

Գործերից մեկով Եվրոպական դատարանը չարձանագրեց Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում այն դեպքում, երբ աշխատանքային համակարգչում պահված անձնական ֆայլերը բացվել էին, և դրանց պոռնոգրաֆիկ բնույթի լինելը

հիմք էր հանդիսացել աշխատակցին աշխատանքից հեռացնելու համար: Դատարանը եզրահանգեց, որ ներպետական օրենսդրությունը, ինչպես որ մեկնաբանվել և կիրառվել է ներպետական դատարանների կողմից, պարունակում է բավարար երաշխիքներ ընդդեմ կամայականության, ներառյալ այն փաստը, որ գործատուին միայն թույլատրվել է բացել «անձնական» վերտառությամբ ֆայլերն աշխատակցի ներկայությամբ:

Եվրոպական դատարանի կարծիքով միայն «սոցիալական հրատապ կարիքը» (pressing social need), որը վերաբերում է էական հանրային կամ մասնավոր շահերի պաշտպանությանը, կարող է հիմնավորել այն, որ գործատուին չի հաջողվել աշխատակցին նախապես տեղյակ պահել աշխատակցի անձնական տվյալների պաշտպանության խախտում ենթադրող միջոցի կիրառման մասին: Ընդհանուր կանոնն այն է, որ մինչ աշխատակիցների տվյալները հավաքող միջոցառումների կիրառումը գործատուները պետք է աշխատակիցներին տեղյակ պահեն նման տվյալների հավաքման փաստի գոյության և պայմանների մասին, անգամ եթե ծանուցումը լինի շատ ընդհանրական բնույթի:

Թափանցիկության պահանջը և, հետևաբար, տեղեկացված լինելու իրավունքը հիմնաքարային են, հատկապես գործատու-աշխատակից հարաբերությունների համատեքստում, որտեղ գործատուն ունի նշանակալի առավելություն աշխատակիցների համեմատ, և այդ առավելության յուրաքանչյուր չարաշահումից պետք է խուսափել: Այդուհանդերձ, մոնիթորինգի ենթարկվող անհատին նախապես ծանուցելու փաստը և ծանուցման աստիճանը չափանիշներից միայն մեկն է, որը պետք է հաշվի առնվի հիշյալ միջոցառման համաչափության հարցը գնահատելիս: Իսկ եթե հիշյալ պահանջը բավարարված չէ, ապա մնացյալ չափանիշներից բխող երաշխիքները շատ ավելի կկարևորվեն:

Այն դեպքերում, երբ նախապես որևէ տեղեկատվություն չի տրամադրվել, շատ կարևոր է համոզվել՝ արդյոք տեսահսկման

ենթարկված աշխատակիցներն իրենց տրամադրության տակ ունեցել են իրենց մասնավոր կյանքի արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովող ներպետական միջոցներ: Արդյունավետ պաշտպանության եղանակները կարող են լինել տարբեր, ինչպես աշխատանքային, այնպես էլ քաղաքացիական, վարչական կամ քրեական պաշտպանության շրջանակներում:

Ինչ վերաբերում է հենց աշխատակիցների տեսահսկմանը, Եվրոպական դատարանը մատնանշել է, որ տեսահսկման համաչափության համատեքստում անհրաժեշտ է տարբերակել այն տարբեր վայրերը, որտեղ իրականացվել է մոնիթորինգը, աշխատակցի ակնկալած անձնական տարածքը պահպանելու նպատակով: Այդ ակնկալիքը բավական բարձր է այն վայրերում, որոնք իրենց բնույթով մասնավոր են, օրինակ՝ հարդարման սենյակները կամ հանդերձարանները, որտեղ տեսահսկման բարձր պաշտպանությունը, անգամ լիարժեք արգելքն արդարացված են: Երաշխիքները բարձր են նաև փակ աշխատավայրերում, ինչպիսիք են գրասենյակները: Եվ, բնականաբար, ակնհայտորեն ցածր այն վայրերում, որոնք տեսանելի են կամ հասանելի ընդհանուր հանրության կամ գործընկերների համար:

Այս կապակցությամբ Եվրոպական դատարանն ակնհայտ անընդունելի համարեց այն բողոքը, որում սուպերմարկետի գանձապահ դիմումատուն բողոքում էր, որ իր գործատուն տեղադրել է գաղտնի տեսահսկման համակարգ մասնավոր խուզարկու գործակալության աջակցությամբ: Մասնավորապես, Եվրոպական դատարանը գտավ, որ կիրառված միջոցառումը ժամանակային առումով սահմանափակ է եղել (երկու շաբաթ) և ներառել է միայն այն հատվածը, որը հասանելի է եղել հանրությանը: Իսկ տեսաձայնագրված տվյալները հասանելի են եղել թվով քիչ այն մարդկանց, ովքեր աշխատում էին հետախուզական ընկերությունում: Բացի այդ, ձեռք բերված տվյալներն օգտագործել են միայն աշխատանքային վեճեր քննող դատարաններում դիմումատուի աշխատանքից հեռացման ընթացակարգերում:

Մեկ այլ գործով վճռում Եվրոպական դատարանը 8-րդ հոդվածի խախտում չի արձանագրել սուպերմարկետի գանձապահների և վաճառողների մասամբ գաղտնի տեսաձայնագրման համար՝ հաշվի առնելով, որ իսպանական օրենսդրությունն ապահովել է բովանդակային երաշխիքներ, ներառյալ պաշտպանության այնպիսի միջոցներ, որոնցից դիմումատուները չեն օգտվել:

2. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ

Անտոնովիչը և Մարկովիչն ընդդեմ Չեռնոգորիայի
(*Antović and Mirković v. Montenegro*, application no.
70838/13, judgment of 28 November 2017)

Տեսահսկում համալսարանում դասերի ժամանակ. **խախտում**

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Amann v. Switzerland [GC]**, application no. 27798/95, judgment of 16 February 2000
- 2) **Köpke v. Germany (dec.)**, application no. 420/07, decision of 5 October 2010
- 3) **Vukota-Bojić v. Switzerland**, no. 61838/10, judgment of 18 October 2016
- 4) **Bărbulescu v. Romania [GC]**, application no. 61496/08, judgment of 5 September 2017

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Public authority • Interference • In accordance with the law

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

2011 թվականին Չեռնոգորիայի համալսարանի մաթեմատիկայի ֆակուլտետի դեկանի աշխատասենյակի դիմաց և լսարաններում տեղադրվել էին տեսահսկման սարքավորումներ: Որոշ ժամանակ անց դիմումատուները դիմեցին անձնական տվյալների

պաշտպանության գործակալություն՝ պահանջելով հեռացնել տեսահսկման սարքերը և ջնջել տվյալները, քանի որ լսարանները դասերից առաջ և դասերից հետո կողպված էին լինում, իսկ դասերի ընթացքը, ինչպես նաև լսարանում գտնվող իրերը հսկելու այլ տարբերակներ կային: Դիմումը ստանալուց հետո Գործակալության երկու աշխատակիցներ այցելեցին համալսարան և այնուհետև պատրաստեցին զեկույց, ըստ որի՝ տեսահսկումը եղել է արդարացված, քանզի արձանագրվել են կենդանիներ, ալկոհոլ, ծխախոտ համալսարան բերելու, ինչպես նաև համալսարանական գույքը փչացնելու դեպքեր: Բացի այդ, տեսահսկման սարքերն այնպես էին տեղադրված, որ պատկերը երևում էր շատ հեռվից, այնպիսի հեռավորությունից, որն անձանց անճանաչելի էր դարձնում: Թեև տեսահսկում իրականացնելու վերաբերյալ որոշմամբ սահմանված էր, որ տվյալները պահպանվելու են մեկ տարի ժամկետով, սակայն իրականում դրանք պահպանվում էին մեկ ամիս:

Սույն զեկույցին դիմումատուներն առարկեցին՝ փաստելով, որ գույքի և անձանց պաշտպանության համար առավել համարժեք պաշտպանության ձև էր հնարավոր ընտրել: Դիմումատուների ներկայացրած առարկությունից հետո Գործակալության խորհուրդը որոշում կայացրեց, համաձայն որի՝ մաթեմատիկայի ֆակուլտետի լսարաններից պետք է հեռացվեին տեսախցիկները տասնհինգ օրվա ընթացքում: Այդ որոշման մասին ֆակուլտետը ծանուցվել էր, ինչի արդյունքում տեսախցիկները հեռացվել են, իսկ հավաքված տվյալները ջնջվել են:

Դիմումատուների փոխհատուցման պահանջով հայցի վերաբերյալ Չեռնոգորիայի առաջին ստյանի դատարանը կայացրել էր վճիռ, որով մերժել էր այն՝ նշելով, որ «անձնական կյանք» հասկացությունն, անշուշտ, ներառում է գործարար և մասնագիտական ոլորտներում գործունեությունը, այնուամենայնիվ, համալսարանը հանրային հաստատություն է, որտեղ ծավալվում է հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող գործունեություն: Ուստի հնարավոր չէ լսարանների՝ որպես հանրային վայրերի տեսադիտարկումը համարել դիմումատուների անձնական կյանքի հարգանքի

իրավունքի խախտում: Հետագայում դիմումատուն բողոքարկել է դատական ակտը ներպետական բարձր ատյաններում, սակայն հաջողության չի հասել:

Եվրոպական դատարանի եզրահանգումը

Ընդունելիություն. Եվրոպական դատարանը նշում է, որ «անձնական կյանքը» լայն հասկացություն է, որը ենթակա չէ սպառիչ սահմանման, և որ չափազանց սահմանափակող կլինի «մասնավոր կյանք» հասկացությունը սահմանել բացառապես «ներքին շրջանակով» և դրանից ամբողջությամբ բացառել այդ շրջագծում չընդգրկված արտաքին աշխարհը: Այսպիսով, Ց-րդ հոդվածը երաշխավորում է «անձնական կյանքի» իրավունքը լայն իմաստով, ներառյալ «անձնական սոցիալական կյանք» վարելու իրավունքը, այսինքն՝ անհատի իր սոցիալական ինքնությունը զարգացնելու հնարավորությունը: Այդ առումով իրավունքն ամրագրում է ուրիշների հետ շփվելու հնարավորությունը՝ նրանց հետ հարաբերություններ հաստատելու և զարգացնելու համար: Եվրոպական դատարանն արդեն արձանագրել է, որ «անձնական կյանք» հասկացությունը կարող է ներառել նաև անձի մասնագիտական գործունեությունը կամ հասարակական համատեքստում իրականացվող գործունեությունը: Ի վերջո իրենց աշխատանքային կյանքի ընթացքում է, որ մարդկանց մեծամասնությունն ունենում է նշանակալից հնարավորություն արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններ զարգացնելու առումով, և միշտ չէ, որ հնարավոր է հստակորեն առանձնացնել, թե անհատի որ գործունեությունն է նրա մասնագիտական կամ գործարար կյանքի մաս կազմում, և որը չի կազմում: Որպեսզի պարզի՝ արդյոք կիրառելի է «անձնական կյանք» հասկացությունը, Եվրոպական դատարանը մի քանի գործով ուսումնասիրել է, թե արդյոք անհատները ողջամիտ ակնկալիք ունեին, որ իրենց անձնական կյանքը պետք է հարգվի և պաշտպանվի: Այդ համատեքստում Եվրոպական

դատարանը նշել է, որ գաղտնիության ողջամիտ ակնկալիքը նշանակալի, բայց ոչ պարտադիր գործոն է:

Անդրադառնալով սույն գործին՝ Եվրոպական դատարանը նշում է, որ համալսարանի լսարանները դասախոսների աշխատավայրերն են: Այնտեղ նրանք ոչ միայն դասավանդում են, այլև համագործակցում են ուսանողների հետ՝ այդպիսով զարգացնելով փոխադարձ հարաբերություններ՝ կառուցելով իրենց սոցիալական ինքնությունը: Արդեն հաստատվել է, որ աշխատավայրում աշխատողի գաղտնի տեսահսկումը պետք է դիտարկվի որպես աշխատողի անձնական կյանքի զգալի միջամտություն: Եվրոպական դատարանի կողմից որևէ հիմք չկա այդ եզրակացությունից շեղվելու նույնիսկ այն դեպքում, երբ դա վերաբերում է աշխատավայրում աշխատողի ոչ գաղտնի տեսահսկման դեպքերին:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ վիճարկվող տեսահսկման արդյունքում հավաքված տվյալները վերաբերում էին դիմումատուների «անձնական կյանքին»՝ այդպիսով 8-րդ հոդվածը կիրառելի դարձնելով նրանց բողոքի նկատմամբ:

Ըստ էության քննություն. սույն գործով Եվրոպական դատարանն արդեն հաստատել է, որ աշխատավայրում աշխատողի հսկողությունը, լինի գաղտնի, թե ոչ, պետք է դիտարկվի որպես աշխատողի անձնական կյանքի զգալի միջամտություն: Ցանկացած միջամտություն կարող է արդարացվել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի շրջանակում, եթե դա համապատասխանում է օրենքին, հետապնդում է այդ դրույթում թվարկված իրավաչափ նպատակներից մեկը և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում այդ նպատակներից մեկին հասնելու համար:

Եվրոպական դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործում մարդկանց (այդ թվում ուսանողների) և գույքի անվտանգությունն ապահովելու և դասավանդման ընթացքը հսկելու համար տեսահսկում է իրականացվել: Մասնավորապես, այդ նպատակը, այն է՝ դասավանդման ընթացքը հսկելը, օրենքով առհասարակ նախատեսված չէ: Ավելին՝ Գործակալությունը հաստատել է,

որ գույքի կամ մարդկանց վտանգված լինելու վերաբերյալ որևէ ապացույց չկա, ինչը կարող էր դիտարկվել որպես տեսահսկման համակարգի ներդրումն արդարացնելու հիմք: Իսկ ներպետական դատարանները չեն անդրադարձել այդ հարցին: Կառավարությունն, իր հերթին, այդ առնչությամբ ո՛չ հակառակը հաստատող որևէ ապացույց է տրամադրել, ո՛չ էլ ցույց է տվել, որ նախապես որևէ այլընտրանքային միջոց է ձեռնարկված եղել:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ քննարկվող միջամտությունը չի համապատասխանել օրենքին. փաստ, որը բավարար է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտումն արձանագրելու համար: Հետևաբար Եվրոպական Դատարանը հարկ չի համարում քննության առարկա դարձնել, թե արդյոք պահպանվել են 8-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության մյուս պահանջները:

Եվրոպական դատարանը չորս կողմ և երեք դեմ ձայների հարաբերակցությամբ արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Դատարանը որոշել է շնորհել դիմումապրուին 1,000 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փախհատուցում:

Բարբուլեսկուն ընդդեմ Ռումինիայի
(*Bărbulescu v. Romania*, application no. [61496/08](#), [GC],
judgment of 5 September 2017)

Մասնավոր ընկերության կողմից իր աշխատակցի
էլեկտրոնային հաղորդագրությունների հսկողություն և դրանց
հիման վրա վերջինիս աշխատանքից ազատում. *խախտում*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Amann v. Switzerland [GC]**, application no [27798/95](#),
judgment of 16 February 2000
- 2) **Köpke v. Germany (dec.)**, application no. [420/07](#), decision
of 5 October 2010
- 3) **Peev v. Bulgaria**, application no. [64209/01](#), judgment of 26
July 2007
- 4) **Von Hannover v. Germany (no. 2) [GC]**, applications no.
[40660/08](#) and [60641/08](#), judgment of 7 February 2012

**HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի
բառեր**

*Art 8 • Respect for private life • Respect for family life •
Respect for correspondence • Positive obligations • Interference •
Fair balance*

**Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական
նախապատմությունը**

Ռումինիայի մասնավոր ընկերություններից մեկում որպես
վաճառքի ինժեներ աշխատող դիմումատուն գործատուի

խնդրանքով հաճախորդների հարցերին պատասխանելու նպատակով ստեղծել էր ակնթարթային հաղորդագրություններ ուղարկող Յահու մեսենջերի հաշիվ: Նա նաև ուներ մեկ այլ անձնական Յահու մեսենջերի հաշիվ: Աշխատանքային ներքին կանոնների համաձայն՝ համակարգիչներն անձնական նպատակով օգտագործելն արգելվում էր: Սակայն այդ կանոններն աշխատակիցների հաղորդագրությունները վերահսկելու վերաբերյալ կոնկրետ դրույթ չէին նախատեսում: Այդուհանդերձ, տևական ժամանակահատված գործատուն հսկել է դիմումատուի Յահու մեսենջերով իրականացված հաղորդակցությունները և պարզել, որ վերջինս ակտիվ նամակագրություն է իրականացրել իր եղբոր և հարսնացուի հետ անձնական թեմաներով: Այնուհետև գործատուն դիմումատուին կանչել է բացատրություն տալու, որի ժամանակ էլ դիմումատուն տեղեկացվել է, որ իր Յահու մեսենջերի հաղորդակցությունները վերահսկվել են: Դրա արդյունքում գործատուն լուծել է դիմումատուի հետ կնքված աշխատանքային պայմանագիրը: Դիմումատուն ներպետական դատական ատյաններում որևէ հաջողության չի հասել:

Եվրոպական դատարանի եզրահանգումը.

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի կիրառելիություն. Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածը երաշխավորում է «անձնական կյանքի» իրավունքը լայն իմաստով, ներառյալ «անձնական սոցիալական կյանք» վարելու իրավունքը, այսինքն՝ անհատի իր սոցիալական ինքնությունը զարգացնելու հնարավորությունը: Այդ առումով իրավունքն ամրագրում է ուրիշների հետ շփվելու հնարավորությունը՝ նրանց հետ հարաբերություններ հաստատելու և զարգացնելու համար: Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ «անձնական կյանք» հասկացությունը կարող է ներառել մասնագիտական գործունեությունը կամ հանրային համատեքստում իրականացվող գործունեությունը: Անհատի մասնագիտական կյանքի սահմանափակումները կարող են ընկնել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի շրջանակում,

Եթե դրանք ազդեցություն ունենան անձի՝ իր սոցիալական ինքնությունը կառուցելու, այն է՝ ուրիշների հետ հարաբերությունները զարգացնելու հնարավորության վրա: Այս կապակցությամբ պետք է նշել, որ իրենց աշխատանքային կյանքի ընթացքում է, որ մարդկանց մեծամասնությունն ունենում է արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններ զարգացնելու նշանակալից, եթե ոչ ամենամեծ հնարավորությունը: Ավելին՝ 8-րդ հոդվածի ձևակերպման մեջ «նամակագրություն» բառը որակավորված չէ որևէ ածականով, ի տարբերություն, օրինակ, «կյանք» հասկացության: Դատարանի նախադեպային իրավունքից պարզ է դառնում, որ գործարար տարածքից, ինչպես նաև տնից իրականացված հաղորդակցությունը կարող է ընդգրկվել «անձնական կյանք» և «նամակագրություն» հասկացությունների ներքո՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի իմաստով:

Սույն գործում Եվրոպական դատարանը նախ նկատել է, որ քննարկվող ինտերնետային ակնթարթային հաղորդագրության ծառայության տեսակը հաղորդակցության ձևերից մեկն է միայն, որը հնարավորություն է տալիս անհատներին ունենալու անձնական սոցիալական կյանք: Միևնույն ժամանակ, հաղորդագրությունների ուղարկումն ու ստացումն ընկնում են «նամակագրություն» հասկացության տակ, նույնիսկ եթե դրանք ուղարկված են գործատուի համակարգչից: Դատարանը նշել է, որ գործի նյութերից երևում է, որ դիմումատուն տեղեկացվել է իր գործատուի՝ ներքին կանոններով սահմանված անձնական նպատակով ինտերնետի օգտագործման արգելքի մասին: Այնուամենայնիվ, հստակ չէ՝ արդյոք դիմումատուն նախքան իր հաղորդակցությունների հսկումը տեղեկացվել է այդ հսկողության մասին:

Ինչ էլ որ լինի, դիմումատուն իր գործատուի հանձնարարությամբ ստեղծել էր Յահու մեսենջեր հաշիվը՝ հաճախորդների հարցումներին պատասխանելու համար, որը գործատուին հասանելի էր: Ամեն դեպքում, գործատուի ցուցումները չեն կարող զրոյացնել աշխատավարյում մասնավոր սոցիալական կյանքը: Անձնական կյանքի և նամակագրության գաղտնիության նկատմամբ

հարգանքը շարունակում է գոյություն ունենալ, նույնիսկ եթե դրանք սահմանափակվել են: Վերոհիշյալ բոլոր նկատառումների լույսի ներքո Եվրոպական դատարանը եզրակացրել է, որ աշխատավայրում դիմումատուի հաղորդակցություններն ընդգրկվում են «անձնական կյանք» և «նամակագրություն» հասկացությունների ներքո: Ըստ այդմ, սույն գործի պայմաններում կիրառելի է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածը:

1- Արդյոք գործը վերաբերում է պետության նեգատիվ, թե պոզիտիվ պարտականությանը. սույն գործով Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուի կողմից բողոքարկված միջոցը, մասնավորապես՝ Յահու մեսենջերով հաղորդակցությունների հսկումը, որի արդյունքում նրա նկատմամբ կարգապահական վարույթ է սկսվել, ինչին էլ հաջորդել է աշխատանքից հեռացումը, իրականացվել է ոչ թե պետական մարմնի, այլ մասնավոր առևտրային կազմակերպության կողմից: Հետևաբար Եվրոպական դատարանի խնդիրն է պարզաբանել պոզիտիվ այն պարտականությունների բնույթն ու շրջանակը, որոնք պարտավոր է կատարել պետությունը՝ պաշտպանելով դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի և աշխատանքի համատեքստում նամակագրության իրավունքը: Եվրոպական դատարանն անհրաժեշտ է համարել պարզել՝ արդյոք տվյալ դեպքում պատասխանող պետությունից պահանջվում էր դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի և գործատուի հետ մասնագիտական հարաբերությունների համատեքստում նամակագրության իրավունքը պաշտպանելու նպատակով ստեղծել օրենսդրական դաշտ: Այս կապակցությամբ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ աշխատանքային իրավունքն ունի առանձնահատկություններ, որոնք պետք է հաշվի առնել: Գործատու-աշխատող փոխհարաբերությունները պայմանագրային են, բնութագրվում են իրավական ենթակայությամբ, և յուրաքանչյուր կողմ ունի որոշակի իրավունքներ և պարտականություններ:

2- Ընդհանուր սկզբունքներ. Աշխատանքային օրենսդրությունն աշխատանքային պայմանագրի կողմերին բանակցությունների տեղ է թողնում: Ընդհանուր առմամբ կողմերն են կարգավորում իրենց հարաբերությունների բովանդակության մի զգալի մասը: Հետևաբար Եվրոպական դատարանը նշել է, որ Բարձր պայմանավորվող կողմերը պետք է ունենան գործատուի կողմից աշխատողների՝ աշխատավայրում էլեկտրոնային կամ ոչ մասնագիտական բնույթի այլ հաղորդակցությունների հսկողության պայմանները նախատեսող իրավական դաշտ ստեղծելու գնահատման լայն շրջանակ: Այնուամենայնիվ, այս ոլորտում պետությունների հայեցողությունը չի կարող անսահմանափակ լինել: Ներպետական իշխանությունները պետք է ապահովեն, որ գործատուի կողմից նամակագրության և այլ հաղորդակցությունների մոնիթորինգի միջոցառումների ներդրումը, անկախ այդպիսի միջոցառումների ծավալից և տևողությունից, ուղեկցվի չարաշահման դեմ պատշաճ և բավարար երաշխիքներով:

Այս համատեքստում ներպետական իշխանությունները պետք է համապատասխանաբար ուսումնասիրեն հետևյալ գործոնները.

- 1- *Ծանուցում.* արդյոք աշխատակիցը ծանուցվել է այն հնարավորության մասին, որ գործատուն կարող է միջոցներ ձեռնարկել նամակագրությունը և այլ հաղորդակցությունները վերահսկելու առումով: Թեև գործնականում աշխատողները կարող են տարբեր ձևերով ծանուցվել՝ կախված յուրաքանչյուր գործի առանձնահատուկ փաստական հանգամանքներից, Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ ծանուցումը սովորաբար պետք է հստակ լինի և նախապես պետք է իրականացվի:
- 2- *Գործատուի կողմից իրականացվող հսկողության և աշխատողի անձնական կյանքին միջամտության աստիճանը.* այս առումով պետք է տարբերակում դրվի հաղորդակցման ցանկի և բովանդակության հսկողության միջև: Պետք է հաշվի առնվի՝ ուսումնասիրվել է ողջ հաղորդակցումը, թե դրա մի մասը, հսկողության տևողությունն ու վայրը, ինչպես

նաև հսկողության արդյունքում ձեռք բերված տվյալներին հասանելիություն ունեցող անձանց թվաքանակը:

- 3- Հսկողության անհրաժեշտությունը հիմնավորող պատճառների առկայությունը. քանի որ հաղորդակցության բովանդակության հսկողությունն, ըստ էության, ավելի միջամտող մեթոդ է, այն պահանջում է ավելի ծանրակշիռ հիմնավորում:
- 4- Այլընտրանքային միջոցի առկայություն. արդյոք հնարավոր էր իրականացնել հսկողություն առավել նվազ միջամտություն ենթադրող միջոցի օգտագործմամբ, քան ուղղակիորեն աշխատողի հաղորդակցման բովանդակությունը վերահսկելն է:
- 5- Աշխատողի համար իրականացված հսկողության հետևանքները և գործատուի կողմից հսկողության արդյունքների օգտագործումը. մասնավորապես՝ արդյոք արդյունքներն օգտագործվել են կիրառված միջոցառմամբ հայտարարված նպատակին հասնելու համար:
- 6- Երաշխիքների առկայություն. արդյոք աշխատողին տրվել են համապատասխան երաշխիքներ, հատկապես այն դեպքում, երբ գործատուի մոնիթորինգի գործողություններն անձնական կյանք ներխուժող բնույթի են եղել: Նման երաշխիքները, մասնավորապես, պետք է ապահովվեն, որ գործատուի համար հասանելի չլինի տվյալ հաղորդակցության իրական բովանդակությունը, քանի դեռ աշխատողը նախապես այդ մասին չի տեղեկացվել:

Այս համատեքստում հարկ է նկատել, որ աշխատանքային հարաբերություններն ավելի արդյունավետ լինելու համար պետք է հիմնված լինեն փոխադարձ վստահության վրա:

- 3- **Վերը նշված ընդհանուր սկզբունքների կիրառելիությունը սույն գործում.** ըստ Եվրոպական դատարանի՝ ներպետական դատարանները գտել են, որ սույն գործով հակադրվող շահերն են մի կողմից դիմումատուի անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքը, մյուս կողմից գործա-

տուի՝ հսկողություն իրականացնելու իրավունքը, ներառյալ ընկերության պատշաճ գործունեությունն ապահովելու առումով համապատասխան կարգապահական լիազորությունները:

- 1- *Նախնական ծանուցման պահանջ*. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուն, ըստ երևույթին, նախապես տեղեկացված չի եղել իր գործատուի հսկողական գործունեության ծավալների և բնույթի մասին, ինչպես նաև այն մասին, որ գործատուին կարող է հասանելի լինել իր հաղորդագրությունների բովանդակությունը: Ներպետական դատարանները չեն պարզել՝ արդյոք դիմումատուն նախապես ծանուցվել է գործատուի կողմից հսկողություն իրականացնելու հնարավորության և հսկողության միջոցների շրջանակի և բնույթի մասին: Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ նախնական ծանուցում ստանալու առումով գործատուի կողմից նախազգուշացումը պետք է տրվի նախքան մոնիթորինգի գործողությունների նախաձեռնումը, հատկապես, եթե դրանք նաև ենթադրում են աշխատողների հաղորդակցության բովանդակությանը հասանելիություն:
- 2- *Հսկողության ծավալ և դիմումատուի անձնական կյանքի միջամտության աստիճան*. Եվրոպական դատարանը գտել է, որ այս հարցը չի քննվել ներպետական ոչ մի ատյանում, չնայած որ գործատուն գրանցել է հսկողության ժամանակահատվածում իրականացված դիմումատուի բոլոր հաղորդակցությունները և տպել դրանց բովանդակությունը:
- 3- *Օրինական պատճառների առկայություն*. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ներպետական դատարանները բավարար գնահատական չեն տվել՝ արդյոք կան դիմումատուի հաղորդակցությունների հսկողությունն արդարացնելու համար օրինական պատճառներ: Մասնավորապես, շրջանային դատարանը գտել է, որ SS

համակարգերի վնասվելուց խուսափելու, կիրքերտարածքում ապօրինի գործողությունների կատարման արդյունքում ընկերության պատասխանատվություն կրելու, ընկերության առևտրային գաղտնիքները բացահայտելու պատճառները նման խիստ հսկողությունը հիմնավորող պատճառներ են: Այնուամենայնիվ, Եվրոպական դատարանի կարծիքով այս օրինակները կարող են դիտվել միայն որպես տեսական պատճառներ, քանի որ որևէ ակնարկ չի եղել այն մասին, որ դիմումատուն իրականում ընկերությանը ենթարկել է այդ ռիսկերից որևէ մեկին:

- 4- *Նվազ միջամտություն ենթադրող միջոցի կիրառություն.* բացի այդ, ո՛չ շրջանային դատարանը և ո՛չ էլ վերաքննիչ դատարանը բավարար չափով չեն ուսումնասիրել, թե գործատուն իր կողմից հետապնդվող նպատակին արդյոք կարող էր հասնել ավելի քիչ միջամտող մեթոդներով, քան դիմումատուի հաղորդակցման բովանդակությանը ծանոթանալը:
- 5- *Իրականացված հսկողության հետևանքները.* ավելին՝ ներպետական ոչ մի դատարան հաշվի չի առել մոնիթորինգի և դրան հաջորդած կարգապահական վարույթի հետևանքների լրջությունը: Այս առումով Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուի նկատմամբ կիրառվել է ամենախիստ կարգապահական տույժը, այն է՝ աշխատանքից հեռացում:
- 6- *Թափանցիկության պահանջ.* Եվրոպական դատարանը նաև գտել է, որ ազգային իշխանությունները չեն պարզել, թե կարգապահական վարույթի որ պահին է գործատուին հասանելի դարձել հաղորդակցության բովանդակությունը: Եվրոպական դատարանի կարծիքով սա հակասում է թափանցիկության սկզբունքին անգամ այն դեպքում, երբ հաղորդակցության բովանդակությունը հնարավոր է հասանելի դառնար կարգապահական վարույթի ցանկացած փուլում:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ ներպետական իշխանությունները չեն ապահովել դիմումատուի անձնական կյանքի և նամակագրության հարգանքի իրավունքի համարժեք պաշտպանություն և ծախողել են ապահովել հարվածի տակ գտնվող շահերի արդարացի հավասարակշռությունը:

Եվրոպական դատարանը փաստմեկ կողմ և վեց դեմ ձայների հարաբերակցությամբ գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Դատարանը որոշել է, որ խախտման արձանագրումն ինքնին ոչ գույքային վնասի արդարացի փոխհատուցում է:

Լիբերտն ընդդեմ Ֆրանսիայի
(*Libert v France*, application no. 588/13,
judgment of 22 February 2018)

Աշխատակցի աշխատանքից ազատում համակարգչում
պոռնոգրաֆիկ նյութեր պահելու համար.
խախտում չկա

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Amann v. Switzerland [GC]**, application no 27798/95, judgment of 16 February 2000
- 2) **Vinci Construction and GTM Génie Civil and Services v. France**, applications no. 63629/10 and 60567/10, judgment of 2 April 2015
- 3) **Bărbulescu v. Romania [GC]**, application no. 61496/08, judgment of 5 September 2017

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Respect for correspondence • Public authority • In accordance with the law • Foreseeability • Safeguards against abuse • Necessary in a democratic society

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Դիմումատուն՝ Ֆրանսիայի ազգային երկաթուղային ընկերության տարածաշրջանային հսկողական բաժնի ղեկավարի տեղակալը, դիմել էր ղեկավարությանը՝ նշելով, որ իր ենթականերից մեկը գործընկերոջը դիմելիս կիրառել էր ոչ պատշաճ

արտահայտություններ (extreme language): Ի հակադրություն՝ այդ աշխատակիցը բողոք էր ներկայացրել ղեկավարությանը: Արդյունքում դիմումատուի պաշտոնավարումը կասեցվել էր:

Դիմումատուի համակարգիչն առգրավվել էր, և դրանում հայտնաբերվել էին պոռնոգրաֆիկ նյութեր և երրորդ անձանց համար պատրաստված կեղծ վկայագրեր: Գործատու ընկերության տարածաշրջանային տնօրենը որոշում կայացրեց աշխատանքից հեռացնել դիմումատուին:

Դիմումատուն, դիմելով ներպետական դատարաններ, պնդում էր, որ ընկերությունը խախտել է իր անձնական կյանքի իրավունքը՝ իր բացակայությամբ բացելով իր համակարգչում առկա անձնական ֆայլերը: Հարցն այն է, որ պոռնոգրաֆիկ նյութերը պահվում էին «D:/ անձնական տվյալներ» անվանումով կոշտ սկավառակի վրա գրանցված «Զվարճանք» անվանումով ֆայլում: Ընկերությունն իր հերթին պնդում էր, որ «D» սկավառակը կոշտվում էր «D:/data», և աշխատողները, որպես կանոն, այն օգտագործում էին իրենց աշխատանքային փաստաթղթերը պահելու համար: Ուստի աշխատողը չի կարող իր անձնական օգտագործման համար օգտագործել մի ամբողջ կոշտ սկավառակ, որտեղ ենթադրաբար գրանցվում են մասնագիտական տվյալներ: Ամեն դեպքում «անձնական տվյալներ» ընդհանուր տերմինը կարող էր նշանակել աշխատանքային ֆայլեր, որոնք աշխատողն անձամբ է մշակում, ուստի այստեղ հստակորեն առկա չէ անձնական կյանքի հետ կապված տարրերի առկայությունը: Ընդ որում՝ կոշտ սկավառակի վերլուծությունից ստացվել են նաև բազմաթիվ աշխատանքային փաստաթղթեր: Այնուամենայնիվ, դիմումատուն մյուս դատական ատյաններում նույնպես հաջողության չհասավ:

Եվրոպական դատարանի եզրահանգումներ

- 1) Արդյոք տեղի է ունեցել «պերական մարմնի կողմից անձի իրավունքի միջամտություն», և արդյոք գործը վերաբերում է պերության նեգատիվ, թե՞ պոզիտիվ պար-**

փականությանը. գործատու ընկերությունը համարվում էր պետական վերահսկողության ներքո գտնվող հանրային իրավահարաբերությունների սուբյեկտ և իրականացնում էր հանրային ծառայություն, ուներ պետության կողմից նշանակված տնօրեններ, ուներ մենաշնորհի և վայելում էր պետության անուղղակի երաշխավորությունը: Այդ իսկ պատճառով բողոքը պետք է վերլուծվի պետության բացասական (նեգատիվ) պարտականությունների տեսանկյունից:

- 2) Համապատասխանում է օրենքին.** Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դատական պրակտիկայում հաստատված է, որ 8-րդ հոդվածի նպատակներից բխում է, որ «օրենքի համապատասխան» տերմինը ենթադրում է, որ ներպետական օրենսդրությունը պետք է ներառի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված իրավունքների՝ պետական մարմինների կողմից միջամտության առումով իրավական պաշտպանության միջոցներ: Այս արտահայտությունը ոչ միայն պահանջում է ներքին օրենսդրությանը համապատասխանություն, այլ նաև վերաբերում է այդ օրենքի որակին՝ պահանջելով, որ այն համատեղելի լինի իրավունքի գերակայության հետ: Կանխատեսելիության պահանջը բավարարելու համար օրենքը պետք է իր հասկացությունների մեջ բավականաչափ հստակ ձևակերպված լինի՝ անհատներին համարժեք ցուցում տալու այն հանգամանքների և պայմանների վերաբերյալ, երբ իշխանությունները լիազորված են դիմելու ցանկացած նման միջոցի: Աշխատանքային օրենսգրքի վերաբերելի հոդվածների համաձայն՝ աշխատողների իրավունքների և ազատությունների ցանկացած սահմանափակում պետք է հիմնավորված լինի իրագործվող գործողության բնույթով և համաչափ լինի հետապնդվող նպատակին: Ձուգահեռաբար, Ֆրանսիայի վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային գործերով նախատեսում էր, որ գործատուները կարող են աշխատողի կողմից օգտագործվող համակարգչի կոշտ սկավառակում գտնվող անհատականացված ֆայլերը

բացել միայն այդ աշխատողի ներկայությամբ (կամ նրան գրասենյակ պատշաճ կերպով կանչելուց հետո): Վճռաբեկ դատարանը նաև հավելել էր, որ աշխատողի ստեղծած թղթապանակներն ու ֆայլերը, ենթադրվում է, որ մասնագիտական փաստաթղթեր են, եթե աշխատողը չի ճանաչել դրանք որպես անձնական, և գործատուն կարող է դրանց հասանելիություն ունենալ աշխատողի բացակայությամբ: Եվրոպական դատարանը եզրակացնում է, որ տվյալ ժամանակահատվածում իրավական դրույթն արդեն թույլատրել էր գործատուին, նշված սահմաններում, բացել աշխատողի աշխատանքային համակարգում պահված ֆայլերը: Հետևաբար այն ընդունում է, որ դիմումատուի կողմից բողոքարկված միջամտությունն իրավական հիմք ուներ, և որ օրենքը պարունակում էր համարժեք դրույթներ, որոնք հստակեցնում էին այն հանգամանքները և պայմանները, որոնց դեպքում այդպիսի միջոցը կարող էր ըստ էության համարվել «օրենքին համապատասխան»:

3) *Իրավաչափ նպատակ.* Եվրոպական դատարանը նշում է, որ հիշյալ միջամտության նպատակն էր պաշտպանել «այլոց իրավունքները» (այս դեպքում գործատուի իրավունքները): Գործատուների պահանջն առ այն, որ աշխատակիցներն օգտագործեն իրենց հատկացված համակարգչային հնարավորությունները իրենց պարտականությունները կատարելու նպատակով, պայմանագրային պարտավորություններին և գործող կանոնակարգերին համապատասխան, իրավաչափ է:

4) *Անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում.* «անհրաժեշտություն» հասկացությունը ենթադրում է, որ միջամտությունը համապատասխանում է սոցիալական հրատապ կարիքին և, մասնավորապես, համարժեք է հետապնդվող իրավաչափ նպատակին, թեև, որոշելով «ժողովրդավարական հասարակության մեջ» միջամտության «անհրաժեշտությունը», Եվրոպական դատարանը պետք է

հաշվի առնի Պայմանավորվող պետություններին տրված հայեցողության շրջանակը: Այնուամենայնիվ, Եվրոպական դատարանը չի սահմանափակվում միայն պարզելով, թե պատասխանող պետությունն իր հայեցողությունն իրականացրել է ողջամտորեն, ուշադիր և բարեխղճորեն, թե ոչ: Իր վերահսկողական իրավասությունն իրականացնելիս Եվրոպական դատարանը պետք է քննարկի վիճարկվող որոշումները՝ հաշվի առնելով ընդհանուր գործը, և պարզի՝ արդյոք քննարկվող միջամտությունն արդարացնելու համար բերված հիմնավորումները պատշաճ և բավարար են: Այն նաև պետք է ուսումնասիրի՝ արդյոք ներքին օրենսդրությունն ու պրակտիկան համարժեք և արդյունավետ երաշխիքներ են տալիս ցանկացած չարաշահման և կամայականության դեմ: Այս համատեքստում Եվրոպական դատարանը շեշտեց, որ կամայականության դեմ համաչափությունն ու ընթացակարգային երաշխիքները կարևոր են:

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ ներպետական դատարանները ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված դրույթի հիման վրա հստակ նշել են, որ գործատուի կողմից աշխատանքային նպատակով տրամադրված համակարգչային սարքավորումների միջոցով աշխատողի կողմից ստեղծված ֆայլերը համարվում են մասնագիտական բնույթ ունեցող, ինչը նշանակում է, որ գործատուն իրավունք ունի դրանք բացելու աշխատողի բացակայությամբ, եթե դրանք չեն անհատականացվել:

Ակնհայտ է, որ «անձնական» և ոչ թե «մասնավոր» բառի կիրառմամբ դիմումատուն ընտրել է Վճռաբեկ դատարանի համապատասխան նախադեպային իրավունքում օգտագործվող տերմինը, այն իմաստով, որ գործատուն սկզբունքորեն չի կարող բացել «անձնական» ճանաչված ֆայլերը: Այնուամենայնիվ, գործատուի համակարգչային կանոնադրության մեջ կիրառվում է «մասնավոր» բառը այն հաղորդագրություններին և ֆայլերին հղում կատարելու նպատակով, որոնք աշխատակիցները պետք է նման կերպով անհատականացնեն:

Վերոնշյալ նպատակի համար օգտագործված հիշողության ծավալը նույնպես կարող էր արդարացնել կիրառված միջոցի խստության աստիճանը:

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ ներպետական դատարանները պատշաճ կերպով են գնահատել դիմումատուի՝ իր անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքի խախտման վերաբերյալ բողոքը, և Եվրոպական դատարանը նշել է նաև, որ ներպետական դատարանների որոշումները հիմնված էին համապատասխան և բավարար հիմքերի վրա: Հետևաբար ներպետական իշխանությունները չէին գերազանցել իրենց գնահատման սահմանը:

Եվրոպական դատարանը վեց կողմ և մեկ դեմ ձայների հարաբերակցությամբ գտավ, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի որևէ խախտում չի եղել:

Կոպկեն ընդդեմ Գերմանիայի
(*Köpke v. Germany (dec.)*, application no. [420/07](#),
decision of 5 October 2010)

Մասնավոր խուզարկու գործակալության աջակցությամբ
գործատուի կողմից տեղադրված տեսահսկման համակարգի
միջոցով իրականացված հսկողության արդյունքում
աշխատակցին աշխատանքից ազատում.
դիմումը համարվել է անընդունելի

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Benediktsdóttir v. Iceland (dec.)**, application no. [38079/06](#),
decision of 16 June 2009
- 2) **I. v. Finland**, application no. [20511/03](#), judgment of 17 July
2008
- 3) **Peck v. the United Kingdom**, application no. [44647/98](#),
judgment of 28 January 2003
- 4) **Rotaru v. Romania [GC]**, application no. [28341/95](#),
judgment of 04 May 2000
- 5) **Schüssel v. Austria (dec.)**, application no. [42409/98](#),
decision of 21 February 2002

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Positive
obligations • Fair balance

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմություն

Դիմումատուն տևական ժամանակ աշխատել է Ֆելդբերգի սուպերմարկետներից մեկում որպես վաճառողուհի և գանձապահ: Գործատուն հետաքննող գործակալության միջոցով իրականացրել է սուպերմարկետի խմիչքների բաժնի տեսահսկում, քանզի կասկածում էր, որ տվյալ բաժնում առկա են հաշիվների հետ կապված անճշտություններ: Տեղադրված տեսանկարահանող սարքի նկարահանման տիրույթում էին գանձապահը, դրամարկը և հարակից տարածքը: Դիմումատուն հեռացվել է աշխատանքից առանց նախնական ծանուցման: Հեռացման պատճառը դրամարկից գումար վերցնելն ու դրանք իր հագուստի մեջ պահելն էր: Դիմումատուն վիճարկել էր իր աշխատանքից ազատումն աշխատանքային դատարաններում և ներկայացրել էր բողոք Սահմանադրական դատարան, սակայն որևէ հաջողության չէր հասել:

Եվրոպական դատարանի եզրահանգումը

Տեսահսկումն իրականացվել էր առանց գործատուի կողմից նախնական ծանուցման: Բացի այդ, տեսանյութերն օգտագործվել են դատավարական գործընթացների ժամանակ: Ըստ այդմ, կիրառված տեսահսկումը տեղավորվում է դիմումատուի «անձնական կյանք»-ի ներքո՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով:

Ներպետական դատարաններն ի գիտություն էին ընդունել, որ տեսահսկումն իրականացվել է ընդամենը երկու շաբաթ ժամկետով և ընդգրկել է հանրության համար մատչելի վայրեր:

Ներպետական դատարաններն այնուհետև ընդգծել են, որ տեսանյութերից ձեռք բերված տվյալները մշակվել են հետաքննող գործակալությունում աշխատող սահմանափակ թվով անձանց և գործատուի աշխատակիցների կողմից: Դրանք օգտագործվել են միայն դիմումատուի հետ աշխատանքային հարաբերությունների

դադարեցման նպատակով, այդ թվում՝ համապատասխան դատական վարույթների ժամանակ: Հետևաբար դիմումատուի անձնական կյանքին միջամտելը սահմանափակվել է այնքանով, որքանով անհրաժեշտ էր հասնելու նախատեսված նպատակին:

Ներպետական դատարանները հաշվի են առել նաև այն փաստը, որ գործատուն զգալի շահագրգռվածություն ուներ իր՝ Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի հիման վրա սեփականության իրավունքի պաշտպանության հարցում, ինչն էական գործոն է աշխատանքային հարաբերությունների համատեքստում այն հաշվառմամբ, որ գործատուն նման հարաբերություններ է կառուցում վստահելի անձանց հետ՝ հուսալով, որ վերջիններս դրամարկղից գումար չեն գողանա: Եվրոպական դատարանը համաձայնել է ներպետական աշխատանքային դատարանների կողմից նշված այն դիտարկմանը, որ գործատուի՝ իր սեփականության իրավունքների պաշտպանության շահերը կարող են արդյունավետորեն պահպանվել միայն այն դեպքում, երբ վերջինս կարողանա դիմումատուի անօրինական վարքագծի վերաբերյալ ապացույցներ հավաքել և ներկայացնել ներպետական դատարաններ: Սա նաև միտված է նպաստելու ներպետական դատարանների կողմից արդարադատության պատշաճ իրականացմանը, քանի որ դատարանները պետք է հնարավորություն ունենան պարզելու ճշմարտությունը՝ հարգելով բոլոր շահագրգիռ անձանց Կոնվենցիայով պահպանվող իրավունքները: Ավելին՝ դիմումատուի գաղտնի տեսահսկումը հանգեցրել է ոչ մեղավոր անձանց նկատմամբ կասկածները փարատելուն:

Ինչ վերաբերում է երկու մրցակցող շահերի միջև արդարացի հավասարակշռությանը, ներպետական դատարանները նշել են, որ գործատուի սեփականության իրավունքը պաշտպանելու համար որևէ այլ արդյունավետ միջոց չի եղել, որն ավելի նվազ կմիջամտեր դիմումատուի անձնական կյանքին: Հաշվի առնելով գործի հանգամանքները՝ Եվրոպական դատարանը համաձայն է այս եզրակացության հետ: Մասնավորապես, խմիչքների բաժնում գույքագրումը չէր կարող հստակորեն բացահայտված

կորուստները կապել որևէ կոնկրետ աշխատողի հետ: Բացի այդ, գործությունը բացահայտելու նպատակով վերադասների, գործընկերների կողմից իրականացված բաց տեսահսկումը որևէ արդյունք չէր տվել: Արդյունքում Եվրոպական դատարանը եզրակացրել է, որ ներպետական իշխանությունները կարողացել են արդարացի գնահատել դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքի և գործատուի սեփականության իրավունքի պաշտպանության և հանրության՝ արդարադատության պատշաճ իրականացման շահերի միջև հավասարակշռությունը:

Այսպիսով՝ Եվրոպական դատարանը դիմումը մերժել է, քանզի այն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի համաձայն ակնհայտ անհիմն էր:

Լոպեզ Ռիբալդան և այլք ընդդեմ Իսպանիայի [ՄԴ]
(*López Ribalda and others v. Spain* [GC], application nos.
1874/13 and 8567/13, judgment of 17 October 2019)

Գործատուի կողմից սուպերմարկետի գանձապահների և վաճառողների գաղտնի տեսահսկում. *խախտում չկա*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Bărbulescu v. Romania [GC]**, application no. 61496/08, judgment of 5 September 2017
- 2) **Köpke v. Germany (dec.)**, application no. 420/07, decision of 5 October 2010
- 3) **Antović and Mirković v. Montenegro**, application no. 70838/13 judgment of 28 November 2017

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • *Respect for private life* • *Respect for family life* • *Respect for home* • *Respect for correspondence* • *Public authority* • *Interference* • *In accordance with the law* • *Accessibility* • *Foreseeability* • *Safeguards against abuse* • *Necessary in a democratic society*

Գործի փաստական հանգամանքները

Դիմումատուներն աշխատում էին սուպերմարկետում որպես գանձապահ և վաճառող: Սուպերմարկետը շարունակաբար կրում էր տնտեսական կորուստներ: Կորուստների պատճառները պարզելու համար գործատուն որոշեց խանութի տարածքում տեղադրել հսկող տեսախցիկներ: Տեսախցիկներից մի քանիսը տեղադրվեցին խանութի տեսանելի հատվածներում, իսկ մի

քանիսի գտնվելու վայրը տեսանելի չէր: Դիմումատուները տեղեկացվել էին միայն այն տեսախցիկների մասին, որոնք տեսանելի էին, իսկ թաքնված տեսախցիկների մասին վերջիններիս չէին հայտնել: Արդյունքում դիմումատուներն աշխատանքից ազատվեցին. տեսախցիկներն արձանագրել էին, որ դիմումատուները խանութից պարբերաբար իրեր են գողանում:

Եվրոպական դատարանը պալատի կազմով 2018 թվականի հունվարի 9-ին կայացրած որոշմամբ արձանագրեց Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Եվրոպական դատարանի տեսակետի համաձայն՝ գործատուի կողմից տևական ժամանակով իրականացվող տեսահսկումը հակասում է վերաբերելի օրենսդրության պահանջներին: Բացի այդ, ըստ Եվրոպական դատարանի պալատի վճռում արված եզրահանգման, ներպետական դատարաններին չէր հաջողվել ապահովել հավասարակշռություն դիմումատուների անձնական կյանքի և նրանց գործատուի սեփականության իրավունքի շահերի միջև: Կառավարությունը վճիռը բողոքարկել էր Մեծ պալատ:

Եվրոպական դատարանի եզրահանգումը

Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի կիրառելիությունը սույն գործով. Դիմումատուները տասն օր շարունակ տեսահսկվել էին իրենց գործատուի կողմից տեղադրված տեսախցիկներով: Տեսախցիկների տեսանելիության դաշտը սուպերմարկետի դրամարկղային տարածքն էր ու դրա շրջապատը, ինչը նշանակում է, որ դիմումատուներն անձամբ թիրախավորված չեն եղել:

Անդրադառնալով այն հարցին՝ արդյոք դիմումատուներն ունեցել են սեփական անձնական կյանքի հարգման և պահպանման առնչությամբ ողջամիտ ակնկալիք՝ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ դիմումատուների աշխատավայրը՝ սուպերմարկետը, բաց էր հանրության համար, և որ տեսագրվող գործողությունները, մասնավորապես, սպառողների գնումների

դիմաց վճարումներ ստանալը, մասնավոր կամ խիստ անձնական բնույթի չէին: Ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված է, որ տեսահսկում իրականացնելու համար պատասխանատու անձինք (անգամ եթե տեսահսկումն իրականացվում է հանրային վայրերում) պարտավոր են նախապես զգուշացնել տեսահսկման տեսադաշտում գտնվող անձանց: Թեպետ դիմումատուներին նախազգուշացվել էր սուպերմարկետում հսկող տեսախցիկների տեղադրման մասին, սակայն միայն այն տեսախցիկների, որոնք տեսանելի էին և նկարահանելու էին խանութի ելքն ու մուտքը: Բնական է, որ նման պայմաններում դիմումատուները ողջամիտ ակնկալիք ունեին առ այն, որ խանութի այլ տարածքներում առանց նախապես զգուշացման նրանք չեն ենթարկվի տեսահսկման:

Ինչ վերաբերում է տեսագրությունների օգտագործմանը, ապա նախքան դիմումատուներին դրանց գոյության մասին տեղեկացնելը այդ տեսագրությունները դիտել էին գործատուի մոտ աշխատող այլ անձինք: Ի լրումն, այդ տեսագրությունների պատճառով են դիմումատուներն ազատ արձակվել աշխատանքից: Ավելին՝ դրանք հարուցված վարույթում օգտագործվել են որպես ապացույց: Հետևաբար այստեղ գործ ունենք Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի պաշտպանության հետ:

Ընդհանուր սկզբունքներ. Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում սահմանել է որոշակի սկզբունքներ, որոնք կիրառելի են աշխատանքային հարաբերություններում՝ հաշվի առնելով այդ հարաբերությունների առանձնահատկությունները և նոր տեխնոլոգիաների այնպիսի զարգացումները, որոնք հնարավորություն են ընձեռում կիրառելու աշխատողների անձնական կյանքի միջամտություն ենթադրող միջոցներ: Այս համատեքստում ուշագրավ է, որ աշխատավայրում տեսահսկում իրականացնելիս դրա համաչափությունը երաշխավորելու նպատակով ներպետական դատարանները, նկատի ունենալով միմյանցից տարբերվող շահեր կշռադատելու անհրաժեշտությունը, առնվազն պետք է հաշվի առնեն հետևյալ գործոնները.

- գործատուի կողմից կիրառվող տեսահսկման միջոցի մասին աշխատողներին ծանուցելու փաստը. գործնականում գոյություն ունեն աշխատողների ծանուցման տարբեր եղանակներ. այդուհանդերձ, կարևորվում է, որ ծանուցումը լինի հստակ և նախապես:
- Գործատուի կողմից իրականացվող տեսահսկման և աշխատողի անձնական կյանքին միջամտության աստիճանը. այս առնչությամբ պետք է հաշվի առնել անձնական կյանքի՝ ցանկացած ժամանակային և տարածքային սահմանափակում, ինչպես նաև այն անձանց թվաքանակը, որոնք հասանելիություն են ունենալու տեսահսկման արդյունքներին:
- Հսկողության անհրաժեշտությունը հիմնավորող հիմնավոր պատճառների առկայություն. որքան միջամտող է հսկողությունը, այնքան ծանրակշիռ պետք է լինեն պահանջվող հիմնավորումները:
- Առավել նվազ միջամտություն ենթադրող միջոցի օգտագործման անհնարինություն. այս առնչությամբ յուրաքանչյուր գործի փաստական հանգամանքների հաշվառմամբ պետք է գնահատվի՝ արդյոք գործատուի կողմից հետապնդվող նպատակին հնարավոր էր հասնել առանց միջամտելու աշխատողների անձնական կյանքին:
- Իրականացված տեսահսկման հետևանքներն աշխատողների համար. այս կապակցությամբ կարևոր է ուշադրություն դարձնել տեսահսկման արդյունքների օգտագործման եղանակին և այն հանգամանքին՝ արդյոք դրանք օգտագործվել են հետապնդվող նպատակին հասնելու համար, թե ոչ:
- Աշխատողին համապատասխան երաշխիքների տրամադրման փաստը. նման երաշխիքների թվին են դասվում իրականացվող տեսահսկման վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրումը, անկախ մարմնին նման միջոցի կիրառման մասին տեղեկացնելը և բողոքարկման գործիքակազմի առկայությունը:

Ընդհանուր սկզբունքների կիրառելիությունը սույն գործում. Աշխատանքային վեճեր լուծող իսպանական դատարանները, առանձնացնելով տարբեր, այն է՝ (1) աշխատողների անձնական կյանքը հարգելու և (2) գործատուի սեփականության իրավունքի պահպանման շահերը, գտել են, որ տեսահսկման համակարգի տեղադրման պատճառը գողություն կատարված լինելու կասկածներն են:

Այնուհետև ներպետական դատարանները քննության առարկա են դարձրել իրականացված տեսահսկման պատճառով դիմումատուների անձնական կյանքի միջամտության աստիճանը՝ շեշտադրելով, որ կիրառված միջոցի արդյունքում տեսահսկվել են միայն որոշակի տարածք և սահմանափակ թվով անձնակազմ: Բացի այդ, տեսահսկումը դադարել է այն պահին, երբ գողության կասկածները փարատվել են: Ներպետական դատարանների կողմից արված այս եզրահանգումները, բնականաբար, անհիմն չեն:

Դիմումատուներն իրենց պարտականությունները կատարել են մի վայրում, որը բաց էր հանրության համար, և այդ պարտականությունները ներառել են սպառողների հետ մշտական շփումներ: Տեսահսկման համաչափության հարցն ուղղակիորեն պայմանավորված է աշխատողի ողջամիտ ակնկալիքի հանգամանքով: Սույն գործում հիշյալ ակնկալիքները բավական բարձր էին մասնավոր բնույթի վայրերում, ինչպիսի՝ էին, օրինակ, զուգարանները կամ հանդերձարանները: Սակայն այդ ակնկալիքն ակնհայտորեն ցածր էր այն վայրերում, որոնք այսպես թե այնպես տեսանելի էին կամ բավականաչափ հասանելի կամ, ինչպես դիմումատուների գործում, ընդհանուր հանրային վայրեր էին:

Ինչ վերաբերում է տեսահսկման տևողությանը, ինչը տասն օր էր, ապա դա ինքնին չափազանց երկար չէ: Միայն սուպերմարկետի մենեջերը, ընկերության իրավական ներկայացուցիչն ու բաժնի ներկայացուցիչն էին տեսել տեսագրությունները մինչև դիմումատուներին դրանց մասին հայտնելը: Հաշվի առնելով վերոնշյալ հանգամանքները՝ Եվրոպական դատարանը համարեց, որ

միջամտությունը դիմումատուների անձնական կյանքին չի հասել լրջության բարձր աստիճանի:

Խնդրո առարկա տեսահսկումը դիմումատուների՝ անձնական կյանքի միջամտության տեսանկյունից էական նշանակություն ուներ: Այնուամենայնիվ, տեսահսկումն ու տեսագրությունները չեն օգտագործվել գործատուի կողմից այլ նպատակներով. ի սկզբանե գործատուի նպատակն է եղել գտնել ապրանքների կորուստների համար պատասխանատուներին և նրանց նկատմամբ կարգապահական միջոցներ ձեռնարկել: Ավելին՝ գործատուի կրած կորուստների աստիճանը խոսում էր այն մասին, որ գողության կատարմանը ներգրավված են մի խումբ անձինք, և որ անձնակազմին տեսահսկման մասին տեղեկատվության տրամադրումը կարող էր խոչընդոտել տեսահսկման միջոցի նպատակը, այն է՝ գողության համար պատասխանատու անձանց բացահայտումը:

Թափանցիկության և ծանուցման իրավունքի երաշխավորման պահանջներն իրականում հիմնարար են, հատկապես աշխատանքային հարաբերություններում, որտեղ գործատուն էական առավելություններ ունի աշխատողների համեմատ, և այս առավելությունների ցանկացած սահմանազանցում անթույլատրելի է: Անձանց տեղեկատվության տրամադրումն այն մասին, որ նրանք տեսահսկվում են, տվյալ գործում կիրառված միջոցի համաչափության գնահատման չափանիշներից միայն մեկն է: Այնուամենայնիվ, եթե տեսահսկման մասին նախնական ծանուցում չի եղել, ապա շատ ավելի են կարևորվում մյուս երաշխիքները:

Աշխատանքային դատարանները, որոնք քննել էին դիմումատուների պահանջը, իրականացրել էին մանրամասն հավասարակշռում մի կողմից անձնական կյանքը հարգելու, իսկ մյուս կողմից գործատուի՝ իր սեփականության իրավունքի պաշտպանության և ընկերության բնականոն գործելու շահերի միջև: Ներպետական դատարանները պարզաբանել էին, որ իրականացված տեսահսկման հիմքում ըկած էր իրավաչափ նպատակ, և

այդ նպատակի համար կիրառված միջոցը համապատասխան և համաչափ էր՝ մասնավորապես շեշտադրելով, որ գործատուի կողմից հետապնդվող իրավաչափ նպատակին հնարավոր չէր հասնել դիմումատուների իրավունքներին առավել նվազ միջամտող այլ միջոցներով:

Սույն գործի առանձնահատուկ հանգամանքների հաշվառմամբ կարևորելով դիմումատուների անձնական կյանքի միջամտության աստիճանը, ինչպես նաև այն պատճառները, որոնցով հիմնավորվում էր տեսահսկման անհրաժեշտությունը՝ աշխատանքային դատարանները, առանց անցնելու ներպետական մարմիններին վերապահված հայեցողության թույլատրելի սահմանագիծը, հաստատել էին, որ դիմումատուների անձնական կյանքի հանդեպ միջամտությունը համաչափ էր: Հետևաբար թերևս Եվրոպական դատարանը չի կարող ընդունել այն մոտեցումը, ըստ որի՝ ընդհանուր առմամբ աշխատողների կողմից որևէ սխալ արարք կատարելու թեթև կասկածն անգամ հիմնավորում է գործատուի կողմից գաղտնի տեսագրման սարքեր տեղադրելը: Փոխարենը ծանր հակաօրինական արարք կատարած լինելու ողջամիտ կասկածը և բացահայտված կորուստների աստիճանն են, որ այս գործում ծանրակշիռ հիմնավորում են գաղտնի տեսագրման սարքեր տեղադրելու անհրաժեշտությունը: Բացի այդ, պետք է նկատի ունենալ, որ այս իրավիճակում ընկերության բնականոն գործունեությունը վտանգված էր ոչ թե մեկ աշխատողի կասկածելի վարքագծի արդյունքում, այլ մի քանի աշխատողների կասկածելի գործողությունների հետևանքով, ինչն աշխատավայրում ստեղծում էր նաև ընդհանուր անվստահության մթնոլորտ:

Հիմք ընդունելով իսպանական օրենսդրությամբ նախատեսված երաշխիքները, ինչպես նաև դիմումատուների կողմից չօգտագործված, սակայն առկա պաշտպանության միջոցները, գաղտնի տեսահսկման անհրաժեշտությունը հիմնավորող դիտարկումների ծանրակշռությունը՝ ստացվում է, որ ներպետական

իշխանությունները չեն խախտել Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված պոզիտիվ պարտականությունը⁸⁶:

Եվրոպական դատարանը տասնչորս կողմ և երեք դեմ ձայների հարաբերակցությամբ որոշել է, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ:

⁸⁶ Սույն գործում Եվրոպական դատարանը նաև չի արձանագրել Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում:

**Բ. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ**

Կ.Հ.-ն և այլք ընդդեմ Սլովակիայի
(*K.H. and Others v. Slovakia, application no. 32881/04,*
judgment of 28 April 2009)

Առողջության և վերարտադրողական կարգավիճակի
վերաբերյալ տեղեկատվություն պարունակող բժշկական
փաստաթղթերի պատճենահանման արգելք դիմումատուների
փաստաբանների համար. *խախտում*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Z v. Finland**, application no. 22009/93, judgment of 25 February 1997
- 2) **Phinikaridou v. Cyprus**, application no. 23890/02, judgment of 20 December 2007
- 3) **I. v. Finland**, application no. 20511/03, judgment of 17 July 2008

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Positive obligations • In accordance with the law • Legitimate aim • • Fair balance • Interference

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Սույն գործով դիմումատուները (Սլովակիայի գնչուական ծագում ունեցող 8 քաղաքացիներ) հղիության և ծննդաբերության ժամանակ բուժվել էին Սլովակիայի արևելքում գտնվող երկու հիվանդանոցներում, որից հետո վերջիններից ոչ ոք չի կարողացել կրկին հղիանալ: Դիմումատուները կասկածում էին, որ իրենց անպտղության պատճառը կարող էր լինել այն, որ հիվանդանոցների բժշկական անձնակազմի կողմից կեսարյան հատման ընթացքում կատարվել է ստերիլացում:

Դիմումատուներն իրենց փաստաբաններին լիազորել էին ուսումնասիրելու և պատճենահանելու իրենց անպտղության պատճառների վերաբերյալ բժշկական փաստաթղթերը՝ հետագա բուժումը կազմակերպելու նպատակով: Դիմումատուները նաև լիազորել էին փաստաբաններին պատճենահանելու իրենց բժշկական փաստաթղթերը ապագայում քաղաքացիական դատավարության շրջանակում վնասի հատուցման պահանջ ներկայացնելիս դրանք որպես ապացույց օգտագործելու նպատակով: Փաստաբանները երկու անգամ փորձել էին ծանոթանալ և պատճենահանել դիմումատուների վերաբերյալ բժշկական գրառումները, սակայն մերժվել էին:

Դիմումատուները երկու հայցադիմում էին ներկայացրել դատարան՝ պահանջելով պարտավորեցնել հիվանդանոցներին թույլատրել փաստաբաններին ծանոթանալ իրենց բժշկական փաստաթղթերին և պատճենահանել դրանք, սակայն դատարանը երկու գործերով էլ որոշում է կայացրել, որ հիվանդանոցները պետք է թույլատրեն փաստաբաններին միայն ծանոթանալ բժշկական փաստաթղթերին և ձեռագիր նշումներ կատարել: Տվյալ դատական ակտերը բողոքարկվել են, սակայն թողնվել են անփոփոխ: Դիմումատուները նաև դիմել էին Սահմանադրական դատարան, սակայն Սահմանադրական դատարանը դիմումները մերժել էր:

Հետագայում յոթ դիմումատուների հաջողվել էր ծանոթանալ իրենց տվյալներին և պատճենահանել դրանք՝ համաձայն նոր ընդունված 2004 թվականի «Առողջապահության մասին» օրենքի: Ինչ վերաբերում է ութերորդ դիմումատուին, ապա հիվանդանոցը նրան տրամադրել է միայն վիրահատական միջամտության վերաբերյալ պարզ գրառում, որը ցույց էր տալիս, որ նա վիրահատվել է և այդ ընթացքում ստերիլացվել:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ քննարկվող դիմումը վերաբերում է դիմումատուների կողմից իրենց առողջության և վերարտադրողական կարգավիճակի վերաբերյալ տեղեկատվության արդյունավետ հասանելիության իրավունքի իրականացմանը: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի իմաստով այն առնչվում է նրանց անձնական և ընտանեկան կյանքին:

Նկատի ունենալով, որ անձնական և ընտանեկան կյանքի նկատմամբ հարգանքի 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքը պետք է լինի գործնական և արդյունավետ, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ պետության պոզիտիվ պարտականությունները պետք է տարածվեն նաև այն դեպքերի վրա, որոնք վերաբերում են տվյալների սուբյեկտի կողմից իր տվյալների պատճենները մատչելի դարձնելու հարցին:

Տվյալների սուբյեկտը պետք է որոշի անձնական տվյալները պատճենելու միջոցառումները, և տվյալների սուբյեկտները պարտավոր չեն հիմնավորել իրենց անձնական տվյալների պատճենները տրամադրելու խնդրանքը: Ավելի շուտ իշխանությունները պետք է ցույց տան, որ կան հիմնավոր պատճառներ այս գործիքակազմից հրաժարվելու համար:

Սույն գործով Եվրոպական դատարանը նշել է, որ պետք է որոշվի, թե Պատասխանող պետության իշխանությունները կատարել են իրենց պոզիտիվ պարտականությունները, և, մասնավորապես, արդյոք վերոնշյալ մերժման համար վկայակոչված

պատճառները բավականաչափ հիմնավոր էին, որպեսզի գերազանցեին դիմումատուների՝ իրենց բժշկական փաստաթղթերի պատճենները ստանալու 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքը: Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ներպետական դատարանները հիմնականում հիմնավորել էին բժշկական փաստաթղթերի պատճեններ տրամադրելու արգելքը՝ համապատասխան տեղեկությունները չարաշահումներից պաշտպանելու անհրաժեշտությամբ: Ուստի ներպետական դատարանների և Կառավարության կողմից ներկայացված փաստարկները բավականաչափ համոզիչ չեն՝ հաշվի առնելով Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի երկրորդ պարբերությունում շարադրված նպատակները, որպեսզի գերազանցեն դիմումատուների՝ իրենց բժշկական գրառումների պատճենները ստանալու իրավունքը: Մասնավորապես, Դատարանը չի տեսնում, թե ինչպես դիմումատուները, որոնց ամեն դեպքում հասանելի են եղել իրենց բժշկական գործերը, կարող են չարաշահել իրենց վերաբերյալ տեղեկությունները՝ պատճենահանելով համապատասխան փաստաթղթերը:

Ինչ վերաբերում է երրորդ անձանց կողմից տեղեկատվության հնարավոր չարաշահման հետ կապված փաստարկին, ապա Եվրոպական դատարանը նախկինում գտել է, որ բժշկական տվյալների պաշտպանությունը կարևոր նշանակություն ունի անձի՝ անձնական և ընտանեկան կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքից օգտվելու տեսանկյունից: Բժշկական տվյալների գաղտնիությունը հարգելը կենսական սկզբունք է Կոնվենցիայի բոլոր Պայմանավորվող կողմերի իրավական համակարգերում:

Այնուամենայնիվ, նման չարաշահման ռիսկը կարող էր կանխվել այլ կերպ, քան դիմումատուների կողմից տվյալների պատճենահանում չթույլատրելը: Օրինակ, անձի առողջական տվյալների՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի երաշխիքներին չհամապատասխանող հաղորդումը կամ բացահայտումը կարող է կանխվել այնպիսի միջոցներով, ինչպիսին է ներպետական օրենսդրության մեջ համապատասխան երաշխիքների ներառումը՝ այդ տվյալների բացահայտման հանգամանքները և դրանց հասնելիություն

ունեցող անձանց շրջանակը խստորեն սահմանափակելու նպատակով:

Հետևաբար Եվրոպական դատարանը նշել է, որ չի կատարվել պետության պոզիտիվ պարտականությունը՝ չի ապահովվել դիմումատուների անձնական և ընտանեկան կյանքի արդյունավետ հարգանքի իրավունքը, և արձանագրել է **Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում վեց կողմ և մեկ դեմ ձայների հարաբերակցությամբ**⁸⁷:

Եվրոպական դատարանը որոշել է շնորհել դիմումատուին 3,500 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փոխհատուցում:

⁸⁷ Սույն գործով Եվրոպական դատարանը նաև արձանագրել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում:

L.Հ.-ն ընդդեմ Լատվիայի
(*L.H. v. Latvia*, application no. *52019/07*,
judgment of 29 April 2014)

Բժշկական օգնության և աշխատանքի
համապատասխանության որակի վերահսկողության
տեսչության կողմից անձնական տվյալների հավաքում
նախատեսող օրենքի ոչ բավարար հստակություն. *խախտում*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Z v. Finland**, application no. *22009/93*, judgment of 25 February 1997
- 2) **L.L. v. France**, application no. *7508/02*, judgment of 10 October 2006
- 3) **S. and Marper v. the United Kingdom [GC]**, applications no. *30562/04 and 30566/04*, judgment of 4 December 2008
- 4) **Varapnickaitė-Mažylienė v. Lithuania**, application no. *20376/05*, judgment of 17 January 2012

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • In accordance with the law • Interference

**Գործի փաստական հանգամանքներն ու
դատավարական նախապատմությունը**

Դիմումատուն ծննդաբերության ժամանակ առանց իր համա-
ձայնության ենթարկվել է խողովակային կապման (վիրաբուժա-
կան հակաբեղմնավորիչ), որից հետո դիմել է դատարան վնասի
հատուցման պահանջով, և դատարանը բավարարել է հայցը:

Հիվանդանոցի տնօրենի խնդրանքով Բժշկական օգնության և աշխատանքի համապատասխանության որակի վերահսկողության տեսչությունը (այսուհետ՝ տեսչություն) վարչական վարույթ է հարուցել՝ գործող օրենսդրությանը համապատասխան գնահատելու ծննդաբերության ժամանակ դիմումատուի ստացած բուժումը: Տվյալ վարչական հետաքննության ընթացքում տեսչությունը պահանջել և երեք տարբեր բժշկական հաստատություններից ստացել է դիմումատուի՝ համապատասխան ժամանակահատվածում առողջական վիճակի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվություն: Ի վերջո տեսչությունը կազմել է զեկույց այն մասին, որ դիմումատուի ծննդաբերության ընթացքում որևէ օրենք չի խախտվել:

Դիմումատուն դիմել է դատարան՝ նշելով, որ տեսչությունը հետաքննությունը սկսել է անօրինական կերպով, որի նպատակն է եղել քաղաքացիական դատավարության շրջանակում հիվանդանոցին ապացույց հավաքելու միջոցով օգնելը: Դիմումատուն նաև նշել է, որ տեսչության կողմից իր առողջության մասին տեղեկություններ պահանջելը և ստանալը խախտել են իր անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքը: Դիմումատուն պահանջել է անվավեր ճանաչել տեսչության վարչական ակտը՝ զեկույցը: Վարչական դատարանը կայացրել է գործի վարույթը կարճելու վերաբերյալ դատական ակտ՝ նշելով, որ զեկույցը վարչական ակտ չէ, իսկ մնացած մասով էլ դիմումատուի՝ վարչական դատարան ներկայացրած դիմումը մերժել է: Դիմումատուն բողոքարկել է վարչական դատարանի դատական ակտը վարչական շրջանային դատարան, սակայն վերջինս վարչական դատարանի դատական ակտը թողել է անփոփոխ: Դիմումատուն վարչական շրջանային դատարանի որոշումը բողոքարկել է Գերագույն դատարանի սենատ, որը կրկին դատական ակտը թողել է անփոփոխ՝ նշելով, որ զեկույցը վարչական ակտ չէ, և տեսչությունը պետական մարմին չէ:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Կողմերը համաձայնել են, որ դիմումատուի առողջական տվյալները նրա անձնական կյանքի մաս են, և որ տեսչության կողմից նման տվյալների հավաքումը միջամտություն է դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքին: Հետևաբար Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ եղել է միջամտություն դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքի նկատմամբ: Եվրոպական դատարանը նաև նշել է, որ անհրաժեշտ է պարզել՝ արդյոք միջամտությունը համապատասխանում էր Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի երկրորդ պարբերության պահանջներին:

Եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով «օրենքի համապատասխանության» պահանջին, նշել է, որ տվյալ դեպքում հատկապես կարևոր է վիճարկվող միջոցի ներպետական օրենսդրության մեջ որոշակի իրավական հիմք ունենալու պահանջը, որը պետք է համապատասխանի իրավունքի գերակայությանը, ինչն, իր հերթին, նշանակում է, որ ներպետական օրենսդրությունը պետք է ձևակերպված լինի բավարար ճշգրտությամբ և ապահովի կամայականություններից համարժեք իրավական պաշտպանություն: Հետևաբար ներքին օրենսդրությունը բավական հստակ պետք է պարզաբանի իրավասու մարմիններին տրված հայեցողության շրջանակը և դրա իրականացման եղանակը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ տվյալ դեպքում տեսչությունը սկսել է հավաքել դիմումատուի բժշկական տվյալները 2004 թվականին՝ դիմումատուի ստերիլացումից յոթ տարի անց, երբ դիմումատուի հայցի հիման վրա հարուցված քաղաքացիաիրավական վեճ էր քննվում հիվանդանոցի դեմ: Դատարանի կարծիքով այս ձգձգումը մի շարք հարցեր է առաջացրել, օրինակ՝ դիմումատուի կողմից ընդգծվածը, այն է՝ արդյոք 2004 թվականին տվյալների հավաքումը կարող է համարվել «Տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքի 11-րդ բաժնի 5-րդ մասի⁸⁸

⁸⁸ «Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքի 11-րդ բաժնում նախատեսվում է, որ անձնական տվյալների մշակումը թույլատրվում է միայն տվյալների սուբյեկտից գրավոր համաձայնություն

իմաստով «անհրաժեշտ բժշկական օգնությանը կամ առողջապահական ծառայությունների վարչարարության իրականացմանը», եթե փաստացի առողջապահական ծառայությունները մատուցվել էին յոթ տարի առաջ: Այս համատեքստում Դատարանն ուշագրավ է համարում, որ դիմումատուին երբեք չի տեղեկացվել, որ տեսչությունը հավաքել և մշակել է իր անձնական տվյալները՝ համապատասխան հիվանդանոցի կողմից հիվանդներին տրամադրվող առողջապահության որակի ընդհանուր վերահսկողությունն իրականացնելու համար: Հիվանդանոցն էլ երբեք որևէ առաջարկություն չի ստացել, թե ինչպես բարելավել իր կողմից մատուցվող ծառայությունները: Հիվանդանոցի կողմից ստացված միակ տեղեկատվությունը վերաբերում էր հատկապես դիմումատուի բուժման համար պատասխանատու բժշկի գործողություններին, և այդ տեղեկությունները հիվանդանոցին էին տրամադրվել այն ժամանակ, երբ դիմումատուի և հիվանդանոցի միջև շարունակվում էին դատական գործընթացները:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ կիրառելի իրավական նորմերը շատ վերացական էին վերաբերում տեսչության իրավասությանը: Գերագույն դատարանի սենատը չի անդրադարձել այն հարցին, թե տեսչությունն իր գործառույթներից որն էր իրականացնում կամ ինչ հանրային շահ էր հետապնդում, երբ զեկույց էր հրապարակում դիմումատուի բուժման օրինականության վերաբերյալ: Հետևաբար Գերագույն դատարանի սենատը չի ուսումնասիրել և չէր էլ կարող ուսումնասիրել դիմումատուի անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքի միջամտության համաչափությունը հանրային ցանկացած շահին, մանավանդ որ եզրահանգել է, որ նման համեմատությունն արդեն կատարվել էր օրենսդրի կողմից:

ստանալուց հետո: 11-րդ բաժնի 5-րդ մասի համաձայն՝ առանց նման համաձայնության անձնական տվյալները կարող են մշակվել միայն սահմանափակ թվով իրավիճակներում, ներառյալ «եթե ... անհրաժեշտ է բժշկական օգնությանը կամ առողջապահական ծառայությունների վարչարարության իրականացմանը»:

Ավելին՝ դա տեղի է ունեցել համապատասխան ժամանակահատվածում գործող ներքին օրենսդրության շրջանակում, որը չի նախատեսել տվյալների սուբյեկտի՝ տեսչության կողմից մինչ տվյալների հավաքումն այդ մասին տեղեկացված լինելու իրավունքը: Այսպիսով՝ տեսչությունը ոչ մի իրավական պարտավորություն չուներ բժշկական տվյալների մշակման վերաբերյալ որոշումներ ընդունելու այնպես, որ հաշվի առնի տվյալների սուբյեկտի տեսակետները:

Եվրոպական դատարանը չի համաձայնել Կառավարության ներկայացրած այն փաստարկին, որ տեսչությունը դիմումատուի բժշկական պատմության վերաբերյալ տեղեկատվությունը հավաքել է՝ որոշելու՝ արդյոք բժիշկը պետք է ենթարկվի քրեական պատասխանատվության, թե ոչ: Նախ՝ իրադարձությունից յոթ տարի անց քրեական հետապնդումը ժամանակավրեպ էր: Երկրորդ՝ ո՛չ հիվանդանոցի տնօրենը, ո՛չ էլ տեսչությունն օրինական լիազորություն չունեին որոշելու, նույնիսկ նախնական հիմքով, մասնավոր անձանց քրեական պատասխանատվության հարցը:

Անդրադառնալով Կառավարության փաստարկին այն մասին, որ տեսչությունն օրենքով լիազորված է եղել հիվանդանոցին օգնելու դատական գործընթացներում իրավական ծախսերը նվազեցնելու համար՝ Եվրոպական դատարանը նշում է, որ տեսչությունը պետական կառավարման կառույցի մաս է կազմում, որի նպատակն է իր իրավասության սահմաններում ծառայել լայն հանրային շահերին: Կառավարության տվյալներով, հիվանդանոցը, որն այդ ժամանակ մասնավոր դատական գործընթացների պատասխանող կողմ էր, լիազորված էր անկախ փորձագիտական խորհրդատվություն ստանալու տեսչությունից: Նման վարկածը չի քննարկվել Գերագույն դատարանի Սենատի կողմից: Եվրոպական դատարանը դժվարացել է հասկանալ Կառավարության փաստարկի իրավական հիմքերը, քանի որ, գոնե նախնական տեսքով, Կառավարության մեջբերված իրավական նորմերից ոչ մեկը չի նշում, որ ընթացիկ դատավարություններում անկախ

փորձագիտական խորհրդատվություն տրամադրելը տեսչության գործառույթներից մեկն է:

Եվրոպական դատարանը սույն գործով կրկնել է, որ անձնական տվյալների, այդ թվում բժշկական տվյալների պաշտպանությունը հիմնարար նշանակություն ունի անձի՝ իր անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքից օգտվելու տեսանկյունից: Կոնվենցիայի բոլոր Պայմանավորվող կողմերի իրավական համակարգերում բժշկական տվյալների գաղտնիությունը հարգելը կենսական սկզբունք է: Կարևոր է ոչ միայն հարգել պացիենտի գաղտնիության զգացումը, այլև պահպանել բժշկական մասնագիտության և ընդհանրապես առողջապահական ծառայությունների նկատմամբ վստահությունը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ կիրառելի օրենքը որևէ կերպ չի սահմանափակել տեսչության կողմից հավաքվող անձնական տվյալների շրջանակը: Տեսչությունը հավաքել է դիմումատուի բժշկական տվյալները ոչ համակարգված կերպով՝ առանց որևէ նախնական գնահատման, թե արդյոք հավաքված տվյալները «պոտենցիալ որոշիչ», «համապատասխան» կամ «կարևոր» նշանակություն կունենան տեսչության իրականացրած քննության արդյունքում ցանկացած նպատակի հասնելու համար: Այս համատեքստում ավելի քիչ գործին վերաբերելի է դառնում, թե արդյոք տեսչության անձնակազմն օրինական պարտականություն ուներ անձնական տվյալների գաղտնիությունը պահպանելու համար:

Վերոնշյալ նկատառումների լույսի ներքո Եվրոպական դատարանը չի կարող համարել, որ կիրառելի օրենքը ձևակերպվել է բավական ճշգրիտ և ապահովել է կամայականություններից համարժեք իրավական պաշտպանություն: Նաև բավականաչափ հստակ չէին իրավասու մարմիններին տրված հայեցողության շրջանակը և դրա իրականացման եղանակը: Դատարանը, հետևաբար, եզրակացրել է, որ դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքին միջամտությունը

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի առումով չի եղել օրենքին համապատասխան:

Հետևաբար Եվրոպական դատարանը միաձայն արձանագրել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Եվրոպական դատարանը շնորհել է դիմումատուին 11,000 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փոխհատուցում:

Լ.Լ.-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի
(*L.L. v. FRANCE*, application no. 7508/02,
judgment of 10 October 2006)

Առանց դիմումատուի համաձայնության բժշկական տվյալներ պարունակող իր փաստաթուղթը թույլատրելի ապացույց ճանաչելն ու դատական ակտի հիմքում դնելը. **խախտում**

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Z v. Finland**, application no. 22009/93, judgment of 25 February 1997
- 2) **Papon v. France** (no. 1), application no. 64666/01, decision of 25 July 2002

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • In accordance with the law • Safeguards against abuse • Legitimate aim • Necessary in a democratic society • Interference

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

1996 թվականին դիմումատուի կինը դիմել է դատարան ամուսնալուծության պահանջով՝ նշելով, որ ամուսնու կողմից բազմիցս բռնության է ենթարկվել, և որ ամուսինը խրոնիկ ալկոհոլիզմով էր տառապում:

1998 թվականին դատարանը որոշել է թույլատրել ամուսնալուծությունը: Դատական ակտում նշվում էր, որ կինը ներկայացրել էր պատշաճ կերպով հիմնավորված բժշկական տեղեկանքներ, որոնցում հիմնավորվում էր ամուսնու դրսևորած բռնության

առկայությունը: Ներպետական դատարանը նշել էր, որ ամուսնալուծության մեղավորը միայն ամուսինն էր:

Դիմումատուն առաջին ատյանի դատական ակտը բողոքարկել է վերաքննիչ դատարան՝ պահանջելով հաստատել ամուսնալուծությունը՝ հիմքում դնելով իր և կնոջ մեղավորությունը, և երեխաների հետ շփման ավելի լայն իրավունքներ նախատեսել: Բողոքի մեջ դիմումատուն նշել է, որ իր կնոջ կողմից ենթարկվել է ոտնձգությունների, և վիճարկել է կնոջ այն պնդումը, որ ինքը հարբեցող է: Դիմումատուն նաև խնդրել է գործի նյութերից հանել իր բժշկական գրառումներից մի փաստաթուղթ, որն իր կինը ներկայացրել է՝ ցույց տալու, որ ամուսինը հարբեցող է: Քննարկվող փաստաթուղթը վիրահատվելու վերաբերյալ տեղեկություն էր պարունակում, և դիմումատուն նշել է, որ ինքը երբեք իր կնոջը չի տրամադրել փաստաթղթի պատճենը: 2000 թվականի փետրվարի 21-ի որոշմամբ վերաքննիչ դատարանը բողոքարկված դատական ակտը թողել է անփոփոխ: Սակայն դիմումատուին թույլատրվել է շփվել երեխաների հետ: Դիմումատուն բողոքարկել է նաև վերաքննիչ դատարանի որոշումը, սակայն հաջողության չի հասել:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքի միջամտություն. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ կողմերից ոչ մեկը չի վիճարկել տվյալ բժշկական փաստաթղթում պարունակվող տեղեկության դիմումատուի անձնական կյանքին վերաբերելու հանգամանքը, քանի որ այդ տեղեկությունը, լինելով անձնական և զգայուն բնույթի, անմիջականորեն վերաբերել է դիմումատուի առողջությանը: Դատարանն այդ կապակցությամբ նշել է, որ բժշկական բնույթի տվյալ տեղեկությունը անձնական տվյալ է, ինչպես սահմանված է Անձնական տվյալների ավտոմատացված մշակման վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի 1981 թվականի Կոնվենցիայով:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանը մասամբ իր որոշումը հիմնավորել է 1994 թվականի ապրիլի 2-ի վիրահատության վերաբերյալ բժշկական գրառման մեջ ներառված մանրամասն տեղեկություններով՝ վերարտադրելով համապատասխան հատվածները: Դրանով ներպետական դատարանը բացահայտել և հրապարակել է դիմումատուի առողջության և, հետևաբար, նրա անձնական կյանքի վերաբերյալ տեղեկատվություն: Այդ կապակցությամբ Դատարանը նշել է, որ պատասխանող պետության ներպետական օրենսդրությունը, ինչպես իրավացիորեն նշել է Կառավարությունը, տալիս է ամուսնալուծության գործընթացում կողմերի անձնական կյանքին վերաբերող տվյալների օգտագործման առումով հատուկ երաշխիքներ. տվյալ դատական գործի քննությունն իրականացվում է դռնփակ դատական նիստում, և ամուսնալուծության որոշման՝ երրորդ անձանց համար հասանելի պատճենները պարունակում են միայն դատական ակտի եզրափակիչ մասը: Այնուամենայնիվ, Քաղաքացիական դատավարության նոր օրենսգրքի 1440-րդ և 1441-րդ հոդվածների համաձայն, որոնք վերաբերում են պաշտոնական փաստաթղթերի և գրանցամատյանների պատճենների տրամադրմանը, ցանկացած անձ կարող է, առանց որևէ առանձնահատուկ հետաքրքրություն հիմնավորելու, պահանջել քաղաքացիական, աշխատանքային, սոցիալական կամ առևտրային գործերով դատական որոշման պատճենը (վճիռներ և այլ որոշումներ) համապատասխան դատարանի գրանցամատյանից, և տվյալ դատարանը պետք է տրամադրի այդ պատճենը կամ քաղվածքը: Հետևաբար Եվրոպական դատարանի կարծիքով, կասկած չկա, որ դատավորի կողմից վերը նշված բժշկական փաստաթղթի թույլատրելի ապացույց համարելը և օգտագործումը որպես ապացույց դիմումատուի՝ իր անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքի միջամտություն են:

Արդյոք միջամտությունն արդարացված էր

- ա) «Օրենքին համապատասխան».** Դատարանն ի գիտություն է ընդունում կողմերի համաձայնությունն այն մասին, որ տվյալ միջամտությունը եղել է «օրենքին համապատասխան»: Միջամտության իրավական հիմքը կարգավորվում է ամուսնալուծության գործընթացում ապացույցների հավաքման վերաբերյալ հատուկ իրավական նորմերով⁸⁹: Դատարանը նաև չի գտել որևէ ապացույց այն մասին, որ տվյալ միջոցը չի համապատասխանում ներքին օրենսդրությանը, կամ որ համապատասխան օրենսդրության հետևանքները բավականաչափ կանխատեսելի չէին «օրենքին համապատասխան» արտահայտությանը բնորոշ որակի պահանջը բավարարելու համար:
- բ) Իրավաչափ նպատակ.** Եվրոպական դատարանը, հաշվի առնելով գործի հանգամանքները, գտել է, որ վիճարկվող միջոցի նպատակն էր պաշտպանել դիմումատուի կնոջ իրավունքները, որը փորձում էր ցույց տալ ամուսնու ազդեցիկ վարքի և ալկոհոլային կախվածության միջև առկա կապը: Ըստ այդմ, միջամտության նպատակն էր «պաշտպանել այլ անձանց իրավունքներն ու ազատությունները», այն է՝ ամուսնու (կնոջ)՝ իր պահանջների բավարարման տեսանկյունից հաջողության հասնելու համար ապացույցներ ներ-

⁸⁹ **Քաղաքացիական օրենսգրքի հոդված 259**

Ամուսնալուծության հիմքի կամ ամուսնալուծության պահանջի պաշտպանության հիմքում ընկած փաստերը կարող են հաստատվել ցանկացած տեսակի ապացույցներով (...):

Քաղաքացիական օրենսգրքի հոդված 259-1

Ամուսինը չի կարող դատարանին տրամադրել իր ամուսնու և երրորդ կողմի միջև փոխանակված նամակներ, որը նա ձեռք է բերել հարկադրանքի կամ խաբեության միջոցով:

Քաղաքացիական օրենսգրքի հոդված 259-2

Ամուսնու խնդրանքով կազմված գրություններն անթույլատրելի ապացույցներ են ճանաչվում, եթե ձեռք են բերվել տան տարածք ներխուժելու կամ անձնական կյանքին անօրինական միջամտելու միջոցով:

կայացնելու իրավունքը: Այսպիսով՝ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ դիմումատուի իրավունքի միջամտությունն ուներ իրավաչափ նպատակ:

գ) «Անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում». Դատարանն առաջին հերթին նշել է, որ անձնական տվյալների, այդ թվում բժշկական տվյալների պաշտպանությունն էական նշանակություն ունի անձի՝ մասնավոր և ընտանեկան կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքի տեսանկյունից, որը երաշխավորված է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով՝ հաշվի առնելով որ բժշկական տվյալների գաղտնիության պահպանումը կենսական սկզբունք է Կոնվենցիայի բոլոր Պայմանավորվող կողմերի իրավական համակարգերում: Հետևաբար ներպետական օրենսդրությունը պետք է ապահովի համապատասխան երաշխիքներ՝ կանխելու բժշկական բնույթի անձնական տվյալների որևէ կերպով հաղորդումը կամ բացահայտումը, որը կարող է չհամապատասխանել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի երաշխիքներին:

Եվրոպական դատարանն ի սկզբանե նշել է, որ սույն գործը վերաբերում է քաղաքացիական դատավարության կարգով ամուսնալուծության պահանջի քննությանը. այս վարույթի ընթացքում կարող է բացահայտվել մասնավոր և ընտանեկան կյանքի մտերմության վերաբերյալ տեղեկատվություն, և իրականում (ներպետական) դատարանի պարտավորությունն է միջամտել զույգի մասնավոր կյանքին՝ որոշելու, թե արդյոք ապահովվել է հավասարակշռություն մրցակցող շահերի միջև, և լուծել վեճը: Այնուամենայնիվ, Եվրոպական դատարանի գնահատմամբ, այս կապակցությամբ ցանկացած անխուսափելի միջամտություն հնարավորինս պետք է սահմանափակվի վարույթի հատուկ հանգամանքների խիստ անհրաժեշտությամբ և գործի փաստերով:

Գործի առանձին հանգամանքներում Եվրոպական դատարանը համոզիչ չի համարել Կառավարության՝ դիմումատուի անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքի խախտումն

արդարացված լինելու վերաբերյալ փաստարկը, քանի որ թեև վիճարկվող միջամտությունն առաջին հայացքից կարող էր արդարացված թվալ, սակայն այն չի ենթարկվել ավելի մանրակրկիտ քննության: Կառավարությունը նշել էր, որ վիճարկվող փաստաթուղթը վճռորոշ նշանակություն չի ունեցել ամուսնալուծության պահանջի բավարարման համար, և իրականում եղել է միայն ապացույցներից մեկը, որի հիման վրա ներպետական դատարանները եզրակացություններ են կատարել: Համապատասխան ներպետական որոշումները հիմնվել են, նախևառաջ, դիմումատուի ակտիվության կախվածության վերաբերյալ ցուցմունքների և «պատշաճ կերպով հիմնավորված» բժշկական վկայականների վրա, որոնք վերաբերում էին կնոջ՝ բռնության ենթարկված լինելու հանգամանքին: Հետևաբար վերոնշյալի հիման վրա եզրակացվել է, որ ամուսնուն վերագրվող գործողությունները ամուսնական պարտականությունների լուրջ և կրկնվող խախտումներ էին, որոնք հանգեցրել էին ամուսնության անդառնալի փլուզմանը: Կառավարությունը նաև նշել է, որ տվյալ փաստաթուղթը կարող էր անթույլատրելի համարվել, և այնուամենայնիվ, կկայացվեր նույն եզրակացությունը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ներպետական օրենսդրությունը չի տրամադրել բավարար երաշխիքներ նման վարույթների մասնակիցների անձնական տվյալների օգտագործման վերաբերյալ, բացառությամբ Կառավարության կողմից նշված երաշխիքների, և սա հիմնավորում է նման միջոցների խիստ ստուգման անհրաժեշտությունը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի տեսանկյունից:

Այսպիսով՝ Եվրոպական դատարանը միաձայն արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում և նշել, որ խախտման արձանագրումն ինքնին ոչ գույքային վնասի արդարացի փոխհատուցում է:

Ռադուն ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության
(*Radu v. the Republic of Moldova*, application no. 50073/07,
judgment of 15 April, 2014)

**Դիմումատուի գործատուին առանց դիմումատուի
համաձայնության բժշկական տվյալների փոխանցում.
խախտում**

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Halford v. the United Kingdom**, application no. 20605/92,
judgment of 25 June 1997
- 2) **Avilkina and Others v. Russia**, application no. 1585/09,
judgment of 6 June 2013

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
*Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • In
accordance with the law • Interference*

**Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական
նախապատմությունը**

Դիմումատուն Ոստիկանության ակադեմիայի դասախոս էր: 2003 թվականի օգոստոսի 3-20-ն ընկած ժամանակահատվածում դիմումատուն, որն արհեստական բեղմնավորման ճանապարհով հղի էր զույգ երեխաներով, հոսպիտալացվել էր, քանի որ առկա էր երեխաներին կորցնելու վտանգ: Հոսպիտալացված լինելու ժամանակահատվածում աշխատանքի վայրից բացակայությունը հիմնավորվել է հիվանդ լինելու մասին բժշկի տված գրությամբ, որում նշվել է, որ պատճառը դիմումատուի հղիությունն էր և երեխաներին կորցնելու վտանգը:

2003 թվականի նոյեմբերի 5-ին ոստիկանության ակադեմիայի նախագահը դիմումատուի վերաբերյալ տեղեկություն է խնդրել ընտանեկան բժիշկների կենտրոնից: Մասնավորապես, նա հարցրել է, թե երբ է դիմումատուն հոսպիտալացվել, ում հրահանգով է հոսպիտալացվել, որոնք են եղել նախնական և վերջնական ախտորոշումները, և ինչ բուժում է ստացել: Ընտանեկան բժիշկների կենտրոնից պատասխան գրությամբ Ոստիկանության ակադեմիայի նախագահը տեղեկացվել է դիմումատուի հոսպիտալացման ժամանակահատվածի վերաբերյալ, ինչպես նաև այն մասին, որ դիմումատուն կրել է զույգ երեխաների, ունեցել է հեպատիտ B, արյան բացասական կարգ և մանկաբարձական բարդություններ, և գրությանը կցվել է դիմումատուի՝ այն հիվանդանոցից բժշկական գործը, որտեղ հոսպիտալացվել էր: Բժշկական գործի մեջ մանրամասն նկարագրվել են դիմումատուի անցած բուժման բոլոր կուրսերը և կատարված բժշկական վերլուծությունները: Դիմումատուն անհայտ օր վիժել է, և վիժման պատճառ հանդիսացող գործոններից մեկն, ըստ բժշկական զեկույցի, սթրեսն է եղել:

2004 թվականի հունվարին դիմումատուն քաղաքացիական հայց է ներկայացրել ընտանեկան բժիշկների կենտրոնի և Ոստիկանության ակադեմիայի դեմ և պահանջել փոխհատուցում իր անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքի խախտման համար: Նա, ի թիվս այլնի, նշել է, որ իր գործատուն ունեցել է բավարար տեղեկատվություն իր աշխատանքից բացակայության պատճառների վերաբերյալ և իրավունք չի ունեցել մասնավոր բնույթի այդպիսի այլ մանրամասներ փնտրելու: Ավելին՝ տեղեկատվությունը ստանալուց հետո այն չի պահպանվել գաղտնի և Ոստիկանության ակադեմիայում բոլորին ներկայացվել է: Դիմումատուի խոսքով՝ բացահայտումն իր համար լուրջ սթրեսի և անհանգստության պատճառ էր դարձել: Դիմումատուի աշխատավայրում բոլորը, ներառյալ ուսանողները, մանրամասներ էին իմացել նրա անձնական կյանքի մասին, և տարբեր լուրեր էին սկսել շրջանառվել: Բացահայտումից ընդամենը երկու օր անց դիմումատուն կորցրել էր երեխաներին: Նրա ամուսինը, որը նույնպես Ոստիկանության

ակադեմիայի աշխատակից էր, ստիպված էր հրաժարվել իր պաշտոնից և անցնել ավելի քիչ վարձատրվող աշխատանքի:

Առաջին ատյանի դատարանը մերժել է դիմումատուի հայցը: Վերաքննիչ դատարանը բավարարել է դիմումատուի բողոքը և բեկանել առաջին ատյանի դատարանի վճիռը:

Արդարադատության գերագույն դատարանը բավարարել է Ընտանեկան բժիշկների կենտրոնի կողմից ներկայացված բողոքը: Գերագույն դատարանը որոշել է, որ ընտանեկան բժիշկների կենտրոնը գործել է օրենքի շրջանակում դիմումատուի գործատուին նրա վերաբերյալ բժշկական տեղեկություն տրամադրելիս: Ընտանեկան բժիշկների կենտրոնը պարտավոր էր Ոստիկանության ակադեմիային տրամադրել նման տեղեկատվություն վերջինիս աշխատողի հետ իրավական հարաբերությունների համատեքստում:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Կողմերի համար անվիճելի է, և Եվրոպական դատարանը համաձայն է, որ ընտանեկան բժիշկների կենտրոնի կողմից դիմումատուի գործատուին դիմումատուի հղիության, նրա առողջական վիճակի և ստացած բուժման վերաբերյալ նման զգայուն մանրամասների բացահայտումը դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքին միջամտություն է: Միջամտությունը հակասում է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածին, եթե դա «օրենքին համապատասխան» չէ, չի հետապնդում իրավաչափ նպատակ և, ավելին, «անհրաժեշտ չէ ժողովրդավարական հասարակությունում»:

«Օրենքին համապատասխան» արտահայտությունը ոչ միայն պահանջում է համապատասխանություն ներպետական օրենսդրությանը, այլ նաև վերաբերում է այդ օրենքի որակին: Դատարանը կրկնում է, որ ներպետական օրենսդրությունը ողջամիտ հստակությամբ պետք է մատնանշի պետական մարմիններին տրված համապատասխան հայեցողության շրջանակը և ձևը, որպեսզի

Ֆիզիկական անձանց համար ապահովի պաշտպանության այն նվազագույն աստիճանը, որի իրավունքն ունեն քաղաքացիներն իրավունքի գերակայության պայմաններում:

Կառավարությունն իր ներկայացրած պնդումներում վկայակոչել է «Տեղեկատվության մատչելիության» մասին համար 982 օրենքի 8-րդ բաժինը⁹⁰ որպես միջամտության իրավական հիմք: Դատարանը նախ նշում է, որ միջամտության համար այդպիսի իրավական հիմք վկայակոչել է միայն Կառավարությունը և ոչ թե Արդարադատության Գերագույն դատարանը: Փաստորեն, Գերագույն դատարանը պարզապես նշել է, որ ընտանեկան բժիշկների կենտրոնն իրավասու է տեղեկությունը դիմումատուի գործատուին հայտնելու և այդպիսի բացահայտման համար որևէ իրավական հիմք չի նշել: Եվ երկրորդ, նույնիսկ եթե Գերագույն դատարանը մտադիր էր հիմնվելու տվյալ իրավակարգավորման վրա, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ տվյալ նորմի հիման վրա բժիշկն իրավունք չէր ունենա դիմումատուի գործատուին առանց

⁹⁰ **Բաժին 8. Անձնական բնույթի տեղեկատվության հասանելիություն.**

1) Անձնական բնույթի տեղեկատվությունը համարվում է սահմանափակ հասանելիությամբ տեղեկատվություն (...), որի բացահայտումը համարվում է անձնական և ընտանեկան կյանքի (հարգանքի իրավունքի) խախտում:

(...)

7) Տեղեկատվություն տրամադրողները կարող են բացահայտել սույն օրենքի համաձայն պահանջված անձնական բնույթի տեղեկատվությունը միայն հետևյալ հանգամանքներում.

ա) այն անձը, ում առնչվում է տեղեկատվությունը, համաձայն է դրա բացահայտմանը.

բ) պահանջվող տեղեկատվությունը ամբողջությամբ նախկինում հանրային տիրույթում է եղել...

8) եթե անձը, ում վերաբերում է անձնական բնույթի տեղեկատվությունը, չի համաձայնում դրա բացահայտմանը, ապա այդ տեղեկատվության հասանելիությունը կարող է թույլատրվել դատարանի կողմից այն բանից հետո, երբ պարզվի, որ խնդրո առարկա բացահայտումը հանրային շահերից է բխում, այսինքն՝ այդ բացահայտումը հետապնդելու է հանրային առողջության, անվտանգության կամ շրջակա միջավայրի պաշտպանության նպատակ:

դիմումատուի համաձայնության անձնական բնույթի տեղեկատվություն բացահայտելու:

Փաստորեն, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ համապատասխան իրավակարգավորումների հիման վրա տեղեկատվության բացահայտումը ոչ միայն չէր թույլատրվում, այլ նաև քրեական հանցագործություն էր⁹¹, այդ իսկ պատճառով գտել է, որ միջամտությունը չի համարվել «օրենքին համապատասխան»: Հետևաբար Եվրոպական դատարանը նշել է, որ կարիք չկա ուսումնասիրելու՝ արդյոք միջամտությունը հետապնդում էր իրավաչափ նպատակ և «անհրաժեշտ էր ժողովրդավարական հասարակությունում», թե ոչ:

Ուստի Եվրոպական դատարանը միաձայն որոշել է, որ խախտվել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածը: Դատարանը որոշել է շնորհել դիմումատուին 4,500 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փոխհատուցում:

⁹¹ **Քրեական օրենսգրքի հոդված 177. Անձի անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքի խախտում.**

Անձի անձնական կյանքին վերաբերող օրենքով պաշտպանված գաղտնի տեղեկատվության անօրինական հավաքումը կամ բացահայտումը, առանց այդ անձի համաձայնության, պատժվում է (...):

Գ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԱՆԳՎԱԾԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Զանգվածային հսկողության առնչությամբ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի զարգացումը. անձնական տվյալների ու դրանց պաշտպանության հայեցակարգը սերտորեն առնչվում է զանգվածային հսկողության շրջանակում իրականացվող միջոցառումներին:

Զանգվածային հսկողության առնչությամբ Եվրոպական դատարանն առաջին գործը քննել է 1978 թվականին⁹²: Գործում գերմանացի իրավաբան դիմումատուները բողոքում էին իրենց էլեկտրոնային փոստի, փոստի և հեռահաղորդակցության գաղտնիությունը սահմանափակող օրենսդրական դրույթներից, քանի որ դրանք թույլ էին տալիս կիրառել հսկող միջոցառումներ, առանց իշխանություններին պարտավորեցնելու, նախապես ծանուցելու հսկվող անձանց, ինչպես նաև բացառում էին դատական պաշտպանության հնարավորությունը (ըստ օրենսդրության՝ անձինք, որոնք կարծում էին, որ իրենց նկատմամբ կիրառվում են հսկող միջոցառումներ, կարող էին դիմել Սահմանադրական դատարան. միջոց, որը հազվադեպ էր կիրառվում): Եվրոպական դատարանը նկատեց, որ երբ պետությունը նախաձեռնում է գաղտնի հսկողություն առանց հսկողության ենթակա անձանց իմացության, ապա

⁹² *St' u Klass and others v. Germany*, application no. [5029/71](#), judgment of 6 September 1978:

խախտվում է այդ անձանց՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքը: Դատարանն անընդունելի է համարել, որ անձը կարող է գրկվել իր՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի պաշտպանությունից միայն այն պատճառով, որ տեղեկացված չի եղել իր նկատմամբ իրականացվող հսկողության մասին: Ուստի Եվրոպական դատարանը եզրահանգեց, որ անձը որոշակի պայմանների առկայության դեպքում կհամարվի խախտման զոհ, երբ առկա է գաղտնի միջոցառման իրականացման փաստ: Որոշակի պայմանները յուրաքանչյուր գործով առանձին քննարկման առարկա են՝ հիմք ընդունելով կիրառվող միջոցառումների գաղտնի բնույթը:

Զարգացնելով սույն գործով վճռում որդեգրված մոտեցումը՝ հետագայում Եվրոպական դատարանը պնդեց, որ հսկողություն թույլատրող օրենսդրությունն ինքնին վնասում է օգտատերերի միջև հաղորդակցության ազատությունը՝ այդպիսով հանգեցնելով Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի խախտմանը⁹³:

Հիշյալ սկզբունքները կիրառվել են նաև 2010 թվականի մեկ այլ գործով⁹⁴, որում ամրագրվեց մոտեցում, ըստ որի՝ գաղտնի հսկողության միջոցառումներ նախատեսող օրենսդրության առկայության դեպքում անձի՝ զոհ համարվելու համար կարևոր դերակատարություն ունի ազգային մակարդակում պաշտպանության առկայության հնարավորությունը: Մասնավորապես, այն դեպքում, երբ չկա հնարավորություն վիճարկելու գաղտնի հսկողության միջոցառումներն ազգային մակարդակում, ապա կարձանագրվի Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

Հատկանշական է, որ ժամանակի ընթացքում գաղտնի հսկողությանն առնչվող գործերում Եվրոպական դատարանը զարգացրել է երկու զուգահեռ մոտեցումներ.

⁹³ Տե՛ս *Weber and Saravia v. Germany* (dec.), application no. [54934/00](#), decision of 29 June 2006:

⁹⁴ Տե՛ս *Kennedy v. United Kingdom*, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010:

1. մի շարք գործերով Հանձնաժողովը կամ Դատարանն արձանագրել են, որ «*Klass and others v. Germany*» գործով վճռում զոհի կարգավիճակի առնչությամբ առաջարկվող թեստը չի կարող այնքան լայն մեկնաբանվել, որ ընդգրկի անվտանգության ծառայությունների կողմից իր վերաբերյալ տեղեկատվություն հավաքելու մասին մտավախություն ունեցող յուրաքանչյուր անձի: Դիմումատուն ողջամտության սահմաններում պետք է ապացուցի, որ իր անձնական կյանքին վերաբերող տեղեկատվությունը հավաքվում և պահպանվում է⁹⁵:
2. Այլ գործերում Եվրոպական դատարանը զարգացրել է «*Klass and others v. Germany*» գործով վճռում որդեգրած մոտեցումը, ըստ որի՝ հաղորդակցությունների գաղտնալսման հիմք հանդիսացող պրակտիկայի և օրենսդրության գոյությունն արդեն իսկ ենթադրում է հաղորդակցությունների գաղտնալսման վտանգ այն անձանց համար, որոնց վերաբերում են այդ դրույթները: Վտանգն ինքնին ազդում է անձանց միջև հաղորդակցությունների ազատության վրա՝ այդպիսով հանգեցնելով Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի ազատ իրացման խախտմանը՝ անկախ որևէ միջոցի կիրառված լինելու հանգամանքից⁹⁶:

⁹⁵ Տե՛ս *Esbester v. the United Kingdom*, application no. [18601/91](#), Commission decision of 2 April 1993,
Christie v. the United Kingdom, application no. [21482/93](#), Commission decision of 27 June 1994,
Redgrave v. the United Kingdom, application no. [20271/92](#), Commission decision of 1 September 1993,
Matthews v. the United Kingdom, application no. [28576/95](#), Commission decision of 16 October 1996,
Halford v. the United Kingdom, application no. [20605/92](#), judgment of 25 June 1997,
Stefanov v. Bulgaria, application no. [65755/01](#), judgment of 22 May 2008:
 Վերոնշյալ բոլոր գործերում դիմումատուները վիճարկել են իրենց հաղորդակցությունների գաղտնալսման իրականացումը:

⁹⁶ Տե՛ս *Malone v. the United Kingdom*, application no. [8691/79](#), judgment of 2 August 1984,

Այդուհանդերձ, «*Kennedy v. United Kingdom*» գործով վճռում Եվրոպական դատարանը հստակեցրեց, որ ուշադրության կենտրոնում պետք է պահել Դատարանի՝ օրենքը *in abstracto* վիճարկելու իրավունքը մերժելու վերաբերյալ հիմնավորումները: Նախևառաջ, չափազանց կարևոր է, որ հսկողության միջոցառման գաղտնիությունն այն չդարձնի անվիճարկելի և ինչպես ներպետական, այնպես էլ Եվրոպական դատարանի հսկողությունից դուրս: Կոնկրետ գործում գնահատելու համար՝ արդյոք անհատը կարող է վիճարկել միջոցառումը բացառապես գաղտնի հսկողության միջոցառումներ թույլատրող օրենսդրության գոյության պայմաններում, Եվրոպական դատարանն ուշադրություն է դարձնում ազգային մակարդակում պաշտպանության միջոցների առկայության խնդրին: Եթե ազգային մակարդակում չկա գաղտնի միջոցառումը վիճարկելու հնարավորություն, ապա հանրության համատարած կասկածը և մտահոգությունն առ այն, որ գաղտնի հսկողության միջոցառումները կիրառելու իրավասությունը չարաշահվում է, չի կարելի ասել, որ հիմնավոր չեն: Նման գործերում Եվրոպական դատարանի հսկողության անհրաժեշտությունն առկա է⁹⁷:

Զանգվածային հսկողության համատեքստում առանցքային նշանակություն ունեցավ Եվրոպական դատարանի Մեծ պալատի կողմից 2021 թվականին կայացված գործով վճիռը: Սույն գործով Դատարանը զարգացրեց իր նախադեպային իրավունքը՝ հստակ

Weber and Saravia v. Germany, application no. [54934/00](#), decision of 29 June 2006,

Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria, application no. [62540/00](#), judgment of 28 June 2007,

Liberty and Others v. the United Kingdom application no. [58243/00](#), judgment of 1 July 2008,

Iordachi and Others v. Moldova, application no. [25198/02](#), judgment of 10 February 2009:

Վերոնշյալ բոլոր գործերում դիմումատուները ընդհանրական բնույթի բողոքներ են ներկայացրել գաղտնի հսկողության միջոցառումներ թույլատրող օրենսդրության և պրակտիկայի վերաբերյալ:

⁹⁷ Տե՛ս *Kennedy v. United Kingdom*, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010, § 124:

տարբերակում դնելով **թիրախավորված գաղտնալուսումների** և **զանգվածային գաղտնալուսումների** միջև, որոնք էապես տարբերվում են մի շարք ասպեկտներով (օրինակ՝ ի տարբերություն թիրախավորված գաղտնալսման, զանգվածային գաղտնալսումը հիմնականում ուղղված է միջազգային հաղորդակցություններին և առավելապես օգտագործվում է օտարերկրյա հաղորդակցությունների տվյալների հավաքմանը և հայտնի և անհայտ դերակատարներից սպառնացող վտանգի բացահայտմանը)⁹⁸:

*Ձանգվածային հսկողության իրականացման իրավաչափության պայմանները*⁹⁹. Եվրոպական դատարանի վերաբերելի նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրությունը հիմք է տալիս առանձնացնելու իրավաչափության պայմաններ, որոնց պահպանման դեպքում միջամտությունը չի հանգեցնի կոնվենցիոն իրավունքների խախտման: Մասնավորապես, այդ պայմանների շարքին են դասվում՝

1. **ներպետական օրենսդրության հասանելիությունը**¹⁰⁰.
2. **գաղտնի հսկողության միջոցառման կիրառման շրջանակը**. Եվրոպական դատարանը պնդում է, որ ազգային օրենսդրությունը պետք է կանխորոշի գաղտնի հսկողության միջոցառումների կիրառման շրջանակները՝ քաղաքացիների համար հանդիսանալով բավարար ուղենիշ, թե ինչպիսի հանգամանքների առկայության պայմաններում են հանրային իշխանությունները լիազորված կիրառելու գաղտնի հսկողության միջոցառումներ: Մասնավորապես, անհրաժեշտ է հստակ սահմանել այն հանցագործությունների բնույթը, ինչպես նաև այն անձանց կատեգորիաները, որոնց դեպքում կարող է իրականացվել հսկողություն: Ինչ

⁹⁸ Տե՛ս *Big Brother Watch and others v. United Kingdom* [GC], application nos [58170/13](#), [62322/14](#) and [24960/15](#), judgment of 25 May 2021 (տե՛ս սույն գործի համառոտագիրը ստորև):

⁹⁹ Տե՛ս նույն տեղում:

¹⁰⁰ Այս մասին տե՛ս Տեղեկագրի «Արդյոք միջամտությունն օրինական է» վերտառությամբ ենթահարցը:

վերաբերում է հանցագործությունների բնույթին, Դատարանն ընդգծում է, որ թերևս կանխատեսելիության պահանջը չի ենթադրում, որ պետք է լինի հանցագործությունների սպառիչ ցանկ, այդուհանդերձ, բավականաչափ մանրամասնություններ պետք է լինեն խնդրո առարկա հանցագործությունների բնույթի վերաբերյալ¹⁰¹:

3. **Անձինք, որոնց նկատմամբ կարող է կիրառվել գաղտնի հսկողություն.** ներպետական օրենսդրությունը պետք է հստակ նախանշի այն անձանց շրջանակը, որոնց նկատմամբ կարող է կիրառվել գաղտնի հսկողությունը: Ըստ Դատարանի մոտեցման՝ գաղտնի հսկողության միջոցառումներ կարող են իրականացվել ոչ միայն կասկածյալի կամ մեղադրյալի նկատմամբ, այլև այն անձանց, ովքեր հանցագործության վերաբերյալ կարող են ունենալ որոշակի տեղեկատվություն¹⁰²: Կասկածյալի կարգավիճակ չունեցող, սակայն հանցագործության մասին տեղեկատվության տիրապետող անձի գաղտնի հսկողությունն արդարացված է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի համատեքստում¹⁰³:
4. **Գաղտնի հսկողության տևողություն.** Եվրոպական դատարանը ողջամտության սահմաններից դուրս է համարել գաղտնի հսկողության տևողության հարցը հանրային իշխանությունների հայեցողությանը վերապահելը: Ուստի օրենսդրությունը գաղտնի հսկողության առավելագույն տևողության և անհրաժեշտության դեպքում դրա ժամկետի երկարացման վերաբերյալ պետք է հստակ դրույթներ պարունակի¹⁰⁴:

¹⁰¹ Տե՛ս *Roman Zakharov v. Russia*, application no. [47143/06](#), judgment of 4 December 2015:

¹⁰² Տե՛ս *Roman Zakharov v. Russia*, application no. [47143/06](#), judgment of 4 December 2015:

¹⁰³ Տե՛ս *Greuter v. the Netherlands*, application no. [40045/98](#), decision of 19 March 2002:

¹⁰⁴ Տե՛ս *Roman Zakharov v. Russia*, application no. [47143/06](#), judgment of 4 December 2015:

5. **Ընթացակարգեր, որոնք պետք է հաջորդեն անձնական տվյալների պահպանմանը, հասանելիությանը, ուսումնասիրմանը, վերլուծությանը և վերացմանը.** Եվրոպական դատարանը սույն պահանջը կհամարի պահպանված, եթե ներպետական օրենսդրության մեջ լինեն անձնական տվյալների պահպանումն ու օգտագործումը կանոնակարգող հստակ կանոններ՝ նվազագույնի հասցնելով չարտոնված հասանելիությունը և բացահայտումը¹⁰⁵: Ինչ վերաբերում է հավաքված անձնական տվյալների ոչնչացմանը, ապա Դատարանը նշում է, որ տվյալների ոչնչացման համար ևս պետք է հստակ ժամկետներ նախատեսված լինեն, և հանրային իշխանությունները հավաքված տվյալները ոչնչացնելու համար պետք է որոշակի ժամկետով սահմանափակված լինեն¹⁰⁶:
6. **Միջամտող միջոցի թույլատրումը.** միջամտող միջոցի թույլատրման ընթացակարգի շրջանակում Դատարանն ուշադրություն է դարձնում, որ ներպետական դատարանների կողմից կայացված միջամտող միջոցի կիրառում լիազորող որոշումը չպետք է լինի պատահական, անկանոն բնույթի կամ առանց պատշաճ հիմնավորումների: Միջամտող միջոցի կիրառման թույլտվություն կարող է տրվել ինչպես դատական ատյանների, այնպես էլ հանրային իշխանության այլ մարմնի ներկայացուցչի կողմից, եթե այդ մարմինը գործադիր իշխանությունից բավականաչափ անկախ է¹⁰⁷: Ինչ վերաբերում է թույլատրման որոշման բովանդակությանը, ապա դրանում պետք է հիմնավորված լինի հիմնավոր կասկածի առկայությունը, մասնավորապես՝ արդյոք առկա

¹⁰⁵ Տե՛ս *Kennedy v. United Kingdom*, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010:

¹⁰⁶ Տե՛ս *Roman Zakharov v. Russia*, application no. [47143/06](#), judgment of 4 December 2015:

¹⁰⁷ Տե՛ս *Kennedy v. United Kingdom*, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010:

են փաստացի տվյալներ, որ կասկածվող անձն է կատարել գաղտնի տեսահսկման կիրառման համար հիմք հանդիսացող ենթադրյալ հանցագործությունը: Պետք է նաև հավաստիանալ՝ արդյոք միջամտությունը բավարարում է «անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում» պահանջը, և արդյոք այն համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակին՝ քննարկելով՝ արդյոք հնարավոր էր հասնել այդ նպատակին առավել քիչ սահմանափակող միջոցների կիրառմամբ¹⁰⁸: Այդուհանդերձ, Եվրոպական դատարանը սահմանում է նաև, որ հրատապ դեպքերում հնարավոր է նաև կիրառել հաղորդակցությանը միջամտող միջոց առանց նախնական թույլատրման միայն 48 ժամ տևողությամբ: Նման դեպքերում 24 ժամվա ընթացքում ներպետական դատարանը պետք է տեղեկացվի այդ մասին: Եվ եթե 48 ժամվա ընթացքում դատարանից չստացվեց թույլտվություն, ապա միջամտությունն անմիջապես պետք է դադարեցվի: Կարևոր է, որ «հրատապ դեպքերի» համար նախատեսված լինեն բավարար երաշխիքներ՝ հավաստիանալու համար, որ այդ դեպքերն իրենց բնույթով եզակի են և բացառություն են: Օրենքը պետք է հստակ նախանշի, որ «հրատապ դեպքերը» այն դեպքերն են, երբ օրինակ ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործություն կարող է կատարվել, և վտանգված է ազգային, զինվորական, տնտեսական կամ էկոլոգիական անվտանգությունը: Կարևորն այն է, որ այս դեպքում ևս օրենսդրությունը պետք է հստակ նախատեսի այն պայմանները, երբ դեպքը կհամարվի «անհետաձգելի»¹⁰⁹:

7. Կիրառվող գաղտնի հսկող միջոցառման նկատմամբ վերահսկողությունը. այս առնչությամբ Դատարանը գտել է,

¹⁰⁸ Տե՛ս *Kennedy v. United Kingdom*, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010:

¹⁰⁹ Տե՛ս *Roman Zakharov v. Russia*, application no. [47143/06](#), judgment of 4 December 2015:

որ ոչ դատական մարմինների կողմից վերահսկողության իրականացումը համահունչ է Կոնվենցիայի պահանջներին, եթե վերահսկողություն իրականացնող մարմինը գաղտնի հսկող միջոցառում իրականացնող մարմիններից անկախ է և արդյունավետ ու շարունակական վերահսկողություն իրականացնելու համար ունի համարժեք լիազորություններ¹¹⁰: Անդրադառնալով անկախության չափանիշին՝ Դատարանն ուշադրություն է դարձրել վերահսկողություն իրականացնող մարմնի անդամների իրավական կարգավիճակին և նրան նշանակող մարմնին: Մասնավորապես, բավարար չափով անկախ են համարվում այն մարմինները, որոնք բաղկացած են Ազգային ժողովի կամ վարչապետի կողմից նշանակվող անձանցից¹¹¹: Ի հակադրություն՝ ներքին գործերի նախարարությունը՝ որպես վերահսկող մարմին, համարվել էր ոչ բավականաչափ անկախ՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ ընդգրկված էր գործադիր ճյուղի մեջ¹¹²: Զուգահեռաբար, Գլխավոր դատախազը և ստորադաս դատախազները ևս համարվել են ոչ բավարար չափով անկախ մարմիններ¹¹³:

¹¹⁰ Տե՛ս *Klass and Others v. Germany*, application no. [5029/71](#), judgment of 6 September 1978:

¹¹¹ Տե՛ս *Kennedy v. United Kingdom*, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010:

¹¹² Տե՛ս *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria*, application no. [62540/00](#), judgment of 28 June 2007:

¹¹³ Տե՛ս *Iordachi and Others v. Moldova*, application no. [25198/02](#), judgment of 10 February 2009:

2. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ

2.1. Զանգվածային հսկողություն

«Big Brother Watch-ը և այլք» ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (Big Brother Watch and others v. the United Kingdom [GC], application nos 58170/13, 62322/14 and 24960/15, judgment of 25 May 2021)

Հաղորդակցությունների զանգվածային գաղտնալսման համապատասխանությունը կոնվենցիոն պահանջներին.

խախտում

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Weber and Saravia v. Germany**, application no. 54934/00, decision of 29 June 2006
- 2) **Liberty and Others v. the United Kingdom**, application no. 58243/00, judgment of 1 July 2008
- 3) **Roman Zakharov v. Russia [GC]**, application no. 47143/06, judgment of 4 December 2015

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Private life • Convention compliance of secret surveillance regime including bulk interception of communications and intelligence sharing • Need to develop case-law in light of important differences between targeted interception and bulk interception • Adapted test for examining bulk interception regimes through global

assessment • Focus on “end-to-end safeguards” to take into account the increasing degree of intrusion with privacy rights as the bulk interception process moves through different stages • Fundamental deficiencies present in bulk interception regime, through absence of independent authorisation, failure to include categories of selectors in the application for a warrant, and failure to subject selectors linked to an individual to prior internal authorisation • Sufficient foreseeability and safeguards in regime for receipt of intelligence from foreign intelligence services • Regime for acquisition of communications data from communications service providers not “in accordance with law”

Art 10 • Freedom of expression • Insufficient protection of confidential journalist material under electronic surveillance schemes

Փաստական հանգամանքները

Դիմումատուները մի շարք կազմակերպություններ և անհատներ են, որոնք բողոք են ներկայացրել Միացյալ Թագավորության կառավարության կողմից գործարկվող էլեկտրոնային հսկողության համակարգի ծավալի և շրջանակների վերաբերյալ: Դիմումատուների կարծիքով իրենց գործունեության բնույթը ենթադրում էր, որ իրենց էլեկտրոնային հաղորդակցությունը և/կամ հաղորդակցության տվյալները գաղտնալսվել են Միացյալ Թագավորության հատուկ ծառայությունների կողմից, կամ դրանց բովանդակությունը ձեռք է բերվել հեռահաղորդակցման ծառայություններ մատուցողներից կամ օտարերկրյա հատուկ ծառայություններից:

2018 թվականի սեպտեմբերի 13-ի վճռով Եվրոպական դատարանը գտավ, որ ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված կառուցակարգերով տեխնիկական հաղորդակցության ուղիներից տեղեկատվության զանգվածային դուրսբերմամբ խախտվել են Եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ և 10-րդ հոդվածները: Սակայն Եվրոպական դատարանը համարեց, որ 8-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ հետախուզական տեղեկատվության տարածման ռեժիմի

համատեքստում: Դիմումատուների պահանջով գործը հանձնվել է Մեծ պալատի քննությանը:

Մեծ պալատի եզրահանգումները

1. Տեխնիկական հաղորդակցությանն ուղիներից տեղեկատվության զանգվածային դուրսբերումը *Կոնվենցիայի 8-րդ հոդված*

Միջամտություն: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածը տարածվում է տեխնիկական հաղորդակցության ուղիներից տեղեկատվության զանգվածային դուրսբերման բոլոր փուլերի վրա, որոնք ներառում են՝ 1. հաղորդակցության և հարակից տվյալների գաղտնալսումը և նախնական հավաքումը, 2. հատուկ զտիչ մեխանիզմների կիրառումը գաղտնալսված հաղորդակցության հարակից տվյալների նկատմամբ, 3. ընտրված հեռահաղորդակցության և հարակից տվյալների հետազոտությունը, 4. տվյալների հետագա պահպանումը և «վերջնական արտադրանքի» օգտագործումը, այդ թվում՝ փոխանցումը երրորդ կողմերին:

Նախադեպային իրավունքի զարգացման անհրաժեշտությունը: Տեխնոլոգիաների զարգացման համատեքստում անհրաժեշտ էր զարգացնել նախադեպային իրավունքը, քանի որ նախկինում Դատարանը հստակ տարբերակում չէր մտցրել **թիրախավորված գաղտնալսումների և զանգվածային գաղտնալսումների** միջև, որոնք էապես տարբերվում են մի շարք ասպեկտներով (օրինակ՝ ի տարբերություն թիրախավորված գաղտնալսման, զանգվածային գաղտնալսումը հիմնականում ուղղված է միջազգային հաղորդակցություններին և առավելապես օգտագործվում է օտարերկրյա հաղորդակցություններ տվյալների հավաքմանը և հայտնի և անհայտ դերակատարներից սպառնացող վտանգի բացահայտմանը):

Զանգվածային գաղտնալսումների ռեժիմի նկատմամբ կիրառելի թեստը: Գնահատելու համար գործարկվող գաղտնալսումների համակարգի «համաձայն օրենքի» և «անհրաժեշտության» չափանիշներին համապատասխանությունը՝ Դատարանը պետք է ուսումնասիրի՝ որքանով է ազգային օրենսդրությունը հստակորեն սահմանել հետևյալ հանգամանքը.

► *Զանգվածային գաղտնալսումների թույլատրման հիմքերը:*

Որքան լայն են նախատեսված հիմքերը, այնքան մեծ է իրավունքների խախտման ռիսկը: Սակայն ավելի նեղ և հստակ սահմանված հիմքերն արդյունավետ երաշխիք կլինեն խախտումների դեմ այն դեպքում, երբ այլ բավարար երաշխիքներ ևս լինեն նախատեսված, որոնք կապահովեն, որ զանգվածային գաղտնալսումները թույլատրվեն միայն թույլատրելի հիմքերի առկայության դեպքում, և որ դա անհրաժեշտ էր և համաչափ նպատակին հասնելու տեսանկյունից: Հետևաբար, Դատարանի կարծիքով, ռեժիմը, որը թույլատրում էր զանգվածային գաղտնալսումները համեմատաբար լայն հիմքերով, դեռևս կարող է բավարարել 8-րդ հոդվածի պահանջները, եթե, ամբողջական վերցրած, համակարգն ունեցել է խախտումների դեմ բավարար այլ երաշխիքներ ևս.

► *Հանգամանքները, որոնցում անձի հաղորդակցությունը կարող է գաղտնալսվել:*

► *Գաղտնալսման թույլտվություն տրալու ընթացակարգը:*

Զանգվածային գաղտնալսման թույլտվությունը պետք է տա գործադիր իշխանությունից անկախ մի մարմին (ընդ որում՝ պարտադիր չէ, որ այն լինի դատական): Այս մարմինը պետք է տեղեկացվի գաղտնալսման նպատակի, ինչպես նաև հաղորդակցության «կրողների» մասին, ինչը հնարավորություն կտա գնահատելու ինչպես գաղտնալսման գործողության անհրաժեշտությունը

և համաչափությունը, այնպես էլ հաղորդակցության «կրողների» ընտրությունը.

- *Գաղտնալսված նյութի ընտրության, հետազոտման և օգտագործման ընթացակարգը:*
- *Գաղտնալսված նյութն այլ կողմերին փոխանցելու ընթացակարգը:*

Ազգային օրենսդրությունը պետք է հստակ սահմանի այն հանգամանքները, որոնց պայմաններում կարող է տեղի ունենալ գաղտնալսված նյութի փոխանցում այլ կողմերի, տեղեկատվությունը փոխանցող պետությունը պետք է երաշխավորի, որ ստացող պետությունն ունի անհրաժեշտ կանխարգելիչ երաշխիքներ խախտումների և անհամաչափ միջամտության դեմ, առավել խիստ երաշխիքներ են անհրաժեշտ, երբ փոխանցվող նյութը պահանջում է հատուկ գաղտնիություն (օրինակ՝ լրագրողական գաղտնի նյութը), օտարերկրյա գաղտնի ծառայություններին փոխանցող նյութը պետք է լինի անկախ հսկողության ներքո.

- *Գաղտնալսման տևողության սահմանափակումները, գաղտնալսված նյութի պահպանությունը, այն հանգամանքները, որոնց պարագայում այսպիսի նյութը պետք է ջնջել և ոչնչացնել:*
- *Ex post facto վերանայման արդյունավետ համակարգի առկայությունը:*

Վերոնշյալ պայմանների լույսի ներքո դիտարկելով քննարկման առարկա գանգատներում բարձրացված հարցերը՝ Դատարանը գտավ, որ ամբողջությամբ վերցրած Միացյալ Թագավորության կառավարության կողմից գործարկվող գաղտնալսման ռեժիմը, չնայած նախատեսված երաշխիքներին, չի ունեցել կամայականությունների և խախտման ռիսկերի դեմ բավարար

երաշխիքներ: Մասնավորապես, արձանագրվեցին հետևյալ հիմնարար բացթողումները.

1. անկախ թույլտվության տրամադրման մեխանիզմի բացակայությունը.
2. թույլտվության տրամադրման դիմումի մեջ որոնման պայմանները («գտիչների») չներառելը.
3. կոնկրետ անձի հետ կապված որոնման պայմանների (այն է՝ հատուկ նույնականացման այնպիսի գործիք, ինչպիսին է էլ. փոստի հասցեն) ներքին թույլտվության բացակայությունը:

Այսպիսով՝ Դատարանը գտավ, որ չնայած նախատեսված երաշխիքներին՝ ազգային օրենսդրությունը չի բավարարում «օրենքի որակին» ներկայացվող պայմանները, և այսպիսով քաղաքացիների անձնական կյանքի իրավունքին միջամտությունը չի կարող համարվել «անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում»:

2. Օտարերկրյա կառավարություններից և/կամ հատուկ ծառայություններից գաղտնալսված նյութի ստացումը

Դատարանը եզրահանգեց, որ Միացյալ Թագավորության ազգային օրենքը հստակ և մանրամասն սահմանում է այն դեպքերը, երբ հատուկ ծառայություններն իրավասու են օտարերկրյա հատուկ ծառայություններից հայցելու գաղտնալսված տեղեկատվություն, և թե ինչպես պետք է ստացված տեղեկատվությունը հետազոտվի, օգտագործվի և պահվի: Դատարանին բավարարել են նաև գաղտնալսված տեղեկատվության հայցման և ստացման նկատմամբ պատշաճ հսկողության առկայությունը և կատարված գործողությունների նկատմամբ *ex post facto* արդյունավետ վերահսկողությունը: Հետևաբար Դատարանը գտավ, որ օտարերկրյա գաղտնի ծառայություններից գաղտնալսված տեղեկատվության ստացման մասով գործարկվող ռեժիմը չի խախտում Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածը:

3. Տեղեկատվության ստացումը հեռահաղորդակցության օպերատորներից

Այս առումով Դատարանը վերահաստատել է Պալատի այն եզրահանգումները, ըստ որոնց՝ առկա է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում առ այն, որ գործարկվող ռեժիմը չի բավարարել «համաձայն օրենքի» չափանիշը:

Կոնվենցիայի 10-րդ հոդված

Դատարանը վերահաստատեց, որ լրագրողական աղբյուրի պաշտպանությունը մամուլի ազատության անկյունաքարերից մեկն է: Այս պաշտպանությունը խարխուլելը կարող է վնասակար ազդեցություն ունենալ մամուլի՝ որպես հանրային հսկողական գործառույթ իրականացնողի դերի, ինչպես նաև վստահելի և ճշգրիտ տեղեկատվություն տրամադրելու կարողության վրա:

Համաձայն զանգվածային գաղտնալսման համակարգի՝ լրագրողական գաղտնի նյութը կարող է ձեռք բերվել գաղտնի ծառայությունների կողմից՝ լրագրողի կամ լրատվական կազմակերպության հետ կապված զտիչների կամ որոնման պայմանների կիրառման արդյունքում: Այսպիսի միջամտությունը համարժեք է լրագրողի տան կամ աշխատավայրի խուզարկությանը: Այսպիսով՝ մինչև գաղտնի ծառայությունների կողմից լրագրողների հետ կապված զտիչների կամ որոնման պայմանների սահմանումը, որոնք ենթադրաբար կարող են հանգեցնել գաղտնի լրագրողական նյութերի զննությանը, այսպիսի զտիչների կամ որոնման պայմանների սահմանումը պետք է նախապես թույլատրվի դատավորի կամ անկախ և անկողմնակալ մարմնի կողմից, որը կկարողանա գնահատել այդ միջամտության «հիմնավորվածությունը հանրային շահի պահանջի տեսանկյունից»: Այսպիսով՝ կիրառվող ռեժիմը, որը միջամտում է լրագրողների արտահայտվելու ազատությանը, չի բավարարել վերոնշյալ պահանջը:

Այսպիսով՝ Դատարանը.

- 1. միաձայն գտավ, որ խախտվել են Կոնվենցիայի 8-րդ և 10-րդ հոդվածները,**
- 2. տասներկու կողմ և հինգ դեմ ձայների հարաբերակցությամբ գտավ, որ Կոնվենցիայի 8-րդ և 10-րդ հոդվածների խախտում տեղի չի ունեցել օտարերկրյա հետախուզական ծառայություններից հետախուզական տեղեկավորության ստացման մասով:**

«Արդարության Կենտրոն»-ն ընդդեմ Շվեդիայի
(*CENTRUM FÖR RÄTTVISA v. SWEDEN* [GC], application no.
35252/08, judgment of 25 May 2021)

Դիմումատու կազմակերպության մտավախությունն առ
այն, որ պետական պաշտոնյաները վերահսկող բնույթի
գործառույթ ունենալու պատճառով ցանկացած պահի կարող
են իրականացնել հաղորդակցությունների գաղտնալսում.

խախտում

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Klass and Others v. Germany**, application no. [5029/71](#)
judgment of 6 September 1978
- 2) **Leander v. Sweden**, application no. [9248/81](#) judgment of
26 March 1987
- 3) **Huvig v. France**, application no. [11105/84](#), judgment of 24
April 1990
- 4) **Weber and Saravia v. Germany (dec.)**, application no.
[54934/00](#), decision of 29 June 2006
- 5) **Association for European Integration and Human Rights
and Ekimdzhiev v. Bulgaria**, application no. [62540/00](#),
judgment of 28 June 2007
- 6) **Liberty and Others v. the United Kingdom**, application no.
[58243/00](#), judgment of 1 July 2008
- 7) **S. and Marper v. the United Kingdom [GC]**, application
nos. [30562/04](#) and [30566/04](#), judgment of 4 December
2008

- 8) **Roman Zakharov v. Russia [GC]**, application no. 47143/06, judgment of 04 December 2015
- 9) **Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom**, application nos. 58170/13 and 2 others, judgment of 13 September 2018

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • In accordance with the law • Foreseeability • Interference • Necessary in a democratic society • National security • Victim

Գործի փաստական հանգամանքները

Դիմումատու կազմակերպությունը Շվեդիայում իրականացնում է դատական ներկայացուցչություն, ինչպես նաև ներգրավված է հետազոտական և կրթական նախագծերում, մասնակցում է անձի իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ հանրային լայն քննարկումներին: Դիմումատուն նշել է, որ ամենօրյա ռեժիմով էլեկտրոնային փոստով, հեռախոսով և ֆաքսով շփվում է Շվեդիայում և արտերկրում գտնվող այլ անհատների և կազմակերպությունների հետ:

Քանի որ դիմումատու կազմակերպությունը, լինելով հասարակական կազմակերպություն, իրականացնում էր պետական պաշտոնյաների գործունեության վերահսկողություն, մտավախություն ուներ, որ իր հաղորդակցությունները կարող են գաղտնալսվել:

Դիմումատուն չի դիմել ներպետական մարմիններին գործ հարուցելու համար՝ պնդելով, որ այս առնչությամբ Կոնվենցիայի տեսանկյունից իրավական պաշտպանության որևէ արդյունավետ միջոց առկա չէ:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Ձոհի կարգավիճակ. Սույն գործով Եվրոպական դատարանն անդրադարձել է *Ռոման Ջախարովն ընդդեմ Ռուսաստանի* գործում նշած չափանիշներին, վերահաստատել է ուսումնասիրության ենթակա հետևյալ չափանիշները՝

- 1- *օրենսդրությամբ նախատեսված հսկողության շրջանակը.*
- 2- *արդյոք կոնկրետ հսկողության թիրախում է, թե օրենսդրական կարգավորումներից ելնելով գաղտնալսման սուբյեկտ են կապի ծառայություններից օգտվող բոլոր անձինք.*
- 3- *ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցների առկայության հարցը:* Եթե ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցները բացակայում են, և անձը պնդում է, որ ենթարկվում է գաղտնի հսկողության, ապա չի կարելի ասել, որ անձի պնդումներն անհիմն են: Ի հակադրություն վերոնշյալի, եթե ազգային համակարգը նախատեսում է արդյունավետ միջոցներ, չարաշահման համատարած կասկածն ավելի դժվար է հիմնավորել: Նման դեպքերում անհատը կարող է պնդել, որ խախտման գոհ է, ինչը պայմանավորված է գաղտնի միջոցների առկայությամբ կամ գաղտնի միջոցներ թույլատրող օրենսդրությամբ միայն այն դեպքում, **եթե վերջինս կարողանա ցույց տալ, որ, իր անձնական վիճակից ելնելով, պոտենցիալ վտանգված է ենթարկվելու նման հսկողության:**

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուն չի ներառվում այն անձանց կամ կազմակերպությունների շրջանակում, որոնք թիրախավորված են Շվեդիայի ազդանշանների հետախուզության վերաբերյալ օրենսդրությամբ: Այդ իսկ պատճառով Եվրոպական դատարանն անդրադարձել է այն հարցին՝ արդյոք օրենսդրությունը տարածվում է կապի ծառայություններից օգտվող բոլոր անձանց վրա: Այս առումով Շվեդիայում ցանկացած անձի կամ կազմակերպության հաղորդակցություն կամ հաղորդակցության տվյալներ հնարավոր է փոխանցվեն գաղտնալսված հաղորդակիչների միջոցով և, հետևաբար, ենթակա են առնվազն

սկզբնական փուլերում ավտոմատ մշակման: Դատարանը նշում է, որ գործնականում զանգվածային գաղտնալսման գործողություններից տուժած անձինք ծանուցում չեն ստանում: Մյուս կողմից, արձագանքելով անձի դիմումին, արտաքին հետախուզության տեսչությունը պետք է հետաքննի, թե արդյոք անձի հաղորդակցությունները գաղտնալսվել են ազդանշանային հետախուզության միջոցով, և եթե այո, ապա ստուգի՝ արդյոք տեղեկատվության գաղտնալսումը եղել է օրինական: Տեսչությունն իրավունք ունի որոշելու, որ ազդանշանային հետախուզական գործողությունը դադարեցվի, կամ ձեռք բերված տվյալները ոչնչացվեն: Սակայն Դատարանը նշում է, որ Շվեդիայում առկա ներպետական համապատասխան պաշտպանության միջոցները ենթակա են մի շարք սահմանափակումների: Դատարանի գնահատմամբ, նույնիսկ եթե այդ սահմանափակումներն անխուսափելի կամ արդարացված համարվեն, գործնական արդյունքն այն է, որ միջոցների առկայությունը չի կարող բավականաչափ փարատել գաղտնի հսկողության սպառնալիքի հետ կապված հասարակության վախերը:

Պալատի դիրքորոշում. Պալատը պարզել է, որ գործող հսկողության համակարգը հստակ իրավական հիմք ունի և արդարացված է ազգային անվտանգության շահերի պաշտպանության տեսանկյունից: Հաշվի առնելով գլոբալ ահաբեկչության և անդրազգային հանցագործությունների ներկայիս սպառնալիքները և տեխնոլոգիաների բարդությունը՝ Շվեդիան ունի գաղտնալսման նման համակարգի ստեղծման հարցում հայեցողության լայն շրջանակ: Եվրոպական դատարանը նաև նշել է, որ համակարգի կառուցվածքում և գործողություններում լուրջ բացթողումներ չեն հայտնաբերվել: Դատարանը համարել է, որ գաղտնալսման տևողությունը հստակ սահմանված է (ցանկացած թույլտվություն վավեր էր առավելագույնը վեց ամիս, և երկարաժամկետ պահանջում էր նոր վերանայում), թույլտվության տրամադրման լիազորությունը տրամադրված էր դատական մարմնի, համակարգի վերահսկողությունն իրականացնում էր անկախ մարմին,

գաղտնալսված տվյալների օգտագործման շրջանակը սահմանված էր օրենքով: Հետևաբար Պալատը պարզեց, որ ազդանշանային հետախուզության շվեդական համակարգը տրամադրում էր կամայականությունների և չարաշահման ռիսկի դեմ համարժեք և բավարար երաշխիքներ: Պալատը, սակայն, մատնանշել է, որ իր քննությունը կատարվել է վերացականորեն և չի բացառել Կոնվենցիայով պետության պատասխանատվության վերանայումը, երբ, օրինակ, դիմումատուն տեղեկացվի իրական գաղտնալսման մասին:

Մեծ պալատի դիրքորոշում. Եվրոպական դատարանի Մեծ պալատը զանգվածային գաղտնալսումը դիտարկում է որպես աստիճանական գործընթաց, որի ընթացքում անձի Ց-րդ հոդվածի իրավունքների միջամտության աստիճանը գործընթացի առաջընթացին զուգընթաց մեծանում է: Զանգվածային գաղտնալսման ռեժիմների տեսանկյունից, սակայն, կարող են ոչ բոլորը լինել միևնույն մոդելով, և գործընթացի տարբեր փուլերը պարտադիր չէ, որ լինեն տարանջատված կամ իրականացվեն խիստ ժամանակագրական հաջորդականությամբ: Մասնավորապես, այդ փուլերը կարող են լինել՝

1) *Հաղորդակցությունների և դրանց հետ կապված տվյալների գաղտնալսումն ու սկզբնական պահպանումը.* այս փուլում գաղտնալսվում են մեծ թվով հաղորդակցություններ, որոնցից շատերը որևէ հետաքրքրություն չեն ներկայացնում հետախուզական ծառայությունների համար: Այս տեսակի որոշ հաղորդակցություններ, որոնք հազիվ թե հետախուզության համար հետաքրքրություն ներկայացնեն, զտվում են այս փուլում:

2) *Պահպանվող հաղորդակցությունների կամ հարակից հաղորդակցության տվյալների նկատմամբ որոշակի զրիչների կիրառում:*

3) *Վերլուծաբանների կողմից ընտրված հաղորդակցությունների ուսումնասիրություն:*

4) *Տվյալների պահպանում և օգտագործում (ներառյալ տվյալների փոխանակումը երրորդ կողմի հետ).* Դատարանը վերջին

փուլը համարեց այն, երբ գաղտնալսման նյութն օգտագործվում է հետախուզական ծառայությունների կողմից: Սա կարող է ներառել հետախուզական զեկույցի կազմում, նյութի փոխանցում գաղտնալսող պետության ներսում այլ հետախուզական ծառայությունների կամ նույնիսկ օտարերկրյա հետախուզական ծառայությունների:

Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ 8-րդ հոդվածով պաշտպանվող իրավունքները շոշափվում են վերը նշված յուրաքանչյուր փուլում: Այս առնչությամբ Դատարանը հստակ հայտարարել է, որ նույնիսկ անհատի անձնական կյանքին վերաբերող տվյալների ուղղակի պահեստավորումը միջամտություն է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքներին:

Արդյոք միջամտությունն արդարացված էր

Գաղտնի հսկողության միջոցառումների վերաբերյալ ընդհանուր սկզբունքներ. միջամտության «օրենքին համապատասխան» լինելու ձևակերպումը պահանջում է, որ օրենքն անձի համար հասանելի լինի և կանխատեսելի՝ հետևանքների առումով: Գաղտնի վերահսկողության համատեքստում «կանխատեսելիության» իմաստը նույնը չէ, ինչ շատ այլ ոլորտներում: Հետախուզական գաղտնի միջոցառումների «կանխատեսելիությունը» չի նշանակում, որ անհատները պետք է կարողանան կանխատեսել՝ երբ իշխանությունները կդիմեն նման միջոցների, որպեսզի համապատասխանաբար հարմարեցնեն իրենց վարքագիծը: Այնուամենայնիվ, հատկապես այն դեպքերում, երբ գործադիրի լիազորությունները գաղտնի են իրականացվում, կամայականության ռիսկերն ակնհայտ են: Հետևաբար էական է գաղտնի հսկողության միջոցառումների վերաբերյալ հստակ և մանրամասն կանոններ ունենալը, մանավանդ որ օգտագործման համար մատչելի տեխնոլոգիան անընդհատ ավելի է բարդանում: Ներպետական օրենսդրությունը պետք է բավականաչափ հստակ լինի, որպեսզի անձանց համար համարժեք կարգավորումներ պարունակի այն հանգամանքների

վերաբերյալ, որոնց դեպքում պետական մարմինները լիազորված են դիմելու նման միջոցների: Ավելին՝ օրենքը պետք է պարունակի իրավասու մարմիններին տրված որևէ հայեցողության շրջանակը և դրա հստակ կիրառման եղանակը՝ անհատին կամայական միջամտությունից համարժեք պաշտպանությամբ ապահովելու համար:

Եվրոպական դատարանը մշակել է քրեական հետախուզության ոլորտում հաղորդակցությունների գաղտնալսման վերաբերյալ հետևյալ նվազագույն պահանջները, որոնք պետք է նախատեսվեն օրենքով՝ իշխանության կողմից չարաշահումներից խուսափելու համար.

- իրավախախտումների բնույթի սահմանումը, որոնք կարող են գաղտնալսման պատճառ դառնալ.
- անձանց այն կատեգորիաների սահմանումը, որոնց հաղորդակցությունը ենթակա է գաղտնալսման.
- գաղտնալսման տևողության սահմանափակումը.
- ստացված տվյալների ուսումնասիրման, օգտագործման և պահպանման կարգը.
- նախազգուշական միջոցառումները, որոնք պետք է ձեռնարկվեն տվյալները այլ կողմերին փոխանցելիս.
- այն հանգամանքները, որոնց դեպքում գաղտնալսված տվյալները կարող են կամ պետք է ջնջվեն:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ նույն երաշխիքները նաև կիրառելի են ազգային անվտանգության նկատառումներով իրականացվող գաղտնի հսկողության ժամանակ:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ զանգվածային գաղտնալսումը պետք է իրականացվի «ուժեղ երաշխիքների» ապահովմամբ: Ինչը նշանակում է, որ միջոցառման յուրաքանչյուր փուլում պետք է ստուգվեն գործընթացի անհրաժեշտությունն ու համաչափությունը, գործընթացը պետք է իրականացվի անկախ մարմնի թույլտվությամբ այն պահից, երբ որոշվում են միջոցառման օբյեկտն ու շրջանակը, և գործընթացը պետք է ենթարկվի վերահսկողության:

Անդրադառնալով գործընթացի իրականացման թույլտվությանը՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դատական թույլտվությունը պարտադիր պայման չէ, սակայն կամայականություններից զերծ մնալու կարևոր երաշխիք է, և պարտադիր պայման է զուտ գործադիր իշխանությունից անկախ մարմնի կողմից տրվող թույլտվությունը:

Չտիչների և հատկապես ուժեղ զտիչների օգտագործումը զանգվածային գաղտնալսման գործընթացի ամենակարևոր քայլերից մեկն է, քանի որ դա այն կետն է, որտեղ հետախուզական ծառայությունները կարող են թիրախավորել առանձին անհատի հաղորդակցությունները:

Նաև Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ողջ գործընթացը պետք է ենթակա լինի անկախ մարմնի կողմից վերահսկողության, և այդ մարմինը պետք է իրականացնի շատ «ամուր» վերահսկողություն՝ պարզելու Կոնվենցիոն իրավունքի միջամտության անհրաժեշտությունը ժողովրդավարական հասարակությունում: Այս վերահսկողությունը հեշտացնելու համար հետախուզական ծառայությունները պետք է մանրամասն գրառումներ իրականացնեն և պահպանեն դրանք գործընթացի յուրաքանչյուր փուլում:

Վերջապես, արդյունավետ միջոց պետք է հասանելի լինի յուրաքանչյուրին, ով կասկածում է, որ իր հաղորդակցությունները գաղտնալսվել են հետախուզական ծառայությունների կողմից՝ բողոքարկելու համար ենթադրյալ գաղտնալսման օրինականությունը կամ գաղտնալսման ռեժիմի Կոնվենցիային համապատասխանությունը: Անձի ծանուցման պահանջի բացակայության պայմաններում կարևոր է, որ հնարավոր լինի միջոցառումը բողոքարկել մի մարմնի, որը պարտադիր չէ, որ լինի դատական մարմին, սակայն պետք է լինի գործադիր իշխանությունից անկախ մարմին: Տվյալ մարմնի որոշումները պետք է լինեն պատճառաբանված և հնարավորություն ունենան կայացնելու ձեռք բերված տվյալների ոչնչացման վերաբերյալ պարտադիր որոշումներ:

Մինչ այժմ Եվրոպական դատարանը չի նախատեսել այլ պետությունների հետախուզական ծառայություններին տվյալների

փոխանցման վերաբերյալ ուղեցույց, սակայն սույն գործում անդրադարձել է տվյալ հարցին և նշել, որ կարող են տրամադրվել միայն այն տվյալները, որոնք ձեռք են բերվել և պահպանվել Կոնվենցիային համապատասխան: Դատարանը նաև նշել է, որ տվյալները կարող են փոխանցվել առաջին հերթին այն դեպքում, երբ հանգամանքները, որոնց պայմաններում կարող է տեղի ունենալ նման փոխանցումը, ամրագրված են ներքին օրենսդրության մեջ: Երկրորդ, փոխանցող պետությունը պետք է ապահովի, որ տվյալները ստացող պետությունը տվյալների մշակման ժամանակ ունենա երաշխիքներ, որոնք կարող են կանխել չարաշահումները և անհամաչափ միջամտությունները: Եվրոպական դատարանը նաև նշել է, որ ուժեղացված երաշխիքներ անհրաժեշտ կլինեն այն ժամանակ, երբ փոխանցվում են հատուկ գաղտնիության տվյալներ (օրինակ՝ լրագրողական գաղտնի նյութերը):

Գործի վերաբերյալ Եվրոպական դատարանի գնահատականը

Հիմքերը, որոնց հիման վրա կարող է թույլատրվել զանգվածային գաղտնիացումը. Շվեդիայի «Ազդանշանների հետախուզության մասին» օրենքով (*Signals Intelligence Act*) նախատեսվում են ազդանշանների հետախուզության իրականացման հիմքերը: Նույն օրենքի 4-րդ հոդվածով նախատեսվում է, որ արգելվում է օտարերկրյա հետախուզության մեջ ազդանշանների հետախուզության իրականացումը՝ իրավապահ մարմինների կամ հանցագործության կանխարգելման ոլորտում առաջադրանքներ լուծելու համար: Այս պայմաններում Դատարանը չի կիսում դիմումատուի այն մտահոգությունը, որ ոստիկանական որոշ ստորաբաժանումներ կարող են տալ հանձնարարականներ, և ոստիկանությանը կարող է հասանելի լինել հետախուզության մարմնի վերլուծական նյութը: Դատարանը համոզիչ է համարում կառավարության պարզաբանումն այն մասին, որ հասանելիությունը կարող է տրվել

միայն «վերլուծության արդյունքների մեջ ներառված տվյալներին»՝ ռազմավարական գնահատումներ իրականացնելու համար:

Թույլտվություն տրամադրելու ընթացակարգը. Չվեդական օրենսդրության համաձայն՝ ազդանշանային հետախուզության մարմնի կողմից իրականացվող ազդանշանային հետախուզական գործունեությունը պետք է նախապես թույլատրվի արտաքին հետախուզության դատարանի կողմից: Սակայն, եթե հրատապությունից ելնելով այս գործընթացը կարող է առաջացնել խնդիրներ, ապա ազդանշանների հետախուզության մարմինը կարող է իրականացնել միջոցառումը, սակայն անհապաղ պետք է դիմի դատարան, որն իրավասու է որոշելու դադարեցնել հսկողությունը կամ շարունակել միջոցառումը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ արտաքին հետախուզության դատարանը պետք է բավարարի գործադիր իշխանությունից անկախ լինելու պահանջը: Մասնավորապես, նրա նախագահը և փոխնախագահները մշտական դատավորներ են, և մինչդեռ բոլոր անդամներին նշանակում է Կառավարությունը, նրանց համար օրինականորեն սահմանվել է պաշտոնավարման քառամյա ժամկետ: Բացի այդ, ո՛չ Կառավարությունը, ո՛չ խորհրդարանը, ո՛չ էլ այլ մարմիններ չեն կարող միջամտել դատարանի կողմից որոշումների կայացմանը: Գաղտնիության պատճառով արտաքին հետախուզության դատարանը երբեք հրապարակային լսումներ չի անցկացնում, և նրա բոլոր որոշումները գաղտնի են: Այնուամենայնիվ, Չվեդական օրենսդրությունը նախատեսում է այդ դատարանի նիստերին գաղտնիության պաշտպանության ներկայացուցչի պարտադիր ներկայություն, բացառությամբ հրատապ դեպքերի: Ներկայացուցիչը, որը դատավոր, նախկին դատավոր կամ փաստաբան է, գործում է անկախ և հանրային շահերից ելնելով, բայց ոչ ի շահ որևէ տուժած մասնավոր անձի: Նրան հասանելի են գործի բոլոր փաստաթղթերը, և նա կարող է հանդես գալ հայտարարություններով: Եվրոպական դատարանը նաև նշում է, որ թույլտվության համար դիմելիս ազդանշանների հետախուզության մարմինը պետք է նշի միջոցառման անհրաժեշտությունը,

այն հաղորդակցության կրողներին, որոնց հաղորդակցության հասանելիությունն անհրաժեշտ է, և զտիչները կամ առնվազն զտիչների տեսակները: Սրա արդյունքում դատարանն իրականացնում է քննություն՝ արդյոք առաքելությունը համատեղելի է կիրառելի օրենսդրության հետ, և արդյոք իրականացված միջոցառումը համաչափ է անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքի միջամտությանը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ նման ընթացակարգը զգալի երաշխիք է տալիս, մասնավորապես, զանգվածային գաղտնալսման միջամտող կամ ակնհայտորեն անհամաչափ գործողությունների արգելքի տեսանկյունից:

Նախազգուշական միջոցառումներ, որոնք պետք է ձեռնարկվեն նյութն այլ կողմերին փոխանցելիս. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ազդանշանային հետախուզության մարմնի և օտարերկրյա գործընկերների միջև հսկողության արդյունքում ձեռք բերված տվյալները փոխանակելու հնարավորությունը նախատեսված է Շվեդիայի օրենսդրությամբ: Հաշվի առնելով իրավիճակների անկանխատեսելիությունը, որոնք կարող են ապահովել օտարերկրյա հետախուզության գործընկերների հետ համագործակցությունը՝ բնական է, որ հետախուզության փոխանակման ճշգրիտ շրջանակը չի կարող սահմանափակվել օրենքով: Համապատասխան օրենքով իրավական պարտադիր պարտավորություն չի դրվում՝ վերլուծելու և որոշելու, թե արդյոք տվյալների օտարերկրյա ստացողն առաջարկում է երաշխիքների ընդունելի նվազագույն մակարդակ:

Միջոցառման փնտրություն. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ զանգվածային գաղտնալսման գործողությունների տևողությունը ներքին իշխանությունների որոշելու հարցն է: «Ազդանշանների հետախուզության մասին» օրենքի համապատասխան նորմի համաձայն՝ հսկողության թույլտվությունը կարող է տրվել առավելագույնը վեց ամիս ժամկետով: Այս ժամկետը կարող է երկարաձգվել վեց ամսով՝ համապատասխան դատարանի կողմից թույլտվություն տրամադրելու պայմանների նոր ամբողջական

ուսումնասիրությունից հետո: Այնուամենայնիվ, չկա որևէ դրույթ, որը պարտավորեցնի ազդանշանների հետախուզության մարմնին, իշխանություններին, որոնք պարտավոր են տալ մանրամասն հանձնարարականներ, կամ արտաքին հետախուզության դատարանին դադարեցնել ազդանշանների հսկողությունը, եթե դրա իրականացման հիմք հանդիսացող պայմանները դադարել են, կամ հսկողությունն այլևս անհրաժեշտ չէ:

Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ զանգվածային գաղտնալսման անհրաժեշտության բացակայության պայմաններում այն դադարեցնելու օրենսդրական պահանջն ավելի պարզ կլիներ, քան Շվեդիայում արդեն իսկ գործող իրավակարգավորումը, ըստ որի՝ գաղտնալսում իրականացնելու թույլտվությունները չեղյալ են համարվում կամ կարող են չեղյալ համարվել, երբ չեղյալ համարելու հիմք հանդիսացող պայմաններն ի հայտ են գալիս մինչ նախատեսված վեցամսյա ժամկետի ավարտը: Սակայն Եվրոպական դատարանը նաև նշում է, որ վերոնշյալ թերությունը չպետք է գերազնահատել, քանզի Տեսչության կողմից իրականացվող վերահսկողությունը և հանձնարարականը վերացնելու հնարավորությունը կարող են հանգեցնել զանգվածային հսկողության դադարեցմանը: Վերոգրյալի հիման վրա Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ շվեդական օրենսդրությունը բավարարում է հաղորդակցությունների զանգվածային գաղտնալսման տևողության վերաբերյալ պահանջները:

Վերահսկողություն. Դատարանը նշում է, որ «Ազդանշանների հետախուզության մասին» օրենքի 10-րդ բաժնի համաձայն՝ տեսչությունը, երբ հայտնաբերում է ազդանշանների հսկողության միջոցով տվյալների ոչ պատշաճ հավաքման ապացույցներ, իրավասու է որոշելու, որ հսկողությունը պետք է դադարեցվի, կամ հավաքված տվյալների ձայնագրությունները կամ նշումները պետք է ոչնչացվեն: Տեսչության կողմից իրականացվող ստուգումների վերաբերյալ Դատարանի հասանելի տեղեկատվությունը հաստատում է, որ ոչ միայն տեսականորեն, այլև գործնականում այն ակտիվորեն վերանայում է Ազդանշանների հետախուզության

մարմնի գործողությունները: Մասնավորապես, ութ տարվա ընթացքում Տեսչությունը ձեռնարկել է 102 ստուգում, ներառյալ օգտագործված զտիչների մանրամասն հետազոտությունները, հսկողության դադարեցումը, հաշվետվությունների հաղորդումը, այլ պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցությունը, անձնական տվյալների մշակումը և ընդհանուր առմամբ օրենսդրությանը, հրահանգներին և թույլտվություններին համապատասխան ազդանշանների հետախուզական գործունեությունը: Վերջապես, տեսչությունը հրապարակում է տարեկան հաշվետվություններ, որոնք հասանելի են դառնում հանրությանը: Այս հանգամանքներում կասկած չկա, որ շվեդական օրենսդրությունն ու պրակտիկան ազդանշանների հետախուզական գործունեության նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողություն են ապահովում:

Պոստ ֆակտում վերանայում (Ex post facto review). Եվրոպական դատարանը նշել է, որ նախնական ծանուցման բացակայության պայմաններում անձինք պետք է հնարավորություն ունենան իրենց հաղորդակցությունների գաղտնալսման կասկածի պայմաններում վերանայման պահանջ ներկայացնելու: Վերանայումը պետք է իրականացնի այն մարմինը, որը թեև պարտադիր չէ, որ լինի դատական մարմին, բայց պետք է լինի անկախ գործադիր իշխանությունից և ապահովի վարույթի արդարացիությունը: Եվրոպական դատարանը նշել է, որ վերանայման պահանջ հնարավոր է ներկայացնել արտաքին հետախուզության տեսչությանը, որը պետք է ստուգի՝ արդյոք իրականացվել է գաղտնալսում, և արդյոք այն իրականացվել է օրենքին համապատասխան: Այդ պայմաններում Տեսչությունն իրավասու է պահանջելու դադարեցնել գաղտնալսումը և կամ ոչնչացնել ձեռք բերված տվյալները: Այնուամենայնիվ, չնայած որ Տեսչությունն անկախ մարմին է, Եվրոպական դատարանը նշում է, որ, հաշվի առնելով այդ մարմնի պարտականությունը՝ վերահսկել ազդանշանային հետախուզության մարմնի գործունեությունը, Տեսչության լրացուցիչ դերը՝ անհատների պահանջով վերանայումը, կարող

է հանգեցնել իրավիճակների, երբ այն ստիպված կլինի գնահատել ազդանշանների հետախուզության մարմնի գործունեության վերահսկողությունը: Դատարանն այս առումով չի անտեսել այն փաստը, որ Տեսչությունը նույնպես ենթարկվում է աուդիտի, որը սկզբունքորեն կարող է դիտվել որպես համապատասխան երաշխիք: Այնուամենայնիվ, Կառավարությունը չի տրամադրել որևէ տեղեկատվություն, որը ցույց կտա, որ մինչ այժմ իրականացված աուդիտներն ընդգրկում էին Տեսչության իրականացրած վերահսկողությունները, որոնք իրականացվել էին այն անձանց դիմումի հիման վրա, ովքեր տեղեկություններ էին փնտրում, թե արդյոք իրենց հաղորդակցությունները գաղտնալսվել են ազդանշանային հետախուզության մարմնի կողմից: Պարզվում է, որ Ազգային աուդիտի գրասենյակի համար, որը պատասխանատու է տարբեր ոլորտների վարչական մարմինների զգալի թվաքանակի աուդիտի համար, չկա որևէ պարտավորություն՝ իրականացնելու նման հատուկ աուդիտներ, և դա անել պարբերաբար:

Եզրակացություն

Եվրոպական դատարանը նշել է.

- 1- Շվեդական զանգվածային գաղտնալսման համակարգը հիմնված է մանրամասն իրավակարգավորումների վրա և ապահովում է երաշխիքներ: Մասնավորապես՝
 - o Շվեդիայում զանգվածային գաղտնալսման թույլտվության հիմքերը հստակորեն սահմանափակված են.
 - o այն հանգամանքները, որոնց դեպքում հաղորդակցությունները կարող են գաղտնալսվել և ուսումնասիրվել, սահմանված են բավարար հստակությամբ.
 - o դրա տևողությունը օրինականորեն կարգավորվում և վերահսկվում է.
 - o գաղտնալսվող նյութերի ընտրության, հետազոտման և օգտագործման ընթացակարգերն ուղեկցվում են չարահույնների դեմ համապատասխան երաշխիքներով.

- o հատկանշական է, որ Շվեդիայում յուրաքանչյուր զանգվածային գաղտնալսման գործընթաց, ընդհանուր առմամբ, Օտարերկրյա հետախուզության դատարանի նախնական թույլտվության առարկա է: Դատարանում գործի քննությանը ներկա է գտնվում նաև հանրային շահերը պաշտպանող ներկայացուցիչը:
- 2- Դատարանը շվեդական զանգվածային գաղտնալսման համակարգում արձանագրել է հետևյալ երեք թերությունները.
 - o անձնական տվյալներ չպարունակող գաղտնալսված նյութը ոչնչացնելու վերաբերյալ հստակ կանոնների բացակայություն.
 - o «Ազդանշանների հետախուզության մասին» օրենքի կամ համապատասխան այլ իրավական ակտի մեջ օտարերկրյա գործընկերներին հետախուզական նյութեր փոխանցելու որոշում կայացնելիս անհատների գաղտնիության շահերը հաշվի առնելու վերաբերյալ պահանջի բացակայություն.
 - o արդյունավետ պոստ ֆակտում վերահսկողության բացակայություն:

Հաշվի առնելով վերոնշյալ եզրակացությունը՝ Եվրոպական դատարանը տասնհինգ կողմ և երկու դեմ ձայների հարաբերակցությամբ գտել է, որ տվյալ դեպքում տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

2.2. Թիրախավորված անձանց նկատմամբ հսկողություն

Ռոման Չախարովն ընդդեմ Ռուսաստանի (*Roman Zakharov v. Russia*, application no. 47143/06 judgment of 4 December 2015)

Բջջային հեռախոսի հաղորդակցությունների գաղտնի հսկողությունը կարգավորող օրենսդրական թերություններ արդյունավետ ներպետական միջոցների բացակայություն.
խախտում

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Weber and Saravia v. Germany**, application no. 54934/00, judgment of 29 June 2006
- 2) **Kennedy v. the United Kingdom**, application no. 26839/05, judgment of 18 May 2010
- 3) **Iordachi and Others v. Moldova**, application no. 25198/02, judgment of 10 February 2009

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Mobile phone communications • Interception • Public authority • Interference • In accordance with the law • Safeguards against abuse

Գործի փաստական հանգամանքները

Դիմումատուն, որը հրատարակչական ընկերության գլխավոր խմբագիր էր, դատական հայց էր ներկայացրել բջջային կապի երեք օպերատորների դեմ՝ իր հեռախոսային հաղորդակցության գաղտնիության իրավունքին միջամտելու վերաբերյալ: Նա պնդում էր, որ համապատասխան ներպետական օրենսդրության

համաձայն՝ բջջային կապի օպերատորները տեղադրել էին սարք, որը թույլ էր տալիս Ազգային անվտանգության ծառայությանն առանց նախնական դատական թույլտվության գաղտնալսել հեռախոսային հաղորդակցությունները: Դիմումատուն պահանջում էր դատական որոշում, որի հիման վրա նշված սարքը կհեռացվեր:

Ներպետական դատարանները մերժել էին դիմումատուի հայցը՝ գտնելով, որ վերջինիս չէր հաջողվել ապացուցել, որ իր հեռախոսային խոսակցությունները գաղտնալսվել էին, կամ որ բջջային օպերատորները պաշտպանվող տեղեկությունը փոխանցել էին ոչ իրավասու անձանց:

Կոնվենցիայի հիման վրա քննվող վարույթի շրջանակում դիմումատուն բողոքում էր, որ Ռուսաստանում հեռախոսային հաղորդակցությունների գաղտնալսման համակարգը չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի պահանջներին:

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի կիրառելիությունը

1. Տուժողի կարգավիճակը. դիմումատուն կարող է պնդել, որ նա տեղի ունեցած խախտման զոհ է զուտ գաղտնի վերահսկողության միջոցների առկայության կամ օրենսդրությամբ նման միջոցների թույլտվության պատճառով, եթե բավարարված են հետևյալ պայմանները.

Ա) Օրենսդրության շրջանակը. այս առումով Եվրոպական դատարանն ուշադրություն է դարձնում գաղտնի հսկողության միջոցների կիրառումը թույլատրող օրենսդրության շրջանակի վրա: Մասնավորապես, Եվրոպական դատարանը քննում է այն հարցը՝ արդյոք խնդրո առարկա օրենսդրությունը կարող է որևէ կերպ ազդել դիմումատուի վրա այն պատճառով, որ վերջինս այդ օրենսդրությամբ ուղղակիորեն նախատեսված թիրախավորված խմբում է, թե այն պատճառով, որ այդ օրենսդրական

կարգավորումները հնարավորություն են ընձեռում բոլոր օգտատերերի հաղորդակցությունները գաղտնալսելու:

- Բ) *Դատարանն պաշտպանության միջոցների հասանելիությունը ներպետական մակարդակում*. Դատարանը հաշվի է առնում ներպետական մակարդակում դատական պաշտպանության միջոցների հասանելիությունը և դրանց արդյունավետությունը: Այն դեպքում, երբ ներպետական մակարդակում չեն ապահովվում արդյունավետ դատական պաշտպանության միջոցները, հանրության շրջանում գաղտնի վերահսկողության լիազորությունները, չարաշահված լինելու համատարած կասկածն ու մտահոգությունը անհիմն չեն: Նման դեպքերում վերահսկողության սպառնալիքը կարող է որակվել ինքնին ազատ հաղորդակցության սահմանափակում փոստային և հեռահաղորդակցության ծառայությունների միջոցով՝ այդպիսով հանգեցնելով բոլոր օգտատերերի կամ հավանական օգտատերերի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի ուղղակի միջամտության: Հետևաբար այս դեպքերում Եվրոպական դատարանի կողմից դետալային վերանայման ավելի մեծ անհրաժեշտություն է առկա: Բացի այդ, անհատների՝ օրենքը *in abstracto* վիճարկելու իրավունքը մերժելու կանոնից բացառությունը հիմնավորված է: Նման դեպքերում անհատն այլևս կարիք չունի ապացուցելու իր նկատմամբ կիրառված գաղտնի վերահսկողության միջոցների որևէ վտանգի առկայությունը: Եվ հակառակը, եթե ազգային համակարգն ապահովում է արդյունավետ դատական պաշտպանության միջոցները, չարաշահման համատարած կասկածն ավելի դժվար է հիմնավորել: Նման դեպքերում անհատը կարող է պահանջել, որ խախտման զոհ է զուտ գաղտնի միջոցների կամ միայն գաղտնի միջոցներ թույլատրող օրենսդրության առկայության պայմաններում, եթե նա ի վիճակի է ապացուցելու, որ

իր անձնական կարգավիճակով պայմանավորված՝ իր նկատմամբ նման միջոցներ կիրառելու վտանգը հավանական է:

Այս գործում վիճարկվող օրենսդրությունն ուղղակիորեն ազդեցություն էր ունեցել բջջային կապի ծառայությունների օգտատերերի վրա, քանի որ այն սահմանել էր գաղտնի վերահսկողության մի այնպիսի համակարգ, որի համաձայն՝ բջջային կապի ծառայություններ մատուցող ազգային մատակարարներից օգտվող ցանկացած անձի բջջային հեռախոսի հաղորդակցությունները կարող էին գաղտնալսվել՝ առանց վերահսկողության մասին ծանուցելու: Ավելին՝ ներպետական օրենսդրությունը չէր ապահովում արդյունավետ դատական պաշտպանության միջոցներ այն անձանց համար, որոնք գաղտնի վերահսկողության ենթարկվելու առումով կասկածներ ունեին: Համապատասխան օրենսդրության *in abstracto* քննությունն, այնուամենայնիվ, հիմնավորված էր: Դիմումատուն կարիք չունեի ապացուցելու, որ իր անձնական կարգավիճակով պայմանավորված՝ գաղտնի վերահսկողության ենթարկվելու վտանգի ներքո է: Այսպիսով՝ նա իրավունք ուներ պահանջելու, որ հաստատվի, որ ինքը Կոնվենցիայի խախտման գոհ է:

Եզրակացություն՝ նախնական առարկությունը մերժվել է (միաձայն)

- 2. Ըստ էության քննություն.** Վիճարկվող օրենսդրության առկայությունն ինքնին դիմումատուի՝ 8-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքներից օգտվելուն միջամտություն է: Բջջային կապի հաղորդակցությունների գաղտնալսումը հիմնված է եղել ներպետական օրենսդրության վրա և հետապնդել է պետական անվտանգության պաշտպանության և հասարակական կարգի, հանցագործության կանխարգելման և երկրի տնտեսական բարեկեցության պաշտպանության իրավաչափ նպատակ: Մնում է պարզել՝ արդյոք ներպետական

օրենսդրությունը հասանելի էր և պարունակում էր պատշաճ և արդյունավետ երաշխիքներ «կանխատեսելիության» և «ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտության» պահանջները բավարարելու համար:

Ա) *Հասանելիություն*. Ընդհանուր առմամբ գաղտնի վերահսկողությունը կարգավորող գրեթե բոլոր ներպետական իրավական դրույթները պաշտոնապես հրապարակվել էին և հասանելի էին հանրությանը: Թեև որոշակի վեճ կար որոշ դրույթների հասանելիության վերաբերյալ, Դատարանը նշեց, որ դրանք հրապարակվել էին պաշտոնական նախարարական ամսագրում և կարող էին հասանելի լինել ինտերնետային իրավական բազայում, և այդպիսով, անհրաժեշտ չհամարեց հետամուտ լինել այդ խնդրի քննարկմանը:

Բ) *Գաղտնի վերահսկողության միջոցների կիրառման շրջանակը*. հանցագործությունների բնույթը, որը կարող էր հանգեցնել գաղտնալսման որոշման, բավականաչափ հստակ էր: Սակայն մտահոգիչ էր այն, որ ներպետական օրենսդրությունը թույլ էր տալիս հանցագործությունների շատ լայն շրջանակի դեպքում հաղորդակցությունները գաղտնալսել: Ավելին՝ գաղտնալսումը կարող էր իրականացվել ոչ միայն կասկածյալի կամ մեղադրյալի նկատմամբ, այլ նաև այն անձի, ով կարող էր տեղեկություն ունենալ հանցագործության մասին: Թեպետ *Յորդաշին և այլք ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության*¹¹⁴ գործով դատարանը գտել է, որ հանցագործության մասին տեղեկության տիրապետող անձի նկատմամբ գաղտնալսման միջոցների կիրառումը 8-րդ հոդվածի տեսանկյունից կարող էր հիմնավորված լինել, տվյալ գործով Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ներպետական

¹¹⁴ *Stău Lordachi and Others v. Moldova*, application no. [25198/02](#), judgment of 10 February 2009:

օրենսդրությունը չի պարզաբանում, թե գործնականում ով կարող էր տեղավորվել այդ շրջանակի ներքո: Օրենքում նաև նշված չեն այն հանգամանքները, որոնց պարագայում հաղորդակցությունները կարող էին գաղտնալսվել՝ կապված Ռուսաստանի ազգային, ռազմական, տնտեսական կամ շրջակա միջավայրի անվտանգությունը վտանգող իրադարձությունների և գործողությունների հետ: Փոխարենը, օրենքն իշխանություններին վերապահել էր գրեթե անսահմանափակ հայեցողություն՝ որոշելու, թե որ իրադարձությունները կամ գործողություններն են նման սպառնալիք առաջացրել, և արդյոք այդ վտանգը բավականաչափ լուրջ էր գաղտնի վերահսկողությունը հիմնավորելու համար: Սա ստեղծում էր չարաշահման հնարավորություններ:

- Գ) *Գաղտնի վերահսկողության միջոցների տևողությունը.* Թեպետ ներպետական օրենսդրությունը պարունակում էր պարզ կանոններ գաղտնալսումների տևողության և թարմացման վերաբերյալ՝ ապահովելով չարաշահման դեմ համարժեք երաշխիքներ, վերահսկողության միջոցների դադարեցումը կարգավորող դրույթները չէին նախատեսում կամայական միջամտության դեմ բավարար երաշխիքներ:
- Դ) *Գաղտնալսված տվյալների պահպանման և ոչնչացման ընթացակարգերը.* ներպետական օրենսդրությունը գաղտնալսված տվյալների պահպանումը, օգտագործումը և փոխանցումը կարգավորող պարզ կանոններ էր պարունակում՝ հնարավոր դարձնելով նվազեցնելու չարտոնված հասանելիության կամ բացահայտման վտանգը: Սակայն Եվրոպական դատարանը ողջամիտ էր համարել գաղտնալսման նյութերի պահպանման համար կիրառվող վեցամսյա ժամկետը, եթե շահագրգիռ անձը քրեական հանցագործության համար չէր մեղադրվել: Այնուամենայնիվ, Դատարանն անընդունելի է համարել

ցանկացած տվյալի անմիջապես ոչնչացման պահանջի բացակայությունը, որը չէր վերաբերում այն նպատակին, որի համար ձեռք էր բերվել: Ակնհայտորեն ոչ վերաբերելի տվյալների վեցամսյա պահպանումը չէր կարող հիմնավորված համարվել 8-րդ հոդվածի տեսանկյունից:

Այն դեպքերում, երբ վերահսկողության տակ գտնվող անձը մեղադրվում էր քրեական հանցագործության համար, ներպետական օրենսդրությամբ դատավորն ուներ անսահմանափակ հայեցողություն որոշում կայացնել որպես ապացույց օգտագործված գաղտնալսման նյութերի հետագա պահպանման կամ ոչնչացման վերաբերյալ: Այսպիսով՝ շարքային քաղաքացիները չունեին որևէ տեղեկություն այն հանգամանքների վերաբերյալ, որոնց դեպքում գաղտնալսման նյութերը կարող էին պահվել: Ուստի ներպետական օրենսդրությունն այս տեսանկյունից բավականաչափ պարզ չէր:

Ե) *Գաղտնալսումների թույլտվությունը*. Ինչ վերաբերում է թույլտվության ընթացակարգերին, ապա ցանկացած հեռախոսային կամ այլ հաղորդակցության գաղտնալսում պետք է թույլատրվի դատարանի կողմից: Մասնավորապես, գաղտնի գործակալների կամ օպերատիվ աշխատակիցների կողմից օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների կազմակերպման և անցկացման վերաբերյալ տեղեկությունը չէր ներկայացվում ներպետական դատավորին և, հետևաբար, դուրս էր մնում դատարանի քննության շրջանակից: Ռուսաստանի դատավորները չէին ստուգում շահագրգիռ անձի դեմ «ողջամիտ կասկած»-ի առկայությունը, ինչպես նաև չէին կիրառում «անհրաժեշտության» և «համաչափության» թեստերը:

Ի լրումն, համապատասխան ներպետական օրենսդրությունը չէր պարունակում որևէ պահանջ՝ կապված գաղտնալսման պահանջների կամ թույլտվությունների հետ: Արդյունքում, ներպետական դատարանները երբեմն թույլատրում էին հեռախոսային բոլոր հաղորդակցությունների գաղտնալսումն այն տարածքում,

որտեղ կատարվել էր հանցագործությունը՝ առանց մատնանշելու կոնկրետ անձի կամ հեռախոսահամար: Նման պայմաններում իրավապահ մարմիններն օժտվում էին շատ լայն հայեցողությամբ:

Ավելին՝ հրատապ դեպքերում հնարավոր էր գաղտնալսել հաղորդակցությունները մինչև 48 ժամ՝ առանց նախօրոք դատական թույլտվություն ստանալու: Սակայն հրատապ ընթացակարգը չէր նախատեսում դրա՝ բացառիկ և միայն պատշաճ հիմնավորված դեպքերում օգտագործելու բավարար երաշխիքներ: Ներպետական օրենսդրությունը չէր սահմանափակում հրատապ ընթացակարգի կիրառումն անմիջական լուրջ վտանգ պարունակող գործերով, և այդպիսով, իրավասու մարմիններն ունենում էին անսահմանափակ հայեցողություն՝ որոշելու, թե որ իրավիճակներում այն կիրառեն՝ ստեղծելով չարաշահման հնարավորություններ: Ավելին, չնայած որ ներպետական օրենսդրության համաձայն՝ դատավորը անմիջապես պետք է տեղեկանար հրատապ գաղտնալսման յուրաքանչյուր դեպքի մասին, դատավորի լիազորությունը սահմանափակվում էր գաղտնալսման միջոցառումը 48 ժամից ավելի երկարաձգելու թույլտվությամբ: Այսպիսով՝ ռուսական օրենսդրությունը չէր նախատեսում հրատապ ընթացակարգի արդյունավետ դատական վերանայում:

Արդյունքում, ռուսական օրենսդրությամբ նախատեսված թույլտվության ընթացակարգերը չէին ապահովում, որ գաղտնի վերահսկողության միջոցները չիրականացվեն պատահաբար, անկանոն կամ առանց պատշաճ ուշադրության:

2) *Վերահսկողությունը*. ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված գաղտնալսումների գրանցման կամ ձայնագրման արգելքը վերահսկողություն իրականացնող մարմինների համար անհնարին էր դարձնում բացահայտել, որ գաղտնալսումներն իրականացվել էին առանց պատշաճ դատական թույլտվության: Իրավասու մարմինների հաղորդակցություններն ուղղակիորեն գաղտնալսելու տեխնիկական կարողությունների հետ միասին վերցրած՝ այս դրույթն անօրինական գաղտնալսումները

հայտնաբերելու համար իրականացվող ցանկացած վերահսկողության կազմակերպումը դարձնում է անհնարին և, հետևաբար, ոչ արդյունավետ:

Այն դեպքերում, երբ գաղտնալսումներն իրականացվել էին պատշաճ դատական թույլտվության հիման վրա, դատական վերահսկողությունը սահմանափակվել էր սկզբնական թույլտվության փուլով: Հետագա վերահսկողությունը վստահված էր Նախագահին, Ազգային ժողովին, Կառավարությանը, Գլխավոր դատախազին և ավելի ցածր աստիճանի իրավասու դատախազներին: Ներպետական օրենսդրությունը չէր սահմանում, թե ինչ ձևով էին Նախագահը, Ազգային ժողովը և Կառավարությունն իրականացնում վերահսկողությունը: Նրանց վերանայման շրջանակը, դրանց իրականացման պայմանները կամ վերահսկողության միջոցառումները վերանայելու կամ խախտումները վերացնելու ընթացակարգերը կարգավորող հրապարակայնորեն հասանելի կանոնակարգեր և հրահանգներ չկային:

Թեև իրավական դաշտը, համենայն դեպս տեսությունը, նախատեսում էր դատախազների կողմից որոշակի վերահսկողություն, գործնականում հնարավոր չէր չարաշահման դեմ ապահովել համարժեք և արդյունավետ երաշխիքներ: Մասնավորապես՝

- ▶ կասկածներ կային դատախազների անկախության վերաբերյալ, քանի որ նրանք նշանակվում և պաշտոնանկ էին արվում Գլխավոր դատախազի կողմից՝ տարածքային գործադիր մարմինների հետ խորհրդակցելուց հետո: Բացի այդ, առկա էր գործառույթային համընկնում, քանի որ նրանք և՛ գաղտնալսման հարցումներն էին հաստատում, և՛ հետո վերահսկում դրանց իրականացումը:
- ▶ նրանց վերահսկողության շրջանակը սահմանափակ էր (դատախազները տեղեկատվություն չունեին գաղտնի գործակալների աշխատանքի մասին, և հակահետախուզության հետ կապված վերահսկողության միջոցները դուրս էին մնում նրանց վերահսկողությունից, քանի որ շահագրգիռ անձինք տեղյակ չէին լինում իրենց նկատմամբ վերահսկո-

ղության մասին և այդպիսով չէին կարող բողոք ներկայացնել)։

- նրանց լիազորությունները սահմանափակ էին, օրինակ՝ եթե անգամ նրանք միջոցներ ձեռնարկեին դադարեցնելու կամ վերացնելու խախտումները և պատասխանատվության ենթարկեին պատասխանատուներին, ապօրինի ձեռք բերված գաղտնալսման նյութերի ոչնչացում պահանջող հատուկ դրոյթներ չկային։
- նրանց վերահսկողությունը փակ էր հանրության հսկողության և տեղեկացվածության տեսանկյունից, քանի որ հաշվետվությունները չէին հրապարակվում կամ այլ կերպ հասանելի չէին հանրությանը։
- Կառավարությունը չի ներկայացրել դատախազների կողմից կայացված որևէ ստուգման հաշվետվություն կամ որոշում, որը կարգադրում էր դադարեցնել միջոցները կամ վերացնել օրենքի խախտումները։

է) *Գաղտնալսման ծանուցումը և հասանելի դատական պաշտպանության միջոցները*։ Անձինք, որոնց հաղորդակցությունները գաղտնալսվում էին, չէին ծանուցվում այդ մասին։ Եթե գաղտնալսման սուբյեկտի դեմ քրեական վարույթ չէր սկսվում, և գաղտնալսման տվյալները չէին օգտագործվում որպես ապացույց, շահագրգիռ անձը քիչ հավանական էր՝ երբևէ իմանար, որ իր հաղորդակցությունները գաղտնալսվել էին։

Անձինք, որոնց ինչ-որ կերպ հայտնի էր դարձել այդ փաստը, կարող էին պահաջել գաղտնալսված տվյալները։ Սակայն նման պահանջ ներկայացնելու համար վերջիններս պետք է տիրապետեին իրենց նկատմամբ կիրառված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների վերաբերյալ փաստերի։ Այսպիսով՝ տեղեկատվության հասանելիությունը պայմանավորված էր անձի՝ իր հաղորդակցությունները գաղտնալսելն ապացուցելու կարողությունով։ Ավելին՝ գաղտնալսման սուբյեկտներն իրավունք չունեին ձեռք բերելու իրենց հաղորդակցությունների գաղտնալսման

վերաբերյալ փաստաթղթերը. նրանք լավագույն դեպքում իրավունք ունեին ստանալու «տեղեկատվություն» հավաքված տվյալների մասին: Նման տեղեկատվություն տրամադրվում էր միայն շատ սահմանափակ դեպքերում, մասնավորապես՝ եթե, օրենքի համաձայն, անձի մեղավորությունը չէր ապացուցվում, և տեղեկատվությունը չէր պարունակում պետական գաղտնիք: Քանի որ, ռուսական օրենսդրության համաձայն, օպերատիվ-հետախուզական գործողությունների ընթացքում օգտագործված սարքերը, կիրառված մեթոդները, ներգրավված պաշտոնյաները և հավաքված տվյալները պետական գաղտնիք էին, գաղտնալուծման մասին տեղեկատվության ձեռքբերման հնարավորությունը թվում էր ոչ արդյունավետ:

Կառավարության կողմից վկայակոչվող դատական պաշտպանության միջոցները հասանելի էին միայն այն անձանց, որոնք տիրապետում էին իրենց հաղորդակցությունների գաղտնալսման վերաբերյալ տեղեկատվության: Դրանց արդյունավետությունն, այնուամենայնիվ, խարխիվում էր գաղտնալսման սուբյեկտին ծանուցելու պահանջի կամ իրավասու մարմիններից տեղեկատվությունը խնդրելու և ստանալու համարժեք հնարավորության բացակայությամբ: Համապատասխանաբար, ռուսական օրենսդրությունը չէր ապահովում գաղտնի վերահսկողության միջոցների դեմ արդյունավետ դատական պաշտպանության միջոցներ այն դեպքերում, երբ քրեական վարույթ չէր հարուցվում գաղտնալսման սուբյեկտի նկատմամբ:

Արդյունքում, հաղորդակցությունների գաղտնալուծումը կարգավորող ներպետական իրավական դրույթները չէին ապահովում կամայականությունների և չարաշահման վտանգի դեմ համարժեք և արդյունավետ երաշխիքներ: Ներպետական օրենսդրությունը չէր բավարարում «օրենքի որակի» և միջամտությունը «անիրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում» պահանջները:

Եվրոպական դատարանը միաձայն եզրահանգել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

Քեննեդին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության
(*Kennedy v. the United Kingdom*, application no. 26839/05,
judgment of 18 May 2010)

Նախկինում սպանության համար դատապարտված անձի
հաղորդակցությունների գաղտնալսում. *խախտում չկա*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Weber and Saravia v. Germany**, application no. 54934/00,
judgment of 29 June 2006
- 2) **Liberty and Others v. the United Kingdom**, application no.
58243/00, judgment of 1 July 2008

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

*Art 8 • Internal communications • Interception • Public
authority • Interference • In accordance with the law • Safeguards
against abuse*

Գործի փաստական հանգամանքները

Դիմումատուն սպանության համար դատապարտվել էր ազատազրկման, սակայն նրա նկատմամբ հարուցված քրեական հետապնդումը վիճահարույց էր, քանի որ ապացույցները բացակայում էին և հակասական էին: Պատժի կրումից հետո ազատ արձակվելուց հետո դիմումատուն սկսեց ակտիվ գործունեություն ծավալել արդարադատության թերացումների դեմ քարոզչության ոլորտում: Հետագայում դիմումատուն սկսեց զբաղվել ձեռնարկատիրությամբ: Որոշ ժամանակ անց նա նկատեց, որ տեղական հեռախոսազանգեր չի ստանում և փոխարենը ստանում է ժամանակ վատնող կեղծ զանգեր: Դիմումատուն կասկածում էր, որ իր

փոստային և հեռախոսային հաղորդակցությունը գաղտնալսվում է, ինչի հետևանքով նրա բիզնեսը սկսեց տուժել: Ըստ դիմումատուի՝ գաղտնալսումն իրականացվում էր իր նախկին աղմկահարույց քրեական գործի և հետագայում դատական սխալների դեմ քարոզչությանը ներգրավված լինելու պատճառով: Դիմումատուն ենթադրում էր, որ գաղտնալսումն իրականացվում էր ոստիկանության և անվտանգության ծառայության կողմից դեռևս իր քրեական վարույթի շրջանակում տրված գաղտնալսման որոշման վերականգնման շրջանակում, ինչը նպատակ էր հետապնդում դիմումատուին վախեցնելու և բիզնեսը խարխլելու: Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ դիմումատուն բողոք ներկայացրեց Քննչական լիազորություններով զբաղվող դատարան (Investigatory Powers Tribunal, այսուհետ՝ ՔԼԴ): Նա ձգտում էր հասնելու հետախուզական գործակալությունների կողմից հաղորդակցության գաղտնալսման արգելքի և գաղտնալսման ընթացքում ձեռք բերված նյութերի ոչնչացման: Դիմումատուն պահանջում էր նաև ապահովել ՔԼԴ վարույթի արդարությունը, ներառյալ հանրային լսումները, վկաների ցուցմունքների և ապացույցների փոխադարձ ստուգումը: ՔԼԴ-ն դիմումատուի հատուկ բողոքը քննեց գաղտնի: 2005 թվականին հայտարարեց, որ դիմումատուի օգտին ներկայացրած բողոքների վերաբերյալ որոշում չի կայացվել, ինչը նշանակում է, որ կան գաղտնալսում չի իրականացվել, կան իրականացված գաղտնալսումը եղել է օրինական:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

«Միջամտության» առկայությունը. Որպեսզի Եվրոպական դատարանը գնահատի՝ կոնկրետ դեպքում առկա է միջամտություն՝ զուտ որպես գաղտնի վերահսկողության միջոցներ թույլատրող օրենսդրության առկայության արդյունք, ապա պետք է հաշվի առնի ազգային մակարդակում ցանկացած միջոցի առկայությունը և անձի նկատմամբ գաղտնի վերահսկողության միջոցների կիրառման վտանգը: Այն դեպքում, երբ գաղտնի հսկողության

միջոցների կիրառությունը ներպետական մակարդակում վիճարկելու հնարավորությունն չկա, հանրության շրջանում համատարած կասկածն ու մտահոգությունն առ այն, որ գաղտնի հսկողության լիազորությունները չարաշահված են, կարելի է ասել անհիմն չեն: Նման դեպքերում, եթե անգամ հսկողության վտանգը նվազ է, դատարանի կողմից ստուգման կարիքն ավելի մեծ է: Դիմումատուին չի հաջողվել ցույց տալ փաստացի գաղտնալսման հավանականության ողջամտությունը: Այնուամենայնիվ, իրեն վախեցնելու համար անօրինական գաղտնալսման առկայության վերաբերյալ դիմումատուի ներկայացրած հայտարարությունների լույսի ներքո չէր կարելի բացառել, որ գաղտնի հսկողության միջոցները կիրառվել են նրա նկատմամբ, կամ այդ ընթացքում պոտենցիալ վտանգ կար, որ նրա նկատմամբ կկիրառվեն նման միջոցներ:

Միջամտության հիմնավորվածությունը. քննարկվող միջամտությունը հետապնդել է պետական անվտանգության և երկրի տնտեսական բարեկեցության պաշտպանության, ինչպես նաև հանցագործության կանխարգելման իրավաչափ նպատակ: Բացի այդ, այն իրականացվել է Քննչական լիազորությունների կարգավորման ակտի հիման վրա (Regulation of Investigatory Powers Act, այսուհետ՝ ՔԼԿԱ)՝ լրացված Հաղորդակցության գաղտնալսման գործնական օրենսգրքով (Interception of Communications Code of Practice): Դատարանից պահանջվում էր քննել ինքնին ՔԼԿԱ օրենսդրության համաչափությունը և գաղտնի վերահսկողության թույլտվության համակարգում ներառված երաշխիքները: Այս պարագայում միջամտության օրինականությունը սերտորեն կապված էր այն հարցի հետ՝ արդյոք «անհրաժեշտության» ստուգումը համապատասխանում է ՔԼԿԱ-ով սահմանված կարգին: Այդուհանդերձ, Դատարանը քննել է ՔԼԿԱ-ով սահմանված կարգը՝ հղում կատարելով չարաշահման դեմ ուղղված յուրաքանչյուր երաշխիքի, որոնք ընդգծվել են *Վերերն ու Սարավիան ընդդեմ Գերմանիայի* գործով վճռում¹¹⁵, և համապատասխանաբար իր

¹¹⁵ St' u Weber and Saravia v. Germany, application no. 54934/00, judgment of

այն եզրահանգումներին, որոնք վերաբերում են խնդրո առարկա հանդիսացող նախորդ օրենսդրությանը *Լիբերթին և մյուսները ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* գործով վճռում¹¹⁶: Մասնավորապես՝

Ա) *Հանցագործությունների բնույթը*. ՔԼԿԱ-ն սահմանում էր, որ գաղտնալսումը կարող էր տեղի ունենալ միայն այն դեպքում, երբ պետքարտուղարը վստահ էր, որ այն բխում էր ազգային անվտանգության շահերից, հետապնդում էր վտանգավոր հանցագործություն կանխելու կամ բացահայտելու կամ Միացյալ Թագավորության տնտեսական բարեկեցությունը երաշխավորելու նպատակ: Դատարանը գտել է, որ այս դրույթները բավականաչափ պարզ են՝ հաշվի առնելով, որ կանխատեսելիության պայմանը պետություններից չի պահանջում սպառիչ կերպով անվանական սահմանել հատուկ հանցագործությունները, որոնք կարող են գաղտնալսման պատճառ դառնալ:

Բ) *Թիրախավորված անձանց խումբը*. Ի տարբերություն *Լիբերթին և մյուսներն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* գործի՝ սույն գործն առնչվում էր մասնավոր հաղորդակցությանը: ՔԼԿԱ-ի համաձայն՝ Միացյալ Թագավորությունում հնարավոր էր յուրաքանչյուր անձի հաղորդակցությունը գաղտնալսել: Սակայն պահանջվում էր որոշման մեջ հստակ ընդգծել գաղտնալսման առարկան: Անխտիր մեծաքանակ հաղորդակցությունների հսկումը թույլատրված չէր: Այս պարագայում ողջամտորեն չէին կարող պահանջվել լրացուցիչ պարզաբանումներ այն անձանց շրջանակի մասին, որոնց հաղորդակցությունը ենթակա էր գաղտնալսման:

Գ) *Հեռախոսային գաղտնալսման տևողությունը*. ՔԼԿԱ-ն հստակ սահմանում էր այն ժամանակահատվածը, որից հետո գաղտնալսում թույլատրող որոշման ժամկետը լրանում է, և

29 June 2006:

¹¹⁶ *St' u Liberty and Others v. the United Kingdom*, application no. 58243/00, judgment of 1 July 2008:

այն պայմանները, որի դեպքում գաղտնալսման որոշումը կարող էր թարմացվել: Գաղտնալսում թույլատրող որոշումների թարմացումը կամ չեղյալ հայտարարումը գտնվում է Պետքարտուղարի պարբերական վերահսկողության ներքո: Յուրաքանչյուր գաղտնալսման միջոցի ընդհանուր տևողությունը կախված է քննության առարկա հանդիսացող նախաքննության բարդությունից ու տևողությունից, և ներպետական իշխանությունների հայեցողությանը դա թողնելն անհիմն չէ, պայմանով, որ առկա լինեն բավարար երաշխիքներ: Դատարանը համապատասխան ներպետական դրույթները համարել է բավականաչափ պարզ:

Դ) *Տեղեկատվության ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ընթացակարգը.* մասնավոր հաղորդակցության գաղտնալսման որոշումները վերաբերում էին մեկ անձի կամ միայն մեկ տարածքի և դրանով սահմանափակում էին իշխանությունների հայեցողությունը գաղտնալսել կամ լսել մասնավոր հաղորդակցությունը: Ավելին՝ ձեռք բերված ցանկացած տեղեկատվություն, որն անհրաժեշտ չէր թույլատրելի նպատակների համար, պետք է վերացվեր:

Ե) *Գաղտնալսման նյութերի մշակումը և փոխանցումը.* ներպետական օրենքը խստորեն սահմանափակում էր այն անձանց թվաքանակը, որոնց գաղտնալսման նյութերը կարող էին բացահայտվել՝ պահանջելով անվտանգության պատշաճ մակարդակի թույլտվություն (տեղեկատվության հասանելիության թույլտվություն), ինչպես նաև տեղեկատվության փոխանցման պահանջ այնքանով, որքանով անհրաժեշտ էր, որ անձն իմանա: Գաղտնալսման նյութերը, ինչպես նաև պատճեններն ու համառոտագրերը պետք է մշակվեին և պահպանվեին ապահով կերպով և լինեին անհասանելի նրանց համար, ովքեր չունեն անհրաժեշտ անվտանգության թույլտվություն: Անվտանգության ստուգման խիստ ընթացակարգն առկա էր: Այսպիսով՝ դատարանը բավարարված էր նրանով, որ դրույթներն ապահովում էին ձեռք բերված

տեղեկատվության պաշտպանության պատշաճ երաշխիքներ:

- Ձ) *Գաղտնալսման նյութերի ոչնչացումը*. գաղտնալսման նյութերը պետք է ոչնչացվեն այն պահին, երբ դրանց պահպանման համար այլևս հիմքեր չեն լինի: Նման պահման անհրաժեշտությունը պետք է վերանայվեր համապատասխան պարբերականությամբ:
- Է) *Վերահսկողությունը ՔԼԿԱ-ի կարգի նկատմամբ*. գաղտնալսող գործակալությունների, անհրաժեշտության դեպքում նաև Պետքարտուղարի կողմից գաղտնալսման որոշումների և նյութերի պարբերական ստուգումներից բացի՝ ՔԼԿԱ-ի ներքո ստեղծված Հաղորդակցությունների գաղտնալսման հանձնակատարին հանձնարարվել էր վերահսկել վերահսկողական ծառայության կարգի ընդհանուր գործունեությունը և հատուկ դեպքերում գաղտնալսման թույլտվության որոշումները: Հանձնակատարը գործադիր և օրենսդիր մարմիններից անկախ և բարձր դատական պաշտոն զբաղեցնող կամ զբաղեցրած անձ էր: Գաղտնալսող գործակալությունները պարտավորվում էին ձայնագրությունները պահել ապահով, որպեսզի Հանձնակատարն արդյունավետ հասանելիություն ունենա ձեռնարկված վերահսկողական գործունեության մանրամասներին: Բացի այդ, յուրաքանչյուր անձ, ով կասկածում էր, որ իր հաղորդակցությունը գաղտնալսվել էր կամ գաղտնալսվում էր, կարող էր դիմել ՔԼԴ, որն անկախ և անաչառ մարմին էր: ՔԼԴ-ի դատական ակտերի հրապարակումը հետագայում ընդլայնեց գաղտնի վերահսկողական գործունեության նկատմամբ ստուգման մակարդակը Միացյալ Թագավորությունում: Եվ վերջապես, Հանձնակատարի հաշվետվություններում մանրակրկիտ ուսումնասիրված էր ցանկացած սխալ, որը տեղի էր ունեցել օրենսդրության գործողության ընթացքում: Որևէ փաստ չկար, որ տեղի էր ունեցել գաղտնալսման լիազորությունների կանխամտածված չարաշահում:

Այսպիսով՝ մասնավոր հաղորդակցությունների վերաբերյալ ներպետական իրավունքը, Հաղորդակցության գաղտնալսման գործնական օրենսգրքի հրապարակված պարզաբանումների հետ միասին վերցրած, բավական պարզորոշ ընդգծում է թույլտվության և գաղտնալսման որոշումների տրման, ինչպես նաև գաղտնալսման հավաքված նյութերի մշակման, փոխանցման և ոչնչացման ընթացակարգերը: Հաշվի առնելով ընթացակարգերում չարաշահումների դեմ նախատեսված երաշխիքները, ինչպես նաև Հանձնակատարի կողմից առաջարկվող առավել ընդհանրական երաշխիքները և ՔԼԴ-ի կողմից վերանայումը, վիճարկվող վերահսկողության միջոցները, այնքանով, որքանով կարող էին կիրառվել դիմումատուի նկատմամբ, հիմնավորված էին Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

Եվրոպական դատարանը միաձայն եզրակացրեց, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ:

Դ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՏԱՀԱՅՏՎԵԼՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Եվրոպական դատարանի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի առնչությամբ նախադեպային իրավունքի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ շատ հաճախ Դատարանն առնչվում է այնպիսի իրավիճակների, երբ միմյանց հետ հակասության մեջ են Եվրոպական կոնվենցիայով երաշխավորված երկու իրավունքներ, մասնավորապես մասնավոր կյանքի հարգման և ազատ արտահայտվելու (10-րդ հոդված) իրավունքները: Ընդհանուր առմամբ, նման իրավիճակների համար Դատարանն արձանագրել է, որ ինչպես 8-րդ, այնպես էլ 10-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքները պետք է արժևորվեն հավասարապես: Այդուհանդերձ, արտահայտվելու ազատության և մասնավոր կյանքի հարգման իրավունքները հավասարակշռելիս, ըստ Ստրասբուրգի դատարանի նախադեպային իրավունքի, պետք է հաշվի առնել հետևյալ չափանիշները.

1. Ընդհանուր հետաքրքրության բանավեճի և հանրային շահի առկայությունը. չափանիշներից առաջնայիններից է: Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում զարգացրել է այն գաղափարը, ըստ որի՝ որոշակի նյութի հրապարակումը, որի նպատակն է մի խումբ ընթերցողների (*a particular readership*) զուտ հետաքրքրասիրության բավարարումը, չի նշանակում, որ հասարակության համար առկա է ընդհանուր հետաքրքրության

բանավեճ: Նման պայմաններում արտահայտվելու ազատության իրավունքը պետք է ստանա ավելի նեղ մեկնաբանություն¹¹⁷:

2. Անձի՝ հայտնի լինելու աստիճանը. այս առնչությամբ անհրաժեշտ է տարանջատել անձի դերն ու գործունեության տեսակը՝ առանձնացնելով մասնավոր անհատներին և հանրաճանաչ անձանց: Համապատասխանաբար, հանրության համար անհայտ անձը կարող է պահանջել և ակնկալել իր մասնավոր կյանքի ավելի բարձր պաշտպանվածության մակարդակ¹¹⁸: Բոլոր այն դեպքերում, երբ հանրության՝ տեղեկացված լինելու իրավունքն առնչվում է հանրաճանաչ անձանց մասնավոր կյանքին և նպատակն է բավարարել բացառապես որոշակի խումբ ընթերցողների հետաքրքրասիրությունը, արտահայտվելու ազատության իրավունքը, մասնավոր կյանքի հարգման իրավունքի համեմատ, կրկին պետք է ստանա առավել նեղ մեկնաբանություն¹¹⁹:

3. Անձի նախկին վարքագիծը. տեղեկատվությունն արդեն իսկ հանրային դարձնելու համատեքստում անձի վարքագիծը ևս կարևոր չափանիշ է: Այդուհանդերձ, նախկինում իր մասին հրապարակումներ անելու հանգամանքը չի կարող հիմք ծառայել անձին Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքներից զրկելու համար¹²⁰:

4. Տեղեկատվության ձեռքբերման եղանակն ու դրա իսկությունը. այն եղանակը՝ ինչպես է ձեռք բերվել տեղեկատվությունը, և դրա իսկությունը Դատարանի կողմից կարևորվում են այնքանով, որքանով դրանք կարող են վկայել նյութը հրապարակողի նպատակների մասին, ինչպես նաև այն

¹¹⁷ *St'u Von Hannover v. Germany* (no. 2), application nos [40660/08](#) and [60641/08](#), [GC], judgment of 7 February 2012:

¹¹⁸ *St'u Minelli v. Switzerland* (dec.), application no. [14991/02](#), decision of 14 June 2005:

¹¹⁹ *St'u Axel Springer AG v. Germany*, application no. [39954/08](#), judgment of 7 February 2012:

¹²⁰ *St'u Egeland and Hanseid v. Norway*, application no. [34438/04](#), judgment of 16 April 2009:

մասին՝ որքանով է հրապարակված նյութը վստահելի և ճշգրիտ¹²¹:

5. **Հրապարակված նյութի ձևաչափը, բովանդակությունն ու հետևանքները.** Դատարանի կողմից հաշվի են առնվում նաև այնպիսի հանգամանքներ, ինչպիսին է հրապարակված նյութի տարածվածության աստիճանը¹²²:

¹²¹ Տե՛ս *Stoll v. Switzerland* [GC], application no. [69698/01](#), judgment of 10 December 2007:

¹²² Տե՛ս *Gurgenidze v. Georgia*, application no. [71678/01](#), judgment of 17 October 2006:

2. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ

Խադիջա Իսմաիլովան ընդդեմ Ադրբեջանի
(*Khadija Ismailova v Azerbaijan*, applications nos [65286/13](#)
and [57270/14](#), judgment of 10 January 2019)

Լրագրողի անձնական կյանքին վերաբերող գաղտնի նկարահանված տեսանյութի հրապարակումը և դրա վերաբերյալ ոչ արդյունավետ քննության իրականացումը.
խախտում (8-րդ և 10-րդ հոդվածներ)

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **A, B and C v. Latvia**, application no. [30808/11](#), judgment of 31 March 2016
- 2) **Alkaya v. Turkey**, application no. [42811/06](#), judgment of 9 October 2012
- 3) **Association “21 December 1989” and Others v. Romania**, applications nos. [33810/07](#) and [18817/08](#), judgment of 24 May 2011
- 4) **Bărbulescu v. Romania [GC]**, application no. [61496/08](#), judgment of 5 September 2017
- 5) **C.A.S. and C.S. v. Romania**, application no. [26692/05](#), judgment of 20 March 2012
- 6) **Denisov v. Ukraine [GC]**, application no. [76639/11](#), judgment of 25 September 2018
- 7) **Dubská and Krejzová v. the Czech Republic [GC]**, applications nos. [28859/11](#) and [28473/12](#), judgment of 15 November 2016

9) **E.B. v. France [GC]**, application no. 43546/02, judgment of 22 January 2008

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Positive obligations

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Դիմումատուն հետաքննող լրագրող էր, որը հրապարակում էր Կառավարությանը քննադատող և հիմնականում կոռուպցիային և մարդու իրավունքների խախտումներին վերաբերող նյութեր: Մասնավորապես, դրանք վերաբերում էին Ադրբեջանի նախագահի ընտանիքի՝ տարբեր առևտրային ձեռնարկություններում ներգրավվածությանը: Ըստ դիմումատուի՝ այս հոդվածների հրապարակումից հետո իրեն պարբերաբար սպառնացել և ահաբեկել են:

Դիմումատուն նամակ է ստանում, որում իր տան ննջասենյակում գաղտնի նկարահանված իր սեռական հարաբերության տեսանյութն էր, որին կից նախազգուշացվում էր դադարեցնել իրականացնել Կառավարության դեմ ուղղված գործունեություն: Դիմումատուն, սակայն, նույն օրը սոցիալական ցանցերի միջոցով հայտարարել է, որ չի դադարեցնելու իրականացնել իր լրագրողական գործունեությունը և չի լռելու, որին հաջորդել է համացանցում և տարբեր թերթերում վերոնշյալ տեսանյութի, նման այլ տեսանյութերի և վարկաբեկող այլ նյութերի տարածումը:

Դիմումատուն դիմել է դատախազություն, և դիմումի ներկայացումից մեկ շաբաթ անց քրեական գործ է հարուցվել, որից հետո դիմումատուն իր տանը հայտնաբերել է գաղտնի տեսախցիկներ և երկրորդ հեռախոսագիծ: Բացի այդ, պարզելով, որ այլ անձ է մուտք գործել իր տուն, այդ մասին հայտնել է Բաքվի դատախազությանը, սակայն քննիչները ոչ մի գործողություն չեն նախաձեռնել:

Դիմումատուն այնուհետև դիմել է Գլխավոր դատախազություն՝ բողոքարկելով Բաքվի դատախազության անգործությունը, այն է՝ արդյունավետ քննություն չիրականացնելը և նախաքննության նյութերին հասանելիություն չտրամադրելը: Ի պատասխան դիմումատուի բողոքի՝ Գլխավոր դատախազությունը և Բաքվի դատախազությունը հրապարակել են քննության վերաբերյալ զեկույց, որում ներկայացվել է, թե ինչ աշխատանքներ են կատարվել, և նշվել է, որ դիմումատուն և նրա փաստաբանը լրատվամիջոցներում կեղծ տեղեկություններ էին տարածում իրականացվող քննության ենթադրյալ ոչ պատշաճության վերաբերյալ՝ այդպիսով փորձելով քննության վերաբերյալ «բացասական կարծիք ստեղծել» հանրության շրջանում:

Դիմումատուն դիմել է նաև տարածքային դատարան՝ նշելով, որ մեկ տարի արդյունավետ քննություն չի իրականացվել, և պահանջել է դրամական հատուցում, սակայն նրա պահանջը մերժվել է: Ապա դիմումատուն բողոքարկել է դատական ակտը Բաքվի վերաքննիչ դատարան, սակայն բողոքը նույնպես մերժվել է: Դիմումատուն դիմել է նաև Գերագույն դատարան, սակայն կրկին անհաջող:

Հետագայում դիմումատուն ձերբակալվել և դատապարտվել է 7,5 տարվա ազատազրկման մի շարք հանցագործությունների կատարման համար (ինքնասպանության դրդել, անօրինական ձեռնարկատիրությամբ զբաղվել, խոշոր չափերի հարկերից խուսափել, և այլն):

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուի դիմումի հիմքում ընկած փաստերը, այդ թվում՝ դիմումատուի գաղտնի տեսանկարահանումն իր տանը և նրա կյանքի ինտիմ ասպեկտները, ակնհայտորեն վերաբերում են «անձնական կյանքին»: «Անձնական կյանք» հասկացությունը նաև ներառում է անձի ֆիզիկական և բարոյական ամբողջականությունը, ինչպես նաև սեռական

կյանքը: Պետություններից պահանջվում է ապահովել արդյունավետ քրեաիրավական դրույթների առկայությունը, որպեսզի արդյունավետորեն զսպեն այն ծանր արարքները, որոնց պարագայում վտանգվում են մասնավոր կյանքի հիմնարար արժեքներն ու էական ասպեկտները: Անձի ֆիզիկական կամ բարոյական ամբողջականությունը պահպանելու առումով պետության պոզիտիվ պարտականությունը կարող է տարածվել նաև քրեական (հանցագործության) քննության արդյունավետությանը վերաբերող հարցերի վրա:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ տվյալ գործի փաստական հանգամանքներում ներկայացված արարքները ծանր էին և ուղղված էին մարդկային արժանապատվության ոտնահարմանը: Անձնական կյանքի այսպիսի միջամտությունը պատժվում էր քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածով, և ներպետական իշխանություններն, ըստ էության, հարուցել էին քրեական գործ:

Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ դիմումատուի իրավունքների գործնական և արդյունավետ պաշտպանության պահանջը ենթադրում է, որ արդյունավետ քայլեր պետք է ձեռնարկվեն նախաքննության շրջանակում հանցագործին բացահայտելու և քրեական պատասխանատվության ենթարկելու նպատակով: Որպեսզի քննությունը համարվի «արդյունավետ», այն սկզբունքորեն պետք է կարողանա հանգեցնել գործի փաստերի հաստատմանը և պատասխանատուների նույնականացմանն ու պատժելուն: Իրականացված նախաքննության արդյունավետությունը քննելիս Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ստանձնած պոզիտիվ պարտականությունների համատեքստում, սույն գործի համանման դեպքերում, Դատարանը նախկինում կիրառել է «էական թերության» թեստը: Այդ թեստի շրջանակում Դատարանի խնդիրն է որոշել, թե արդյոք նախաքննության ենթադրյալ թերություններն ունեին այնպիսի էական նշանակություն, որ կհանգեցնեին պատասխանող պետության՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված պոզիտիվ պարտականությունների խախտման:

Դատարանը նշում է, որ դիմումատուի նկատմամբ կատարված արարքներն առաջին հայացքից թվում էին մանրակրկիտ ծրագրված և մի շարք անձանց միացյալ ջանքերով իրականացված: Սակայն դիմումատուի այն պնդումները, որ իր նկատմամբ կատարված արարքների հետևում կարող են կանգնած լինել պետական պաշտոնյաներ, չեն հաստատվում այնպիսի բավարար ապացույցներով, որ Դատարանը քննի պետության նեգատիվ պարտականությունների կատարման հարցը:

Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը ներկայացրել է քննության հետ կապված ընդամենը մի քանի փաստաթուղթ, և, հետևաբար, այն քիչ տեղեկություններ է պարունակում վիճարկվող նախաքննության վերաբերյալ: Միակ ներկայացված նյութերը քննիչի մի շարք որոշումների պատճեններն էին, որոնք վերաբերում էին տարբեր ընթացակարգային քայլեր իրականացնելու հանձնարարականներին: Սակայն Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ փաստաթուղթ, որը ցույց է տալիս, որ իրականացվել են այդ բոլոր քննչական գործողությունները:

Մեկ այլ խնդրահարույց հարց է Մոսկվայից սպառնալից նամակ ուղարկող անձի ինքնությունը: Դիմումատուին հասցեագրված ծրարում գրված էին նրա անունը և հասցեն: Գործի նյութերում չկա որևէ նյութ, որը ցույց կտա, որ քայլեր են ձեռնարկվել այս հարցը քննելու և այդ անձին բացահայտելու ուղղությամբ. օրինակ՝ պաշտոնական հարցում կարող էր ներկայացվել Ռուսաստանի իշխանություններին:

Ավելին, հաշվի առնելով, որ երկու տեսանյութերն էլ տեղադրվել են առցանց երկու տարբեր կայքերում, հետագա անհետաձգելի քայլը կլիներ այդ կայքերի սեփականատերերի և (կամ) օպերատորների հետ կապվելը՝ որոշելու տեսանյութերի աղբյուրը և դրանք վերբեռնողների ինքնությունը: Գործի նյութերում չկան տեղեկություններ, որոնք ցույց են տալիս, որ այս առումով քննչական մարմինների կողմից ինչ-որ քայլ է արվել:

Եվրոպական դատարանը նաև նշել է, որ իշխանությունները քայլեր չեն ձեռնարկել՝ պարզելու, թե արդյոք կար որևէ կապ

վիճարկվող գործողությունների և դիմումատուի նախկինում հրապարակած նյութերի միջև:

Ի վերջո Դատարանը նշում է, որ քննությունն ընթացել է զգալի ուշացումներով, և չի ապացուցվել, որ որևէ առաջընթաց է գրանցվել՝ չնայած դիմումատուի կողմից այս առնչությամբ ներկայացված բողոքներին:

Հաշվի առնելով գործի քննության եղանակի էական թերությունները, ինչպես նաև դատավարության ընդհանուր տևողությունը՝ Դատարանը գտնում է, որ իշխանությունները չեն կատարել իրենց պոզիտիվ պարտականությունը, այն է՝ ապահովել դիմումատուի անձնական կյանքի համարժեք պաշտպանություն՝ նրա անձնական կյանքի լուրջ միջամտության վերաբերյալ արդյունավետ քննություն անցկացնելով:

Ըստ այդմ, Եվրոպական դատարանը միաձայն որոշել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտում քննության հրապարակման տեսանկյունից. Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածը նաև պաշտպանում է անձի՝ այլ մարդկանց և արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններ հաստատելու և զարգացնելու իրավունքը: Եվրոպական դատարանը նշել է նաև, որ անձի տան հասցեն անձնական տվյալ է, որն ընկնում է «անձնական կյանք» հասկացության շրջանակում և, որպես այդպիսին, Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ապահովված պաշտպանության տիրույթում է: Դատարանը նաև նշել է, որ **հանրային տեղեկությունը կարող է ընկնել մասնավոր կյանքի շրջանակում, եթե այն համակարգված կերպով հավաքվում և պահպանվում է իշխանությունների կողմից պահվող ֆայլերում:**

Տվյալ դեպքում, դատախազության մարմինների կողմից մամուլում հրապարակված քննության ընթացքի վերաբերյալ զեկույցը բացահայտում է դիմումատուի տան հասցեն, իր ընկերոջ հետ ունեցած հարաբերությունների փաստը և նրա լրիվ անունն ու զբաղմունքը, տանտիրոջ և ընտանիքի անդամների ամբողջական անունները և նրա ընկերների և գործընկերների ամբողջական

անուններն ու զբաղմունքները: Զեկույցի հրապարակումը նաև բացահայտեց տեղեկություններ այն անձանց մասին, որոնց դիմումատուն տարբեր ժամանակահատվածներում վարձակալության էր հանձնել բնակարանը, և նրանց միջև ֆինանսական պայմանավորվածությունների մանրամասները: Դատարանը գտնում է, որ վերը նշված բոլոր տեղեկությունները, ամբողջությամբ վերցված, վերաբերում են դիմումատուի «անձնական կյանքին»:

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասով միջամտությունն արդարացված է համարվում, եթե համապատասխանում է օրենքին, հետապնդում է իրավաչափ նպատակ և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում:

Դատարանը անհրաժեշտ չի համարում պարզել, թե արդյոք միջամտությունը համապատասխանել է օրենքին, քանի որ ամեն դեպքում այն այլ հիմքերով հիմնավորված չէր:

Մասնավորապես, Կառավարությունը չի կարողացել ցույց տալ ո՛չ իրավաչափ նպատակ, ո՛չ էլ տվյալ միջամտության անհրաժեշտությունը: Կառավարությունը նշում էր, որ զեկույցի հրապարակման գլխավոր նպատակն էր հանրությանը տեղեկացնել քննության ընթացքի մասին, ինչպես նաև հակազդել դիմումատուի հրապարակային բողոքների արդյունքում հանրության շրջանում նախաքննության մարմինների նկատմամբ բացասական կարծիքի ձևավորման հնարավորությանը: Սակայն դիմումատուն ոչ թե բողոքել էր զեկույցի հրապարակման համար, այլ բողոքել էր այդ զեկույցում առկա զգայուն տեղեկությունների հրապարակման համար: Դատարանը գտնում է, որ հնարավոր կլինե՞ր հանրությանը տեղեկացնել իշխանությունների ձեռնարկած քննչական գործողությունների բնույթի մասին՝ միևնույն ժամանակ հարգելով դիմումատուի գաղտնիության իրավունքը: Դիմումատուի գաղտնիության պաշտպանությունը գերակա էր գործի ընդհանուր համատեքստում՝ հաշվի առնելով, որ քննությունը սկսվել էր նրա անձնական կյանք անհիմն ներխուժման կապակցությամբ:

Ըստ այդմ, Եվրոպական դատարանը միաձայն եզրահանգել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում նաև այս տեսանկյունից¹²³: Եվրոպական դատարանը դիմումատուին շնորհել է 15,000 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փոխհատուցում:

¹²³ Եվրոպական դատարանը նաև միաձայն արձանագրել է Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտում:

Վոն Հաննովերն ընդդեմ Գերմանիայի
(*Von Hannover v Germany*, application no. 59320/00,
judgment of 24 June 2004)

Առանց անձի գիտության իր լուսանկարների
հրապարակումն ամսագրերում.
խախտում

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **G. and J.H. v. the United Kingdom**, application no. 44787/98, judgment of 25 September 2001
- 2) **Krone Verlag GmbH & Co. KG v. Austria**, application no. 34315/96, judgment of 26 February 2002
- 3) **Peck v. the United Kingdom**, application no. 44647/98, judgment of 28 January 2003
- 4) **Julio Bou Gibert and El Hogar Y La Moda J.A. v. Spain (dec.)**, application no. 14929/02, decision of 13 May 2003
- 5) **Prisma Presse v. France (dec.)**, applications nos. 66910/01 and 71612/01, judgment of 1 July 2003

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
Art 8 • *Respect for private life* • *Respect for family life* • *Positive obligations* • *Proportionality*

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Դիմումատուն Մոնակոյի արքայազնի ավագ դուստրն էր: Մի շարք գերմանական ամսագրեր հրապարակել են դիմումատուի

լուսանկարներից կազմված մի քանի ֆոտոշարք, որոնք արվել են առանց նրա իմացության:

Լուսանկարների առաջին շարքը.

- 1- Հինգ լուսանկար տպագրվել էր գերմանական Freizeit Review ամսագրում: Տվյալ լուսանկարներում դիմումատուն նստած էր մի դերասանի հետ ռեստորանի բակի ծայրամասում: Հոդվածը վերնագրվել էր «Այս լուսանկարները մեր ժամանակների ամենանուրբ սիրավեպի վկայություններն են»:
- 2- Երկու լուսանկար տպագրվել էր գերմանական Bunte ամսագրում: Առաջին լուսանկարում դիմումատուն ձիավարում էր: Իսկ երկրորդ լուսանկարում դիմումատուն իր երեխաների հետ էր: Այս լուսանկարները կազմում էին «Չեմ կարծում, որ ես կարող եմ լինել տղամարդու իդեալական կին» վերնագրով հոդվածի մաս:
- 3- Յոթ լուսանկար հրապարակվել էր կրկին Bunte ամսագրում: Տվյալ լուսանկարներից մի քանիսում դիմումատուն իր երեխաների հետ էր, որոշ լուսանկարներում՝ վերոնշյալ դերասանի հետ, մի քանի լուսանկարներում էլ դիմումատուն զբաղված էր իր առօրյա գործերով:

Լուսանկարների երկրորդ շարքը.

Հետագայում Bunte ամսագրում տարբեր ժամանակահատվածներում կրկին հրապարակվել են մի շարք լուսանկարներ դիմումատուի առօրյա կյանքից: Լուսանկարներից մի քանիսում դիմումատուն դահուկներով սահում է, մյուսներում արքայազնի հետ հեծանիվ է վարում, ձիավարում կամ թենիս է խաղում:

Դիմումատուն դիմել է ներպետական դատարան՝ պահանջելով արգելել Գերմանիայում լուսանկարների հետագա հրապարակումը:

Դիմումատուի պահանջն առաջին ատյանի դատարանում մերժվեց, և դատարանը նշեց, որ դիմումատուն, իր կարգավիճակով պայմանավորված, ստիպված էր հանդուրժել իր տնից դուրս արված լուսանկարների հրապարակումը:

Դիմումատուի բողոքը վերաքննիչ դատարանում նույնպես մերժվել է:

Արդարադատության դաշնային դատարանը նշել է, որ ժամանակակից հասարակական գործիչներն ունեն իրենց անձնական կյանքի հարգանքի իրավունք նույնիսկ իրենց տնից դուրս գտնվելիս, սակայն անգամ այս դեպքում նրանք չէին կարող ապավինել իրենց գաղտնիության պահպանմանը, եթե չգնային մեկուսացված վայր՝ հանրության աչքից հեռու, որտեղ բոլորի համար օբյեկտիվորեն պարզ կլիներ, որ նրանք ցանկանում են միայնակ մնալ, և որտեղ, վստահ լինելով, որ հեռու են լինելու հետաքրքրասեր աչքերից, իրենց կարող էին պահել տվյալ իրավիճակում այնպես, ինչպես չէին կարող հանրային վայրում: Արդարադատության դաշնային դատարանը բավարարել է դիմումատուի բողոքը մասամբ՝ արգելելով Freizeit Revue ամսագրում հայտնված լուսանկարների հետագա հրապարակումը, քանի որ դիմումատուն և նրա ուղեկից տղամարդը դուրս էին եկել ռեստորանի բակի ծայրամաս՝ հանրության աչքից հեռու մնալու հստակ նպատակով:

Դիմումատուն նաև հաջողության չհասավ Դաշնային սահմանադրական դատարանում, որտեղ դատարանը որոշիչ նշանակություն տվեց մամուլի ազատությանը և հանրության հետաքրքրությանը՝ իմանալու, թե ինչպիսի վարքագիծ է արքայադուստրը դրսևորում իր ներկայացուցչական գործառույթներից դուրս:

Հետագայում նույնպես դիմումատուն դիմել է ներպետական դատարաններ, սակայն հաջողության չի հասել:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Ց-րդ հողվածի կիրառելիություն. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ «անձնական կյանք» հասկացությունը տարածվում է անձի անհատական ինքնության հետ կապված ասպեկտների վրա, այդ թվում՝ անձի անվան և պատկերի: Կոնվենցիայի Ծ-րդ հողվածը նպատակ ունի անձի՝ այլ մարդկանց հետ հարաբերություններում անհատական զարգացումն ապահովել: Հետևաբար

գոյություն ունի անձի՝ նույնիսկ հանրային համատեքստում ուրիշների հետ փոխազդեցության գոտի, որը կարող է ընկնել «անձնական կյանքի» շրջանակում: Եվրոպական դատարանը նշել է, որ այս հարցի ուսումնասիրության ընթացքում անհրաժեշտ է հաշվի առնել՝ արդյոք լուսանկարները վերաբերում էին մասնավոր կամ հանրային խնդիրների, և արդյոք ձեռք բերված նյութը նախատեսված էր սահմանափակ քանակությամբ անձանց կողմից օգտագործման համար, թե հասանելի կարող էր լինել հանրությանը: Տվյալ դեպքում կասկած չկա, որ գերմանական տարբեր ամսագրերի կողմից դիմումատուի լուսանկարների հրապարակումն ընկնում է նրա անձնական կյանքի շրջանակում:

Ընդհանուր սկզբունքներ. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անձնական կյանքի պաշտպանությունը պետք է համաչափ լինի Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով երաշխավորված արտահայտվելու ազատության պաշտպանությանը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ մամուլն էական դեր է խաղում ժողովրդավարական հասարակությունում: Թեև այն չպետք է անցնի որոշակի սահմաններ, մասնավորապես ուրիշների հեղինակության և իրավունքների տեսանկյունից, այնուամենայնիվ, նրա պարտականությունն է իր պարտավորություններին համապատասխան հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող բոլոր հարցերի վերաբերյալ տեղեկատվություն և գաղափարներ տրամադրել:

Թեև խոսքի ազատությունը տարածվում է նաև լուսանկարների հրապարակման վրա, սակայն սա այն ոլորտն է, որտեղ ուրիշների իրավունքների և հեղինակության պաշտպանությունն առանձնահատուկ կարևորություն են ստանում: Սույն գործը վերաբերում է ոչ թե «գաղափարների» տարածմանը, այլ անհատի մասին շատ անձնական կամ նույնիսկ մտերմիկ «տեղեկություն» պարունակող պատկերներին:

Եվրոպական դատարանն այն գործերում, որոնցում ստիպված է եղել հավասարակշռել անձնական կյանքի պաշտպանությունն ու խոսքի ազատությունը, միշտ անդրադարձել է մամուլում

լուսանկարների կամ հոդվածների հրապարակմամբ ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող բանավեճի ձևավորման հարցին:

Սկզբունքների կիրառումը սույն գործով. Դատարանն ի սկզբանե նշում է, որ տվյալ դեպքում դիմումատուի լուսանկարներն արտացոլում էին դիմումատուի առօրյա կյանքը: Քննարկվող լուսանկարներն արվել էին առանց դիմումատուի իմացության կամ համաձայնության և լուսանկարիչների կողմից դիմումատուի իրավունքի ամենօրյա միջամտության համատեքստում: Տվյալ լուսանկարները հրապարակվել էին անվնաս վերնագրերով հոդվածներում:

Դատարանը նշում է, որ դիմումատուն, որը Մոնակոյի արքայազնի ընտանիքի անդամ էր, ներկայացնում էր իշխող ընտանիքը որոշակի մշակութային կամ բարեգործական միջոցառումների ժամանակ, այնուամենայնիվ, լուսանկարման պահին որևէ գործառույթ չի իրականացրել Մոնակո պետության կամ նրա որևէ պետական մարմնի անունից:

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ թեև հասարակությունը տեղեկացված լինելու իրավունք ունի, ինչը չափազանց կարևոր իրավունք է ժողովրդավարական հասարակությունում, որը որոշակի հատուկ հանգամանքներում կարող է տարածվել նաև հասարակական գործիչների անձնական կյանքի ասպեկտների վրա: Սակայն այս իրավիճակը չի տեղավորվում որևէ քաղաքական կամ հասարակական բանավեճի առկայության ներքո, քանի որ հրապարակված լուսանկարները և ուղեկցող մեկնաբանությունները վերաբերում էին բացառապես դիմումատուի անձնական կյանքի մանրամասներին:

Դատարանը գտնում է, որ խնդրո առարկա լուսանկարների և հոդվածների հրապարակումը, որոնց միակ նպատակը դիմումատուի անձնական կյանքի մանրամասների վերաբերյալ որոշ ընթերցողների հետաքրքրասիրությունը բավարարելն էր, չէր կարող համարվել, որ նպաստում էր հասարակության համար ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող ցանկացած բանավեճի

ձևավորմանը՝ չնայած դիմումատուի՝ հանրությանը հայտնի լինելուն:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անձնական կյանքի պաշտպանության հարցում զգոնության բարձրացումն անհրաժեշտ էր հաղորդակցության նոր տեխնոլոգիաների դեմ պայքարելու համար, որոնք, ի թիվս այլնի, հնարավոր դարձրին լուսանկարների համակարգված նկարահանումը և դրանց տարածումը հանրության լայն շերտին:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանը նշեց, որ պետությունը, որը Կոնվենցիայով ուներ անձի անձնական կյանքը և սեփական պատկերի օգտագործումը վերահսկելու իրավունքը պաշտպանելու պոզիտիվ պարտականություն, չի կարողացել ապահովել դիմումատուի անձնական կյանքի արդյունավետ պաշտպանությունը:

Եվրոպական դատարանը միաձայն որոշել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում¹²⁴:

¹²⁴ Վճռի կայացման պահին Եվրոպական դատարանը չի անդրադարձել վնասների հատուցման հարցին և նշել, որ կանդրադառնա այդ հարցին հետագայում:

Բրեմներն ընդդեմ Թուրքիայի
(*Bremner v Turkey*, application no. 37428/06,
judgment of 13 October 2015)

Գաղտնի տեսահսկմամբ ձեռք բերված տեսանյութի
օգտագործումը վավերագրական ֆիլմում. *խախտում*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway [GC]**, application no 21980/93, judgment of 20 May 1999
- 2) **Pakdemirli v. Turkey**, application no 35839/97, judgment of 22 February 2005
- 3) **Gurgenidze v. Georgia**, application no 71678/01, judgment of 17 October 2006
- 4) **Pavel Ivanov v. Russia (dec.)**, application no 35222/04, decision of 20 February 2007
- 5) **Axel Springer AG v. Germany [GC]**, application no 39954/08, judgment of 7 February 2012
- 6) **De La Flor Cabrera v. Spain**, application no 10764/09, judgment of 27 May 2014
- 7) **Haldimann and Others v. Switzerland**, application no 21830/09, judgment of 24 February 2015

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Freedom of expression

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Դիմումատուն Թուրքիայում ավստրալիական թերթի թղթակից էր, որը նաև կամավոր հիմունքներով աշխատում էր քրիստոնեության վերաբերյալ գրքերի վաճառք իրականացնող գրախանութում:

Դիմումատուն մասնակցում էր մի հաղորդման, որն, ըստ հաղորդավարի, վերաբերում էր օտարերկրացի կրոնական չարչիներին: Հաղորդման ընթացքում թաքնված տեսախցիկի միջոցով դիմումատուն նկարահանվել էր ռեստորանում, երբ հանդիպել էր քրիստոնեության վերաբերյալ տեղեկություններ ստանալու ցանկություն ունեցող իր ընկերների հետ:

Երկրորդ հանդիպումը տեղի է ունեցել բնակարանում, որի ընթացքում ներս է մտել հաղորդավարը և բացահայտ նկարահանման միջոցով հարցեր հնչեցրել դիմումատուին: Դիմումատուն, ի պատասխան հաղորդավարի այն հարցին, թե ինչու է գաղտնի գործունեություն ծավալում, հայտարարել է, որ գաղտնի չի իրականացնում իր գործունեությունը, ուղղակի ընդունել է իր ծանոթի հրավերը՝ լիովին վստահելով նրան: Դիմումատուն նշել է, որ հաղորդավարին ուղեկցում էին ոստիկանության աշխատակիցներ, որոնք հարցազրույցից հետո բերման են ենթարկել իրեն և հաջորդ օրն ազատ արձակել:

Դեպքերից մի քանի օր անց դիմումատուի նկատմամբ մեղադրանք է առաջադրվել Աստծուն և իսլամը վիրավորելու համար, սակայն առաջին ատյանի դատարանը գտել էր, որ առկա չէ դիմումատուի գործունեությունում հանցավոր արարք:

Հետագայում դիմումատուն դիմել է դատարան ընդդեմ ծրագրի հաղորդավարի և պրոդյուսերների՝ պահանջելով փոխհատուցում: Նրա հայցը, սակայն, մերժվել է առաջին ատյանի դատարանի կողմից՝ հանրությանը տեղեկացնելու շահագրգռվածության առկայության հիմքով: Վճռաբեկ դատարանը բեկանել է այդ վճիռը՝ նշելով, որ վեճը վերաբերում էր մի կողմից խոսքի ազատության և մյուս կողմից անձի իրավունքների միջև

հակամարտությանը: Դատարանը նկատել է, որ մամուլի ազատությունն անսահմանափակ չէ: Վճռաբեկ դատարանն ընդունեց այն տեսակետը, որ դիմումատուն ոչ մի անօրինական գործողություն չի կատարել, որ նա պարզապես օգտվել է խոսքի և խղճի ազատության իր իրավունքներից: Նրա անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքը կրկնակի խախտվել էր նախ թաքնված տեսախցիկով նկարահանման պահին, և երկրորդ, երբ վավերագրական ֆիլմը հեռարձակվում էր դիմումատուի համար վիրավորական արտահայտություններով: Սակայն առաջին ատյանի դատարանը չհետևեց վճռաբեկ դատարանի հիմնավորումներին և անփոփոխ թողեց իր վճիռը, որից հետո գործը քննվել է կրկին վճռաբեկ դատարանի համապատասխան ստորաբաժանման կողմից, որն անփոփոխ է թողել առաջին ատյանի վճիռը:

Այս ամենից հետո դիմումատուի վարձակալած բնակարանի սեփականատերը դիմումատուից պահանջել է հեռանալ տնից անվտանգության նկատառումներով: Հետագայում դիմումատուին իշխանությունները վտարել են Բուլղարիա:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անհրաժեշտ է սույն գործի շրջանակում ուսումնասիրել՝ արդյոք հավասարակշռություն է հաստատվել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով և 10-րդ հոդվածով պաշտպանվող իրավունքների միջև:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ «անձնական կյանքը» լայն տերմին է, որը ներառում է նաև անձի ֆիզիկական և հոգեբանական ամբողջականությունը և, հետևաբար, կարող է ներառել անձի ինքնության հետ կապված բազմաթիվ ասպեկտներ, ինչպիսիք են նրա անունը և պատկերը: Հասկացությունը ներառում է այնպիսի անձնական տեղեկություններ, որոնք անհատները կարող են օրինականորեն ակնկալել, որ չեն հրապարակվի առանց իրենց համաձայնության: Լուսանկարի և տեսանյութի

հրապարակումն այդպիսով կարող են համարվել միջամտություն մարդու անձնական կյանքին:

10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ խոսքի ազատությունը ներառում է ոչ միայն «տեղեկությունները» կամ գաղափարները, որոնք ընկալվում են բարեհաճությամբ կամ համարվում են ոչ վտանգավոր, այլ նաև այն տեղեկությունները կամ գաղափարները, որոնք վիրավորում, ցնցում կամ անհանգստացնում են:

Բացի այդ, Եվրոպական դատարանը բազմիցս ընդգծել է ժողովրդավարական հասարակությունում մամուլի ունեցած էական դերը: Չնայած որ մամուլը չպետք է անցնի որոշակի սահմաններ, այդ թվում՝ այլ անձանց իրավունքների և հեղինակության պաշտպանության սահմանները, այնուամենայնիվ, իր պարտավորությունների և պատասխանատվության շրջանակներում պետք է տրամադրի տեղեկություններ և գաղափարներ հանրային նշանակության բոլոր հարցերի վերաբերյալ: Ոչ միայն մամուլը նման հարցերի վերաբերյալ տեղեկություններ և գաղափարներ տարածելու իրավունք ունի, այլ նաև հանրությունն ունի դրանք ստանալու իրավունք:

Դատարանի կողմից սահմանվել են Կոնվենցիայի 8-րդ և 10-րդ հոդվածների հավասարակշռման ժամանակ վերլուծության ենթակա մի քանի չափանիշներ.

1. ընդհանուր հետաքրքրության բանավեճի ձևավորումը.
2. տուժած անձի հայտնիության աստիճանը.
3. հրապարակված նյութի թեման.
4. նյութի հրապարակման ձևը և հետևանքները.
5. շահագրգիռ անձի պատկերման եղանակը.
6. կիրառված պատժամիջոցների խստությունը:

Դատարանը նկատում է, որ վավերագրական ֆիլմը վերաբերում էր կրոնական դավանափոխությանը, որն ակնհայտորեն հանրությանը հետաքրքրող թեմա է, ոլորտ, որտեղ մամուլի ազատությունն ունի ուժեղացված պաշտպանություն: Եվրոպական դատարանը նշում է, որ վավերագրական ֆիլմը քննադատական նշանակություն ուներ, և որ այն օգտագործում էր վիրավորական

արտահայտություններ, ինչպիսին է «կրոնական չարչի» արտահայտությունը: Սակայն Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ այս արտահայտությունը գնահատողական դատողություն է, որի արժանահավատությունը հնարավոր չէ ապացուցել:

Դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող վավերագրական ֆիլմը չի պարունակում որևէ անհատական «հարձակում» դիմումատուի վրա: Դատարանը գտնում է, որ այդտեղ ատելության խոսքի դեպք առկա չէ, քանի որ այն չի հրահրել կրոնական խմբի նկատմամբ ատելություն կամ բռնություն կամ ստորացում նման խմբի համոզմունքների առումով:

Ինչ վերաբերում է վավերագրական ֆիլմի պատրաստման եղանակին, Դատարանը համարեց, որ թաքնված տեսախցիկների օգտագործումը պետք է սկզբունքորեն սահմանափակվի, քանի որ այդ տեխնիկական միջոցները խաթարում են անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքը: Այնուամենայնիվ, Դատարանը նշում է, որ տեղյակ է որոշ տեսակի վավերագրական ֆիլմերի արտադրության համար գաղտնի հետախուզական մեթոդների կարևորության մասին: Որոշ դեպքերում լրագրողները պարտավոր են օգտագործել թաքնված տեսախցիկներ, օրինակ՝ երբ որևէ այլ եղանակով տեղեկությունը դժվար է ձեռք բերել: Այնուամենայնիվ, այն պետք է իրականացվի որպես վերջին միջոց, խնայողաբար և էթիկայի կանոններին համապատասխան:

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ դիմումատուն ինքը չի պահանջել որևէ հանրային բացահայտում՝ թերթում գովազդ տեղադրելուց բացի: Նա չէր կարող կասկածել, որ իր հետ կապ հաստատած անձի և այդ անձի ընկերների հետ խոսելով՝ նա ենթարկվում է հասարակական քննադատության: Նա լիովին օրինականորեն կարծում էր, որ գործ ունի մասնավոր անձանց հետ, որոնք պարզապես հետաքրքրված էին քրիստոնեությանը: Թեև դիմումատուն իսկապես ավստրալիական թերթի Թուրքիայի թղթակիցն էր, նա լիովին անհայտ էր թուրք հասարակության համար և հանդես չէր գալիս որպես լրագրող:

Ինչ վերաբերում է դիմումատուի պատկերների հեռարձակմամբ ընդհանուր հետաքրքրության բանավեճի հնարավոր ձևավորմանը, Դատարանը հիմնավոր չի համարել տեսանյութի հրապարակումն առանց որևէ հատուկ նախազգուշական միջոց ձեռնարկելու, ինչպիսին է՝ դեմքը քողարկելը: Այդ պայմաններում, դիմումատուի պատկերների հեռարձակումն առանց որևէ նախազգուշական միջոց ձեռնարկելու չի կարող դիտվել որպես ընդհանուր հետաքրքրության բանավեճի ձևավորմանը նպաստող:

Հաշվի առնելով բոլոր վերը նշված նկատառումները՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմումատուի չքողարկված պատկերների փոխանցման առումով թուրքական դատարանները չեն կարողացել արդար հավասարակշռություն հաստատել մրցակցային շահերի միջև: Հետևաբար չի ապահովվել դիմումատուի պատկերի և հետևաբար անձնական կյանքի համարժեք և արդյունավետ պաշտպանություն:

Ըստ այդմ, Եվրոպական դատարանը միաձայն արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Եվրոպական դատարանը դիմումատուին շնորհել է 7,500 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փոխհատուցում:

Հոինեսն ընդդեմ Նորվեգիայի
(*HØINESS v. NORWAY*, application no 43624/14,
judgment of 19 March 2019)

Առցանց ֆորումում անձի վերաբերյալ վարկաբեկող մեկնաբանությունների առկայությունը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքի պաշտպանության տեսանկյունից. *խախտում չկա*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) *Axel Springer AG v. Germany [GC]*, application no 39954/08, judgment of 7 February 2012
- 2) *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary*, no. 22947/13, § 69, 2 February 2016
- 3) *Denisov v. Ukraine [GC]*, no. 76639/11, § 112, 25 September 2018

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Freedom of expression • Positive obligations

**Գործի փաստական հանգամանքները
և դատավարական նախապատմությունը**

Դիմումատուն հայտնի իրավաբան էր Նորվեգիայում: Մի շարք թերթերում հոդվածներ են հրապարակվել դիմումատուի ու նրա տարեց ամուսնու հարաբերությունների վերաբերյալ, հատկապես նշվել է, որ դիմումատուն էմոցիոնալ առումով և ֆինանսապես շահագործել է իր ամուսնուն, որի գույքը ապագայում պետք է ժառանգեր:

Hegnar Online-ի կայքն առանձին վեբ հասցե ունեցող ֆորում էր, որին հասանելիություն էր տրվում առցանց թերթի միջոցով, որտեղ ընթերցողները կարող էին բանավեճ սկսել և մեկնաբանություններ թողնել: Դիմումատուի վերաբերյալ սկսված մի բանավեճի արդյունքում օգտատերերի կողմից մի շարք գռեհիկ, վարկաբեկիչ և նման այլ մեկնաբանություններ են արվել: Վիճարկվող մեկնաբանություններից երկուսը դիմումատուի մտահոգությունների մասին ծանուցումից տասներեք րոպե անց ջնջվել է: Մյուս մեկնաբանությունը ջնջվել էր մոդերատորների նախաձեռնությամբ: Դիմումատուն դիմել է ներպետական դատարաններ զրպարտության համար՝ պահանջելով իր իրավունքների խախտման համար փոխհատուցում:

Առաջին ատյանի դատարանը մանրամասնորեն դիտարկել էր երեք մեկնաբանություններից յուրաքանչյուրը և եզրակացրել, որ թեև անտեղի, անլուրջ մեկնաբանություններ էին, դրանք չեն տեղավորվում քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածների շրջանակներում:

Բարձր դատարանը հայտարարեց, որ կիսում է առաջին ատյանի դատարանի՝ մեկնաբանությունների ոչ ծանր լինելու վերաբերյալ տեսակետը, սակայն անհարկի համարեց երեք մեկնաբանությունները գնահատել զրպարտության տեսանկյունից: Բարձր դատարանը գտավ, որ պատասխանատվության խնդիրն առաջ կարող է գալ միայն մեղադրյալների մեղավորության պայմաններում: Իսկ տվյալ իրավիճակում իրադրությունն այնպիսին էր, որ հնարավոր էր ֆորումում տեղ գտած նյութը զրաքննության ենթարկել միայն տեղադրվելուց հետո, և հնարավոր չէր նախնական ստուգում իրականացնել:

Գերագույն դատարանը բողոքը վարույթ չընդունեց:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անհրաժեշտ է ուսումնասիրել, թե արդյոք տվյալ դեպքում պետությունն արդար հավասարակշռություն է հաստատել դիմումատուի՝ 8-րդ հոդվածով

ամրագրված անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքի և առցանց լրատվական գործակալության և ֆորումի ձևավորողի՝ 10-րդ հոդվածով ամրագրված խոսքի ազատության միջև:

Դատարանը նշել է, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի իմաստով «անձնական կյանքը» լայն հասկացություն է, որը տարածվում է անձնական ինքնության հետ կապված մի շարք ասպեկտների վրա, ինչպիսիք են անձի անունը կամ պատկերը և, ավելին, ներառում է մարդու ֆիզիկական և հոգեբանական ամբողջականությունը: Դատարանը նաև ընդգծել է, որ անձի՝ իր հեղինակության պաշտպանության իրավունքը համարվում է 8-րդ հոդվածով ամրագրված մասնավոր կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքի մաս: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի միջամտության համար անձի պատվի և հեղինակության ոտնահարումը պետք է լինի որոշակի աստիճանի լրջության:

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի էական նպատակը պետական մարմինների կամայական միջամտությունից անհատի պաշտպանությունն է, սակայն դա պարզապես ուղղված չէ նման միջամտությունից պետությանը ձեռնպահ մնալուն պարտադրելուն: Այս պարտավորությունները ներառում են նաև այնպիսի միջոցառումների իրականացում, որոնք նախատեսված են մասնավոր անձանց միջև անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքն ապահովելու համար:

Կոնվենցիայի 8-րդ և 10-րդ հոդվածներով ամրագրված իրավունքների միջև հավասարակշռության գնահատումն իրականացնելիս Դատարանը նաև որոշել է, որ խոսքի ազատության հետևյալ հատուկ ասպեկտներն են կարևոր կոնկրետ միջամտության գնահատման համար.

1. մեկնաբանությունների համատեքստը,
2. ընկերության կողմից զրպարտող մեկնաբանությունների առկայությունը կանխելու կամ դրանք հեռացնելու ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցները,
3. մեկնաբանությունների փաստացի հեղինակների պատասխանատվությունը,

4. ընկերության համար ներպետական վարույթի հետևանքները:
 - 1- Դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ չէ խորությամբ քննել վիճարկվող մեկնաբանությունների բնույթը, քանի որ դրանք ամեն դեպքում ատելության խոսք չէին պարունակում և բռնություն չէին հրահրում:
 - 2- Ինչ վերաբերում է Hegnar Online-ի ձեռնարկած միջոցառումներին, ապա պարզվում է, որ գոյություն է ունեցել մոդերատորների համակարգ, որը վերահսկել է մեկնաբանությունների բովանդակությունը: Ավելին՝ ընթերցողները կարող էին սեղմել «նախազգուշացման» կոճակները՝ մեկնաբանություններին արձագանքելու համար: Վերջապես, սույն գործից պարզ է դառնում, որ նախազգուշացումները տրվել են նաև այլ միջոցներով, օրինակ՝ էլեկտրոնային փոստով: Սույն գործով 1-ին և 2-րդ մեկնաբանությունները ջնջվել են դիմումատուի մտահոգության վերաբերյալ ծանուցումից 13 րոպե անց (կայքում եղել են 3 օր), իսկ 3-րդ մեկնաբանությունը՝ մոդերատորի նախաձեռնությամբ (կայքում եղել է 4 օր):
 - 3- Անդրադառնալով դիմումատուի՝ մեկնաբանություններ գրած անանուն անհատի կամ անձանց դեմ հայցեր ներկայացնելու հնարավորություններին՝ Դատարանը պատճառ չի տեսնում քննարկելու դիմումատուի այն պնդումը, որ նա դա անելու համար կհանդիպեր զգալի խոչընդոտների:
 - 4- Դատարանը նշում է, որ դիմողի գործն ըստ էության քննվել է ներպետական դատական երկու աստիճանների կողմից, և Գերագույն դատարանը դիմումի վարույթ ընդունելը մերժել է: Եվ Դատարանը գտնում է, որ ներպետական աստիճանների հայտնած դիրքորոշումներից տարբերվող դիրքորոշում հայտնելու անհրաժեշտություն չկա:

Այսպիսով՝ Եվրոպական դատարանը միաձայն որոշել է, որ առկա չէ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

Հալդիմանը և այլք ընդդեմ Շվեյցարիայի
(*Haldimann and others v Switzerland*, application no.
21830/09, judgment of 24 February 2015)

Լրագրողների՝ թաքնված տեսանկարահանման միջոցով
անցկացրած հարցազրույցի և տեսանյութի հրապարակման
համար քրեական պատասխանատվություն. *խախտում*
(*Կոնվենցիայի 10-րդ հոդված*)

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Kopp v. Switzerland**, application no. *23224/94* judgment of 25 March 1998
- 2) **Fressoz and Roire v. France [GC]**, application no. *29183/95*, judgment of 21 January 1999
- 3) **Rotaru v. Romania [GC]**, application no. *28341/95*, judgment of 04 May 2000
- 4) **Stoll v. Switzerland [GC]**, application no. *69698/01*, judgment of 10 of December 2007
- 5) **Kanellopoulou v. Greece**, application no. *28504/05*, judgment of 11 October 2007
- 6) **A. v. Norway**, application no. *28070/06*, judgment of 9 April 2009
- 7) **MGN Limited v. the United Kingdom**, application no. *39401/04*, judgment of 18 January 2011
- 8) **Axel Springer AG v. Germany [GC]**, application no. *39954/08*, judgment of 7 February 2012

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Freedom of expression-{general} • Freedom of expression • Necessary in a democratic society • Protection of the reputation of others • Protection of the rights of others • Prescribed by law

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Լրագրող դիմումատուներն ապահովագրական բրոքերների վերաբերյալ մի շարք բողոքներ ստանալուց հետո թաքնված տեսախցիկի միջոցով նկարահանել են բրոքերի հետ «հաճախորդի» (իրականում լրագրողի) հանդիպումը: Միջոցառումն իրականացվել է ապահովագրական բրոքերների կողմից ոչ համարժեք խորհուրդներ տալու վերաբերյալ ապացույցներ ներկայացնելու համար: Հանդիպումը տեղի է ունեցել ինչ-որ բնակարանում, որից հետո ապահովագրական բրոքերը տեղեկացվել է, որ հանդիպումը տեսանկարահանվել է:

Ապահովագրական բրոքերը դիմել է քաղաքացիական դատարան՝ կանխելու տեսաձայնագրության հեռարձակումը, սակայն դատարանը չի բավարարել հայցը, որից հետո հանդիպման հատվածները հեռարձակվել են, սակայն բրոքերի ձայնը և դեմքը փակված են եղել:

Յյուրիխի կանտոնի Դիլսդորֆ շրջանի դատարանը քրեական գործի քննության արդյունքում արդարացրել է առաջին երեք դիմումատուներին, որոնք մեղադրվում էին այլ անձանց խոսակցությունները լսելու և ձայնագրելու համար, ինչպես նաև չորրորդ դիմումատուին, որը մեղադրվում էր չթույլատրված ձայնագրություններ կատարելու համար: Այս որոշումը բողոքարկվել է Յյուրիխի կանտոնի վերաքննիչ դատարան: Վերաքննիչ դատարանը դատապարտել է դիմումատուներին, որից հետո դիմումատուները համատեղ դիմել են Դաշնային դատարան: Դաշնային դատարանը բողոքը մերժել է:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշում

ա) Արդյոք միջամտությունն օրինական էր. Դիմումատուները համաձայնել են, որ իրենց դատապարտումը նախատեսված է եղել օրենքով, սակայն պնդել են, որ իրավական նորմերը կանխատեսելի չեն եղել, քանի որ չեն պարունակել թաքնված տեսանկարահանման ուղղակի արգելք: Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուները՝ լրագրողներ և խմբագիրներ, ի պաշտոնն չէին կարող տեղյակ չլինել, որ, օգտագործելով թաքնված տեսախցիկ առանց հրապարակված նյութի սուբյեկտ հանդիսացող անձի համաձայնության և առանց նրա թույլտվության նյութը հեռարձակելով, կարող էին ենթարկվել քրեական պատասխանատվության:

Դատարանը եզրակացրել է, որ վիճահարույց միջամտությունը Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի առումով «համապատասխանում է օրենքին»:

բ) Արդյոք միջամտությունը հետապնդում էր իրավաչափ նպատակ. Եվրոպական դատարանը համարել է, որ ապահովագրական բրոքերը տեսանկարահանվել և ձայնագրվել է առանց իր իմացության, ապա այդ նյութը հեռարձակվել է բրոքերի կամքին հակառակ, անանուն, նվաստացուցիչ տարբերակով մեծ լսարան ունեցող հեռուստահաղորդման ընթացքում՝ ի ցույց դնելով բրոքերի տված մասնագիտական սխալ խորհուրդները:

Դատարանը համարում է, որ քրեական պատասխանատվությունը կարող էր նպատակ ունենալ պաշտպանելու այլ անձանց իրավունքները և հեղինակությունը, այն է՝ բրոքերի պատկերի, խոսքի, ինչպես նաև հեղինակության իրավունքը:

գ) Արդյոք միջամտությունն անհրաժեշտ էր ժողովրդավարական հասարակությունում. խոսքի ազատությունը ժողովրդավարական հասարակության կարևորագույն հիմքերից է, և այն հասարակության առաջընթացի և յուրաքանչյուր անձի զարգացման հիմնական պայմանն է: 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ այն ներառում է ոչ միայն «տեղեկությունները» կամ գաղափարները, որոնք ընկալվում են բարեհաճությամբ կամ համարվում են ոչ վտանգավոր, այլ նաև այն տեղեկությունները կամ

գաղափարները, որոնք վիրավորում, ցնցում կամ անհանգստացնում են:

Բացի այդ, Եվրոպական դատարանը բազմիցս ընդգծել է ժողովրդավարական հասարակությունում մամուլի ունեցած էական դերը: Չնայած որ մամուլը չպետք է անցնի որոշակի սահմաններ, այդ թվում՝ այլ անձանց իրավունքների և հեղինակության պաշտպանության սահմանները, այնուամենայնիվ, իր պարտավորությունների և պատասխանատվության շրջանակներում պետք է տրամադրի տեղեկություններ և գաղափարներ հանրային նշանակության բոլոր հարցերի վերաբերյալ: Ոչ միայն մամուլը նման հարցերի վերաբերյալ տեղեկություններ և գաղափարներ տարածելու իրավունք ունի, այլ նաև հանրությունն ունի դրանք ստանալու իրավունք:

«Այլ անձանց իրավունքների և հեղինակության պաշտպանության» առումով ժողովրդավարական հասարակությունում միջամտության անհրաժեշտության ուսումնասիրման ժամանակ Եվրոպական դատարանը պետք է ստուգի այն փաստը, թե արդյոք ներպետական իշխանությունները կարողացել են ապահովել Կոնվենցիայով երաշխավորվող երկու կարևոր արժեքների արդարացի հավասարակշռությունը, որոնք կոնկրետ դեպքում հակասության մեջ են, այսինքն՝ մի կողմից 10-րդ հոդվածով երաշխավորվող խոսքի ազատության իրավունքը, իսկ մյուս կողմից 8-րդ հոդվածով երաշխավորող անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ հեղինակության պաշտպանության իրավունքը, որպես անձնական կյանքի տարր, բխում է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածից: Սակայն որպեսզի 8-րդ հոդվածը կիրառվի, անձնական հեղինակությանը հասցված վնասը պետք է հասնի լրջության որոշակի մակարդակի և կատարվի այնպես, որ խանգարի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքից օգտվելուն: Իր նախադեպային իրավունքի շրջանակում Դատարանն անդրադարձել է մի շարք գործերի, որոնք վերաբերում են հասարակական գործիչների հեղինակությանը հասցված վնասներին:

Դատարանի կողմից սահմանվել են Կոնվենցիայի 8-րդ և 10-րդ հոդվածների հավասարակշռման ժամանակ վերլուծության ենթակա մի քանի չափանիշներ.

- 1 ընդհանուր հետաքրքրության բանավեճի ձևավորումը (contribution to a debate of general interest).
- 2 որքան հայտնի է շահագրգիռ անձը, և որն է ներկայացված նյութի օբյեկտը.
- 3 շահագրգիռ անձի վարքագիծը և տեղեկությունների ձեռքբերման եղանակը.
- 4 նյութի արժանահավատությունը, բովանդակությունը, հրապարակման ազդեցությունը և նախատեսված սանկցիայի ծանրությունը:

1. Արդյոք նյութը ունեցել է հանրային հետաքրքրություն.

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ ապահովագրական մասնավոր ընկերությունների բրոքերների տրամադրած անորակ խորհուրդները և, հետևաբար, դրանից բխող սպառողների իրավունքների պաշտպանության հարցերը հանրային նշանակության հարցեր են: Դատարանի համար կարևոր էր միայն պարզել, թե արդյոք նյութը կարող էր ներդրում ունենալ այս հարցի շուրջ հանրային բանավեճի կայացմանը, և ոչ թե արդյոք այն կարողացել է լիովին ապահովել այդ նպատակը: Հետևաբար Դատարանն ընդունում է, որ նման հոդվածն անդրադարձել էր հանրային նշանակության թեմայի:

2. Անձի մասնագիտական գործունեության հետ կապված զրպարտության առկայություն. սույն գործն առանձնանում է նրանով, որ մի կողմից ապահովագրական բրոքերն առանձնահատուկ համբավ վայելող հասարակական գործիչ չէ, և մյուս կողմից վիճահարույց նյութը չէր քննադատում անձամբ բրոքերին, այլ ուղղված է եղել առևտրային որոշակի գործելակերպի դեմ, որը կիրառվում է մասնագիտական այն կատեգորիայում, որին պատկանում էր բրոքերը: Հետևաբար ապահովագրական բրոքերի անձնական հեղինակության վրա համապատասխան նյութի ազդեցությունը սահմանափակ է եղել: Դատարանը կրկնում է, որ

բրոքերը հասարակական գործիչ չէր: Նա իր համաձայնությունը չէր տվել նկարահանման համար և կարող էր մտածել, որ այդ հանդիպումն ուներ «մասնավոր բնույթ»: Սակայն վիճահարույց նյութը կենտրոնացած է եղել ոչ թե բրոքերի անձի, այլ մասնագիտական որոշակի կատեգորիայի շրջանակում առևտրային որոշակի գործելակերպի վրա: Բացի այդ, հանդիպումը տեղի չի ունեցել բրոքերի գրասենյակում կամ մասնագիտական այլ տարածքում: Ուստի Դատարանը համարում է, որ բրոքերի անձնական կյանքի նկատմամբ միջամտությունը պակաս կարևոր է, քան եթե բրոքերն անձամբ ռեպորտաժի թիրախը լիներ:

3. Տեղեկությունների սրացման եղանակը և դրանց իսկությունը. Դատարանն արդեն առիթ է ունեցել վճռելու, որ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի շրջանակում լրագրողներին տրամադրվող երաշխիքը ստորադասվում է նրան, որ լրագրողները բարեխղճորեն ճշգրիտ փաստերի հիման վրա պետք է տրամադրեն «հավաստի և հստակ» տեղեկություններ՝ հարգելով լրագրողական էթիկայի կանոնները: Այս փուլում Դատարանի համար կարևոր է դիմումատուների վարքագծի վերլուծությունը: Այս առումով Դատարանը համարում է, որ եթե բրոքերը կարող է իրավամբ իրեն դիմումատուների կողմից խաբված համարել, Դատարանն, այնուամենայնիվ, կարծում է, որ չի կարող դիմումատուներին մեղադրել դիտավորյալ էթիկայի կանոններին հակառակ վարքագիծ դրսևորելու համար: Վերջիններս չեն անտեսել Շվեյցարիայի մամուլի խորհրդի կողմից սահմանված լրագրողական կանոնները, որոնք սահմանափակում են թաքնված տեսախցիկի օգտագործումը, սակայն, համաձայն Շվեյցարիայի գերագույն դատական ատյանի, ավելի շուտ եզրակացրել են, որ իրենց ռեպորտաժի թեման իրենց թույլ կտա թաքնված տեսախցիկ օգտագործել: Կողմերը համաձայնել են, որ Շվեյցարիայում տեսախցիկի օգտագործումը թույլատրվում է, եթե առկա է տեղեկությունների տարածման գերակա հանրային շահ և այն պայմանով, որ այդ տեղեկությունները չեն կարող ձեռք բերվել այլ կերպ: Դատարանն արդեն նշել է, որ ռեպորտաժի թեման հանրային նշանակության հարց է եղել:

4. Ռեպորտաժի կամ լուսանկարի հրապարակման և անձի ներկայացման եղանակը. Դատարանի կողմից կարևորվում է նաև ռեպորտաժի կամ լուսանկարի հրապարակման եղանակը, ինչպես նաև լուսանկարի կամ ռեպորտաժի հեռարձակման ծավալը: Ըստ Դատարանի՝ տեսագրումը, որպես այդպիսին, սահմանափակ կերպով է ազդել բրոքերի շահերի վրա, քանի որ անձանց միայն շատ նեղ շրջանակին է հասանելի եղել տեսանյութը: Թեև տեսանյութի հատվածների հեռարձակումը կարճատև է եղել, սակայն բրոքերի անձնական կյանքի իրավունքի նկատմամբ միջամտությունը կարող էր ավելի զգալի լինել, քանի որ բազմաթիվ հեռուստադիտողներ՝ մոտ տասը հազար, ըստ Կառավարության, կարողացել են ծանոթանալ նյութին: Դատարանը նշում է, որ տեսաձայնային ՋԼՄ-ները հաճախ ունենում են ավելի անմիջական և հզոր ազդեցություն, քան տպագիր մամուլը: Այսպիսով՝ հեռուստալսարանը կարողացել է իր սեփական կարծիքը կազմել խորհրդատվության որակի և ապահովագրական բրոքերի արհեստավարժության պակասի վերաբերյալ: Սույն գործում որոշիչ նշանակություն ունի այն փաստը, որ դիմումատուները բրոքերի դեմքը քողարկել էին այնպես, որ պատկերի փոփոխման արդյունքում տեսանելի էին միայն նրա մազերի և մաշկի գույնը: Ձայնը նույնպես փոխված է եղել: Նույն կերպ, Դատարանն ընդգծում է, որ եթե նույնիսկ տեսանելի է եղել բրոքերի հագուստը, այն չի կարող համարվել տարբերակիչ նշան: Վերջապես, հանդիպումը տեղի չի ունեցել այնպիսի տարածքում, որտեղ սովորաբար հաճախում է բրոքերը: Այսպիսով՝ Դատարանը համարում է, որ հաշվի առնելով գործի փաստական հանգամանքները՝ բրոքերի անձնական կյանքի նկատմամբ միջամտությունն այնպիսի ծանրության չէ, որպեսզի հետին պլան մղի ապահովագրական միջնորդության բնագավառում ենթադրյալ թերությունների վերաբերյալ տեղեկությունների նկատմամբ հանրության հետաքրքրությունը:

Դատարանը վեց կողմ և մեկ դեմ ձայների հարաբերակցությամբ որոշել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտում: Դատարանը արդարացի փոխհատուցում չի տրամադրել դիմումատուներին, քանզի նրանք այդպիսի պահանջ չէին ներկայացրել:

Փեքն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության
(*Peck v UK*, application no. 44647/98,
judgment of 28 January 2003)

Դիմումատուի վերաբերյալ հանրային վայրում իրականացված տեսահսկման միջոցով ձեռք բերված կադրերի բացահայտումը մամուլով. *խախտում*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Winer v. the United Kingdom**, application no. 10871/84, Commission decision of 10 July 1986
- 2) **Sunday Times v. the United Kingdom (no. 2)**, application no. 6538/74, judgment of 26 November 1991
- 3) **Z. v. Finland**, application no. 22009/93, judgment of 25 February 1997

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • In accordance with the law • Interference • In accordance with the law • Necessary in a democratic society • Public safety • Prevention of disorder • Prevention of crime • Protection of the rights and freedoms of others

Գործի փաստական հանգամանքները

Դիմումատուն, որն անձնական և ընտանեկան հանգամանքների պատճառով դեպրեսիայի մեջ էր, փողոցով խոհանոցային դանակը ձեռքին քայլելիս ինքնասպանության փորձ է կատարել՝ կտրելով իր ձեռքի դաստակները: Այդ ամենից հետո քայլել է դեպի մեկ այլ փողոց և դանակը ձեռքին նկարահանվել

խաչմերուկի դիմացի երթևեկելի կղզյակում գտնվող տեսախցիկներով: Դրան հաջորդել էր ոստիկանության կողմից դիմումատուի ձեռքակալությունը, ապա՝ բժշկական օգնության ցուցաբերումը: Դիմումատուն տեղյակ չէր, որ տեսախցիկները նկարահանել են իրեն: Տեսախցիկները, սակայն, չէին նկարահանել դիմումատուի ինքնասպանության փորձ կատարելու պահը:

Վերոնշյալ դեպքերին հաջորդող ժամանակահատվածում Բրենտվուդ շրջանի խորհրդի (այսուհետ՝ Խորհուրդ) տեսահսկման աշխատանքային խումբը որոշել է թույլատրել տեսահսկման հիման վրա մամուլում հրապարակումների (press features) իրականացումը: Եվ առաջին հրապարակումը երկու լուսանկարներ էին, որոնք վերցված էին դիմումատուի տեսահսկումից: Լուսանկարներին հաջորդում էր հոդված, որը վերնագրված էր հետևյալ կերպ. «Վնասագերծված. տեսահսկման և ոստիկանության համագործակցությունը կանխում է պոտենցիալ վտանգավոր իրավիճակը»: Դիմումատուի դեմքը հատուկ քողարկված չէր: Հոդվածում նշվում էր, որ անձին նկատել են դանակը ձեռքին, (...), ոստիկանությունը տեղեկացվել է այդ մասին, անձը զինաթափվել է և բերման ենթարկվել ոստիկանական բաժանմունք, որտեղ նրան հարցաքննել են և օգնություն ցուցաբերել:

Այնուհետև տարբեր վերնագրերով նկարներ պարունակող հոդվածներ են տպագրվել տեղական թերթերում, որոնցում դիմումատուի դեմքը քողարկված չէր: Իսկ 350,000 լսարան ունեցող հեռուստահաղորդումներից մեկի կողմից նյութի հրապարակման ժամանակ Խորհրդի խնդրանքով դիմումատուի դեմքը քողարկվել էր:

Շեռագայում նյութը նաև Խորհրդի կողմից տրամադրվել է «Crime beat» հեռուստահաղորդմանը, որն ուներ 9,200,000 դիտող, սակայն Խորհրդի կողմից բանավոր կերպով նշվել է, որ ոչ ոքի չպետք է հնարավոր լինի նույնականացնել տվյալ նյութի հրապարակման արդյունքում: Սակայն հեռուստահաղորդման թրեյլերի ցուցադրման ժամանակ դիմումատուի դեմքը քողարկված չի եղել, որի մասին դիմումատուն տեղեկացվել է ընկերներից:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

«Անձնական կյանքը» լայն տերմին է, որը ենթակա չէ սպառնիչ սահմանման: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածն ապահովում է այլ անձանց և արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններ ստեղծելու և զարգացնելու իրավունքի պաշտպանություն, և այն կարող է ներառել մասնագիտական կամ գործարար բնույթի գործունեությունը: Հետևաբար գոյություն ունի անձի՝ ուրիշների հետ փոխազդեցության գոտի, նույնիսկ հանրային համատեքստում, որը կարող է ընկնել «անձնական կյանքի» շրջանակում: Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում նախատեսել է անձի տնից կամ մասնավոր տարածքից դուրս իրականացվող միջոցառումներին անձի անձնական կյանքի վերաբերելիության հարցի վերաբերյալ որոշակի մոտեցումներ: Անձինք կարող են գիտակցաբար կամ դիտավորյալ ներգրավվել այնպիսի գործունեության մեջ, որոնք կարող են գրանցվել կամ գրանցվում են և հրապարակվում հանրային տիրույթում, այդ իսկ պատճառով գաղտնիության վերաբերյալ անձի ողջամիտ ակնկալիքները կարող են լինել էական, թեև ոչ պարտադիր գործոն: Մարդը, ով քայլում է փողոցով, անխուսափելիորեն տեսանելի կլինի հասարակության ցանկացած անդամի համար, ով նույնպես ներկա է տվյալ վայրում: Տեխնոլոգիաների միջոցներով հանրային տեսարանի հսկողությունը նման բնույթ է կրում: Անձնական կյանքի վերաբերյալ մտահոգություններն առաջ կարող են գալ, երբ հանրային տիրույթից մշտական կամ համակարգված որևէ նյութի գրառում իրականացվի: Հասարակական վայրում լուսանկարահանող սարքավորումների օգտագործմամբ անհատի գործողությունների դիտարկումը, որը չի արձանագրում վիզուալ տվյալները, որպես այդպիսին, անհատի անձնական կյանքի միջամտություն չէ:

Այնուամենայնիվ, Դատարանը նշել է, որ դիմումատուն չի բողոքել, որ իր շարժումների նկատմամբ տեսախցիկի միջոցով տվյալների հավաքումը և իր տվյալների մշտական գրառման կազմումը միջամտել են իր անձնական կյանքին: Ավելին՝ նա

նշել էր, որ վերոնշյալ միջոցառման իրականացումը և ոստիկանության գործողությունները որոշակի չափով փրկել են իր կյանքը: Սակայն նա բողոքել էր, որ իր շարժման վերաբերյալ հավաքված տվյալները բացահայտվել էին հանրությանն իր համար անկանխատեսելի եղանակով:

Սույն գործով դիմումատուին հանրային նշանակության փողոցում էր, և նա այնտեղ չէր որևէ հանրային միջոցառման մասնակցելու նպատակով, և նա հասարակական գործիչ չէր: Ուշ գիշեր էր, և դիմումատուին խորապես անհանգստացած և նեղված էր: Թեև նա դանակով քայլում էր հանրության մեջ, նրա նկատմամբ որևէ հանցագործության մեղադրանք չի առաջադրվել: Իրական ինքնասպանության փորձը ո՛չ գրանցվել է, ո՛չ էլ, հետևաբար, բացահայտվել: Այնուամենայնիվ, Խորհրդի կողմից անմիջական կադրերը գրանցվել և բացահայտվել էին ուղղակիորեն հանրությանը: Բացի այդ, կադրերը բացահայտվել են լրատվամիջոցներին՝ հետագա հեռարձակման և հրապարակման նպատակով: Այդ լրատվամիջոցների մեջ ներառվում էին նաև տեսալսողական լրատվամիջոցներ, որոնք հաճախ շատ ավելի անմիջական և հզոր ազդեցություն են ունենում, քան տպագիրները: Դիմումատուի ինքնությունը համարժեք կամ որոշ դեպքերում ընդհանրապես քողարկված չէր այդքան հրապարակված և հեռարձակված լուսանկարներում և կադրերում: Նա ճանաչվել է իր ընտանիքի որոշ անդամների և ընկերների, հարևանների և գործընկերների կողմից: Արդյունքում համապատասխան իրավիճակը գերազանցում էր այն սահմանը, որը դիմումատուին կարող էր կանխատեսել համապատասխան փողոցով այդ ժամին քայլելիս: Ըստ այդմ, Դատարանը գտնում է, որ Խորհրդի կողմից համապատասխան կադրերի բացահայտումը լուրջ միջամտություն է եղել դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքին:

**Արդյոք միջամտությունն արդարացված էր
Արդյոք միջամտությունն օրենքին համապատասխան էր և
հետապնդում էր իրավաչափ նպատակ.** Եվրոպական դատարանը նշել է, որ 1994 օրենքի 163-րդ հոդվածի նպատակն էր տեղական իշխանություններին լիազորել իրականացնելու տեսանկարահող սարքավորումների միջոցով տեսահսկում՝ հանցագործության կանխարգելմանը և հանցագործությունից տուժածների բարեկեցությանը նպաստելու համար: Խորհուրդն իրավասու էր տեսախցիկների կադրերը տարածելու 1972 օրենքի 111 (1) հոդվածի ուժով¹²⁵: Ըստ այդմ, Դատարանը գտնում է, որ բացահայտումն իսկապես իրավական հիմք ուներ և, համապատասխան իրավական խորհրդատվությամբ, կանխատեսելի էր:

Եվրոպական դատարանը նաև համարել է, որ տվյալների բացահայտումը հետապնդում էր իրավաչափ նպատակ, այն է՝ հանրային անվտանգություն, անկարգությունների և հանցագործությունների կանխում և ուրիշների իրավունքների պաշտպանություն:

Անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում. որոշելու համար, թե արդյոք բացահայտումը «անհրաժեշտ էր ժողովրդավարական հասարակությունում», Եվրոպական դատարանը նշել է, որ պետք է ուսումնասիրի, թե արդյոք ամբողջ գործի լույսի ներքո տվյալների բացահայտումը հիմնավորող պատճառները «համարժեք և բավարար» էին, և արդյոք միջոցները համաչափ էին հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին:

Ինչ վերաբերում է սույն գործին, Դատարանն ի սկզբանե նշել է, որ դիմումատուի նկատմամբ մեղադրանք չի առաջադրվել, առավել ևս՝ նա չի դատապարտվել հանցագործության համար: Սույն գործը, հետևաբար, չի վերաբերում հանցագործություն կատարելու կադրերի բացահայտմանը: Վիճարկելի չէ, որ տեսախցիկների

Ինչ վերաբերում է սույն գործին, Դատարանն ի սկզբանե նշել է, որ դիմումատուի նկատմամբ մեղադրանք չի առաջադրվել, առավել ևս՝ նա չի դատապարտվել հանցագործության համար: Սույն գործը, հետևաբար, չի վերաբերում հանցագործություն կատարելու կադրերի բացահայտմանը: Վիճարկելի չէ, որ տեսախցիկների

¹²⁵ 1972 օրենքի 111 (1) հոդվածի համաձայն (...) տեղական իշխանությունն իրավունք ունի անելու ամեն ինչ (...), որն ուղղված է դյուրացնելու կամ նպաստելու կամ հատուկ է իրենց գործառույթներից որևէ մեկի կատարմանը:

համակարգն այս առումով կարևոր դեր է խաղում, և որ այդ դերն ավելի արդյունավետ և հաջողված է դառնում տեսահսկման համակարգը և դրա առավելությունները գովազդելու միջոցով:

Այնուամենայնիվ, Դատարանը նշում է, որ Խորհուրդն ուներ այլ տարբերակներ, որոնք թույլ կտային հասնելու նույն նպատակներին: Առաջին հերթին, այն կարող էր նույնականացնել դիմումատուին ոստիկանությունում հարցումների միջոցով և դրանով իսկ նախքան բացահայտումը ստանալ նրա համաձայնությունը: Որպես այլընտրանք, Խորհուրդը կարող էր ինքնուրույն քողարկել համապատասխան պատկերները: Այլընտրանքային տվյալ տարբերակի հետագա ընթացքը կլիներ այն, որ առավելագույն զգուշավորություն ցուցաբերվեր՝ ապահովելու լրատվամիջոցների կողմից պատկերների քողարկումը: Դատարանը նշում է, որ Խորհուրդը չի ուսումնասիրել այս տարբերակները:

Ինչ վերաբերում է առաջին տարբերակին, ապա ճիշտ է, որ անձինք չեն կարող իրենց համաձայնությունը տալ, կամ որ նման միջոցառումը հնարավոր չէ իրականացնել, եթե կադրերը ներառում են բազմաթիվ մարդկանց պատկերներ: Նման հանգամանքներում կարելի է պնդել, որ համաձայնության վրա հիմնված բացահայտման համակարգը գործնականում կարող է խաթարել տեսախցիկների համակարգի արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված ցանկացած գործողություն: Այնուամենայնիվ, տվյալ պարագայում նման սահմանափակումներն առանձնապես տեղին չէին: Համապատասխան կադրերը հստակորեն կենտրոնացած էին և վերաբերում էին միայն մեկ անհատի:

Դատարանը նշում է, որ Խորհուրդն իր հրապարակման մեջ ուղղակիորեն բացահայտել է համապատասխան կադրերից վերցված պատկերներ, և որևէ փորձ չի արվել այդ պատկերները քողարկելու ուղղությամբ: Ընդհանուր առմամբ, Դատարանը գտել է, որ սույն գործի հանգամանքներում չկային համապատասխան կամ բավարար պատճառներ, որոնք կհիմնավորեին Խորհրդի կողմից իր հողվածում կադրերի ուղղակի բացահայտումը: Հանցագործության կանխարգելման նպատակը և ենթատեքստը

պահանջում էին այս հարցում առանձնակի մանրազնին ուսումնասիրություն և խնամք:

Ի վերջո, Դատարանը գտնում է, որ դիմումատուի՝ ավելի ուշ մամուլում տվյալ թեմայով կամավոր հանդես գալը չի նվազեցնում միջամտության բնույթը կամ բացահայտումների վերաբերյալ խնամքի հարաբերական պահանջը: Դիմումատուն դարձել է իր անձնական կյանքի գաղտնիության իրավունքի լուրջ միջամտության զոհ: Հետևաբար չի կարելի նրա դեմ օգտագործել այն փաստը, որ նա հետագայում փորձել է օգտվել լրատվամիջոցներից՝ բացահայտելու և բողոքելու այդ սխալ արարքի համար:

Ըստ այդմ, Դատարանը գտնում է, որ Խորհրդի կողմից իրականացված տվյալների բացահայտումները չեն ուղեկցվել բավարար երաշխիքներով: Որպես այդպիսին, տվյալների բացահայտումն անհամաչափ էր և, հետևաբար, չհիմնավորված միջամտություն էր դիմումատուի անձնական կյանքին, և Եվրոպական դատարանը միաձայն արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Եվրոպական դատարանը շնորհել է դիմումատուին 11,800 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փոխհատուցում:

Սկիական ընդդեմ Իտալիայի
(*Sciacca v Italy*, application no. 50774/99,
judgment of 11 January 2005)

**Նախաքննության ընթացքում ձեռք բերված
լուսանկարների հրապարակում. *խախտում***

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **M.M. v. the Netherlands**, application no. 39339/97,
judgment of 8 April 2003
- 2) **Von Hannover v. Germany**, application no. 59320/00,
judgment of 24 June 2004

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

*Art 8 • Respect for private life • Respect for family life •
Interference • In accordance with the law*

Գործի փաստական հանգամանքները

Դիմումատուն մասնավոր դպրոցի ուսուցիչ էր, որտեղ նա դասավանդում էր մի քանի այլ անձանց հետ: Հարկերից խուսափելու, հանցավոր միավորման և պաշտոնական փաստաթղթերի կեղծման համար դիմումատուն դատարանի որոշման հիման վրա ենթարկվել է տնային կալանքի:

Նախաքննության ընթացքում կազմված դիմումատուի գործում կային նաև նրա լուսանկարներն ու մատնահետքերը: Դատախազության և Եկամուտների ոստիկանության համապատասխան աշխատակիցները մամլո ասուլիսով հանդես գալիս ներկայացրել են դիմումատուի գործի վերաբերյալ որոշակի տեղեկատվություն,

որից հետո երկու թերթեր հրապարակել են քննության վերաբերյալ հոդվածներ:

Տվյալ հոդվածներում հրապարակվել էին նաև դիմումատուի գործում առկա լուսանկարները:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Դիմումատուն պնդել է, որ դատախազության և Եկամուտների ոստիկանության կազմակերպած մամուլի ասուլիսում իր լուսանկարը հրապարակելը խախտել է իր անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքը:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ պետք է ուսումնասիրվի, թե արդյոք տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքի միջամտություն, և արդյոք միջամտության առկայության դեպքում այն բավարարել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված պահանջները:

Եվրոպական դատարանը նշել է, որ «մասնավոր կյանք» եզրույթը ներառում է անձի՝ իր կերպարի իրավունքին վերաբերող տարրեր, և որ լուսանկար հրապարակելը գտնվում է անձնական կյանքի շրջանակում: Եվ անձի քրեական հետապնդման ենթարկվելը չի նշանակում, որ նրա իրավունքներն այս տեսանկյունից կարող են սահմանափակվել:

Ըստ այդմ, Դատարանը եզրակացնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքի միջամտություն:

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ խնդրո առարկան չի կարգավորվում իր նախադեպային իրավունքով հաստատված չափանիշներին համապատասխանող օրենքով, այլ կարգավորվում է հիմնականում պրակտիկայով: Իտալիայի քրեական դատավարության օրենսգրքի 329-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված նախաքննության ընթացքում ձեռնարկված միջոցառումների վերաբերյալ գաղտնիության կանոնից բացառությունը վերաբերում է միայն այն դեպքերին, երբ քննությունը շարունակելու

նպատակով հրապարակվում է քննչական փաստաթուղթ: Սակայն սա այդ դեպքը չէ:

Հետևաբար Դատարանը եզրակացնում է, որ միջամտությունն օրենքին համապատասխան չի իրականացվել, և կարիք չկա ուսումնասիրելու՝ արդյոք միջամտությունը հետապնդել է իրավաչափ նպատակ և անհրաժեշտ է եղել ժողովրդավարական հասարակությունում:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանը միաձայն որոշել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ դիմումատուն ընդ ապացուցել է որևէ գույքային վնասի առկայությունը, ընդ մեծ հաշվով, դրա պատճառահետևանքային կապը խախտման հետ: Ինչ վերաբերում է ոչ գույքային վնասին, Դատարանը գտնում է, որ սույն գործի հանգամանքներում խախտման հայտնաբերումն ինքնին բավարար արդարացի հատուցում է:

**Ե. ՈՒՂԵՆԻՇԱՅԻՆ ԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐԻ
ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐԵՐ¹²⁶**

Կրուզլովը և այլք ընդդեմ Ռուսաստանի
*(Kruglov and Others v. Russia, application no. 11264/04 and
15 others, judgment of 4 February 2020)*

Իրավաբանների գրասենյակներում և բնակարաններում
իրականացված խուզարկությունը մասնագիտական գաղտնիքի
պահպանման համատեքստում. *խախտում*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Elçi and Others v. Turkey**, *applications nos. 23145/93 and 25091/94, judgment of 13 November 2003*
- 2) **Cronin v. the United Kingdom (dec.)**, *application no. 15848/03, decision of 06 January 2004*
- 3) **Sallinen and Others v. Finland**, *application no. 50882/99, judgment of 27 September 2005*
- 4) **André and Another v. France**, *application no. 18603/03, judgment of 24 July 2008*
- 5) **Xavier Da Silveira v. France**, *application no. 43757/05, judgment of 21 January 2010*
- 6) **Michaud v. France**, *application no. 12323/11, judgment of 06 December 2012*

¹²⁶ Այս բաժնում ընդգրկված են Եվրոպական դատարանի այն գործերի համառոտագրերը, որոնք հիմք են հանդիսացել Տեղեկագրի տեսական վերլուծությունների համար:

- 7) **Belousov v. Ukraine**, application no. 4494/07, judgment of 07 November 2013
- 8) **Gerashchenko v. Ukraine**, application no. 20602/05, judgment of 07 November 2013
- 9) **Avanesyan v. Russia**, application no. 41152/06, judgment of 18 September 2014
- 10) **Yuditskaya and Others v. Russia**, application no. 5678/06, judgment of 12 February 2015
- 11) **Aliyev v. Azerbaijan**, applications nos. 68762/14 and 71200/14, judgment of 20 September 2018
- 12) **Leotsakos v. Greece**, application no. 30958/13, judgment of 04 October 2018

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for home and correspondence • Search of lawyers' homes and offices and seizure of electronic devices • Courts' failure to assess necessity and proportionality of investigating authorities' actions • Domestic law lacking procedural safeguards to prevent interference with professional secrecy • Total lack of safeguards to protect professional confidentiality of legal advisers who are not members of a Bar

Art 1 P 1 • Control of the use of property • Unjustified lengthy retention of seized data-storage electronic devices

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Գործը վերաբերում է իրավաբանների բնակարաններում (գրասենյակներում) կատարված խուզարկություններին և առգրավումներին, ինչպես նաև տեղեկատվություն պարունակող առգրավված էլեկտրոնային սարքերի պահմանը: Դիմումատուներն իրավաբաններ են (մեծ մասն ունի փաստաբանի լիցենզավորում), որոնք ազգային դատարաններում բարձրացրել են խուզարկության որոշումների և խուզարկության կատարման կարգի

անօրինականության հարցը, սակայն ապարդյուն: Ըստ դիմումատուների՝ դրանք չեն համապատասխանել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով սահմանված չափանիշներին: Խուզարկության թույլտվության վերաբերյալ դատարանի որոշումները (առկայության դեպքում) հիմնված չեն եղել փնտրվող տեղեկությունը դիմումատուների կողմից տնօրինելու փաստը հիմնավորող բավարար ապացույցների վրա: Կատարված խուզարկություններից միայն մեկի դեպքում է դիմումատուն ներգրավված եղել քրեական վարույթին, մնացած դեպքերում դիմումատուները քրեական վարույթում չեն ունեցել կասկածյալի կարգավիճակ, և վերջիններիս միակ կապը հանցագործությունների հետ եղել է դրանց վերաբերյալ հարուցված քրեական վարույթում ներգրավված անձանց իրավաբանական օգնություն տրամադրելը: Բացի այդ, դատարանները մանրամասն չեն հստակեցրել խուզարկության շրջանակները, չեն տվել որևէ կարգադրություն փաստաբանի գործունեության երաշխիքների վերաբերյալ, խուզարկության որոշումները, որևէ սահմանափակում չպարունակելով, խուզարկության կատարման ընթացքում վարույթն իրականացնող մարմնին օժտել են անսահմանափակ հայեցողությամբ:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Դատարանը նկատել է, որ վարույթ իրականացնող մարմինը կատարել է «զննումներ», «դեպքի վայրի զննություն», «խուզարկություն»: Դատարանը վերահաստատել է իր այն տեսակետը, որ ցանկացած միջոց, որն իր կատարման եղանակով և փաստացի ազդեցությամբ չի տարբերվում խուզարկությունից, անկախ ազգային օրենսդրությամբ դրան տրված բնորոշումից, միջամտություն է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքներին: Սույն գործում Դատարանը հիմնվում է այն կանխավարկածի վրա, որ բոլոր դիմումատուների նկատմամբ իրականացված խուզարկությունները ներպետական օրենսդրության տեսանկյունից եղել են օրինական և հետապնդել են հանցագործությունը կանխելու

իրավաչափ նպատակ: Դատարանին մնում է գնահատել՝ արդյոք կիրառված միջոցներն «անհրաժեշտ են եղել ժողովրդավարական հասարակությունում», մասնավորապես՝ արդյոք կիրառված միջոցը համաչափ է եղել հետապնդած նպատակին:

«Անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում» հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել այնպիսի տարրեր, ինչպիսիք են.

- հանցանքի ծանրությունը, որի կապակցությամբ իրականացվել են խուզարկություն և առգրավում.
- արդյոք դրանք իրականացվել են դատարանի որոշմանը համապատասխան.
- արդյոք ենթարկվել են հետագա դատական վերահսկողության.
- արդյոք դատարանի որոշումը հիմնված է եղել հիմնավոր կասկածի վրա.
- արդյոք խուզարկության շրջանակները եղել են բավարար չափով սահմանափակված:

Դատարանը պետք է նաև վերանայի խուզարկության կատարման եղանակը (արդյոք դա իրականացվել է վարույթի առարկայով չչահագրգռված անձի ներկայությամբ, կամ արդյոք այլ հատուկ երաշխիքներ են եղել նախատեսված մասնագիտական արտոնությամբ պաշտպանվող տեղեկատվությունը պաշտպանելու տեսանկյունից), ինչպես նաև խուզարկության հնարավոր հետևանքները խուզարկության ենթարկված անձի աշխատանքի և համբավի վրա:

Այսպես, սույն գործում ազգային դատարանների խուզարկության որոշումները հիմնավորվել են բացառապես այն հանգամանքով, որ գործի նյութերը բավարար հիմքեր են տալիս ենթադրելու, որ խուզարկության արդյունքում կարող են գտնվել գործին առնչվող փաստաթղթեր կամ առարկաներ: Այդուհանդերձ, այդ որոշումներում չի հստակեցվել՝ ինչ առարկաներ են դրանք, կամ ինչից է բխում հիմնավոր կասկածը: Ազգային դատարանները փաստաբանի լիցենզիա ունեցող իրավաբանների բնակարաններում

և գրասենյակներում իրականացվող խուզարկության դեպքում բավարար երաշխիք են համարել նախապես դատարանի խուզարկության որոշում ունենալը, չեն քննել պահանջվող տեղեկությունն այլ աղբյուրից ստանալու հնարավորությունը, ինչպես նաև սահմանված չեն եղել իրավաբանորեն արտոնյալ փաստաթղթերի գաղտնիությունը խախտելու թույլատրելիության վերաբերյալ կանոններ: Խուզարկությունների կատարման կարգի վերաբերյալ բողոքների կապակցությամբ ևս ազգային դատարանները չեն գնահատել վարույթ իրականացնող մարմինների գործողությունների անհրաժեշտությունը և համաչափությունը: Վերաքննիչ դատարանը մերժել էր խուզարկության որոշման դեմ դիմումատուի բերած վերաքննիչ բողոքն այն հիմնավորմամբ, որ գործը, որի շրջանակում կատարվել էր խուզարկությունը, արդեն ուղարկվել էր դատաքննության: Այս առումով Դատարանը գտավ, որ այս դեպքում դիմումատուն զրկված է եղել խուզարկության որոշման *ex post facto* դատական վերանայման հնարավորությունից:

Քննարկվող գանգատներում բարձրացված հարցերի կապակցությամբ Դատարանը ևս մեկ անգամ վերահաստատել է իր այն մտտեցումը, որ իրավաբանների բնակարանների կամ գրասենյակների խուզարկությունները պետք է ենթարկվեն առավել մանրակրկիտ հսկողության: Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ խուզարկության որոշումները պետք է շարադրվեն հնարավորինս հստակ՝ ուրվագծելով հստակ սահմաններ: Ինչ վերաբերում է նախապես խուզարկության որոշում ունենալուն, Դատարանն այլ վճիռներում արձանագրել է, որ դատական վերահսկողությունը խախտումների դեմ բավարար երաշխիք չէ:

Սույն վճռով Դատարանն արձանագրել է, որ տալով խուզարկության թույլտվություն՝ ազգային դատարանները չեն քննել այն հարցը՝ արդյոք դիմումատուի իրավունքներին միջամտությունը բխել է սոցիալական իրատապ կարիքից և համաչափ է եղել հետապնդվող նպատակին: Դատարանը համարել է, որ խուզարկության ընթացքում վկաների ներկայությունը բավարար երաշխիք չէր, քանի որ վերջիններս, չունենալով մասնագիտական

գիտելիքներ, չէին կարող առանձնացնել օրենքով պահպանվող արտոնյալ տեղեկությունները: Անգամ խուզարկության ընթացքում իրավաբանական օգնության դիմելու հնարավորությունը հասանելի չի եղել առնվազն դիմումատուներից մեկին, քանի որ նրա իրավաբանը ժամանել էր խուզարկության վայր, երբ քննչական գործողությունն արդեն իսկ սկսվել էր, քանի որ դիմումատուն նախապես տեղեկացված չի եղել խուզարկության մասին:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Դատարանը գտել է, որ խուզարկությունների արդյունքում մասնագիտական գաղտնիությունը երաշխավորելու պահանջը խախտվել է այն աստիճան, որ անհամաչափ է եղել հետապնդվող նպատակին:

Այսպիսով՝ Եվրոպական դատարանը միաձայն արձանագրել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում¹²⁷:

¹²⁷ Արձանագրվել է նաև Կոնվենցիայի թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում:

Վուկոտա-Բոյիչն ընդդեմ Շվեյցարիայի
(*Vukota-bojić v. Switzerland*, application no. [61838/10](#),
judgment of 18 October 2016)

Մասնավոր գործակալներն ապահովագրական ընկերության պատվերով իրականացրել են դիմումատուի գաղտնի հսկողություն, որի արդյունքում ձեռք բերված տվյալների հիման վրա դիմումատուի ապահովագրական հատուցումը դադարեցվել է. *խախտում*

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Leander v. Sweden**, application no. [9248/81](#), judgment of 26 March 1987
- 2) **Khan v. the United Kingdom**, application no. [35394/97](#), judgment of 12 May 2000
- 3) **Peck v. the United Kingdom**, application no. [44647/98](#), judgment of 28 January 2003
- 4) **Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria**, application no. [62540/00](#), judgment of 28 June 2007
- 5) **Benediktsdóttir v. Iceland (dec.)**, application no. [38079/06](#), decision of 16 June 2009
- 6) **Kennedy v. the United Kingdom**, application no. [26839/05](#), judgment of 18 May 2010
- 7) **Köpke v. Germany (dec.)**, application no. [420/07](#), decision of 5 October 2010
- 8) **Kotov v. Russia [GC]**, application no. [54522/00](#), judgment of 3 April 2012

9) **De La Flor Cabrera v. Spain**, application no. 10764/09,
judgment of 27 May 2014

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր

Art 8 • Respect for private life • Respect for family life • Public authority • Interference • In accordance with the law • Foreseeability • Safeguards against abuse

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Դիմումատուն, որը, Շվեյցարիայի «Պատահարների ապահովագրության մասին» դաշնային օրենքի համաձայն, ուներ պատահարներից պարտադիր ապահովագրություն, մտոցիկլետի հարվածից վայր ընկնելուց հետո հոսպիտալացվել էր, և նրա մոտ հայտնաբերվել էին պարանոցային ողերի վնասվածք և գանգուղեղային հնարավոր վնասվածք, որից հետո դիմումատուն ենթարկվել էր մի քանի բժշկական հետազոտությունների, որոնց հիման վրա դիմումատուի աշխատունակության վերաբերյալ հակասական եզրակացություններ էին տրվել: Դրա արդյունքում մի շարք վեճեր էին առաջացել դիմումատուի և ապահովագրական ընկերության միջև անաշխատունակության ծավալի, վթարի և դիմումատուի առողջական համապատասխան խնդիրների միջև առկա պատճառահետևանքային կապերի, ապահովագրական հատուցման ծավալի վերաբերյալ:

Ապահովագրական ընկերությունը հետագայում դիմումատուին ծանուցագրի միջոցով հրավիրել էր հետագա բժշկական ստուգումներ անցնելու. ծանուցման մեջ նշվում էր՝ հրաժարվելու դեպքում ինչ իրավական հետևանքներ կարող են վրա հասնել, որտեղ տեսահսկման հնարավորության վերաբերյալ խոսք չէր գնում:

Դիմումատուի՝ բժշկական ստուգումներ անցնելուց հրաժարվելուց հետո ապահովագրական ընկերությունը մի քանի մասնավոր գործակալների պատվիրել է հսկողություն իրականացնել դիմումատուի նկատմամբ: Գործակալները չորս տարբեր օրերի

օրական մի քանի ժամ տևողությամբ հեռու տարածությունից իրականացրած հսկողության հիման վրա կազմել էին մանրակրկիտ զեկույց: Զեկույցի արդյունքում ապահովագրական ընկերությունը վերահաստատեց իր՝ դիմումատուին տրվող հատուցման դադարեցման վերաբերյալ նախկինում կայացրած որոշումը:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Ընդունելիություն. Սույն գործով բողոքարկված հսկողության միջոցն իրականացվել է մասնավոր ապահովագրական ընկերության կողմից: Այնուամենայնիվ, նշված ընկերությունը հանրային առողջության դաշնային գրասենյակի կողմից իրավունք էր ստացել տրամադրելու պարտադիր ապահովագրությունից բխող հատուցումներ և հավաքելու ապահովագրավճարներ, որոնք մասամբ կարգավորվում են օրենքով: Ներպետական դատարանների կողմից տվյալ ընկերությունները համարվել են պետական մարմիններ և, գոնե այնքանով, որքանով նրանք ընդունում են պարտադիր որոշումներ, պարտավոր են հարգել Սահմանադրությունից բխող հիմնարար իրավունքները: Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ նույնը պետք է վերաբերի Կոնվենցիային, քանի որ պետությունը չի կարող իրեն ազատել Կոնվենցիայով նախատեսված պատասխանատվությունից՝ մասնավոր մարմիններին կամ անհատներին վերապահելով իր պարտավորությունները:

Միջամտության առկայություն. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածը պաշտպանում է, ի թիվս այլնի, անձի ինքնության և անձնական զարգացման իրավունքը և այլ մարդկանց, արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններ հաստատելու և զարգացնելու իրավունքը: Ուստի նույնիսկ հանրային միջավայրում կա անձի՝ ուրիշների հետ փոխազդեցության գոտի, որը կարող է տեղավորվել «անձնական կյանքի» շրջանակում: Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքավորումների գործածմամբ անհատի գործողությունները հսկելու առնչությամբ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ անվտանգության

տեսախցիկների բնականոն օգտագործումն օրինական և կանխատեսելի նպատակով, լինի դա փողոցում, թե այլ հանրային տարածքներում, Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի առումով խնդիրներ չի հարուցում: Այնուամենայնիվ, անձնական կյանքի պաշտպանության նկատառումներով՝ խնդիրներ կարող են առաջանալ տվյալների համակարգային և մշտական գրանցման տեսանկյունից: Եվրոպական դատարանն այս առումով նաև հաշվի է առել հետևյալ տարրերը.

1. արդյոք կոնկրետ անձի վերաբերյալ տեղի է ունեցել տվյալների հավաքում.
2. արդյոք անձնական տվյալները մշակվել կամ օգտագործվել են.
3. արդյոք եղել է տվյալ նյութի այնպիսի եղանակով կամ աստիճանի հրապարակում, որը սովորաբար անկանխատեսելի է:

Անդրադառնալով սույն գործին՝ Եվրոպական դատարանը պետք է որոշի՝ արդյոք դիմումատուի՝ գաղտնի հսկողության արդյունքում ձեռք բերված տեսանյութերի և նկարների օգտագործումը համարվում է որևէ բնույթի անձնական տվյալների մշակում կամ օգտագործում և խոչընդոտում է անձի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքը: Այս կապակցությամբ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուի նկատմամբ իրականացվել են համակարգված և դիտավորյալ հսկում և նկարահանում: Ձեռք բերված նյութն ընտրվել և պահվել է, իսկ նկարահանված պատկերներն օգտագործվել են փորձագիտական եզրակացության համար որպես հիմք և, ի վերջո, դիմումատուի ապահովագրական հատուցման չափը վերազնահատելու համար:

Կիրառելով վերոգրյալը դիմումատուի հսկողության հետ կապված գործի հանգամանքների նկատմամբ՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ ապահովագրական ընկերության իրականացրած գործողությունները կարող են համարվել դիմումատուի վերաբերյալ անձնական տվյալների մշակում կամ հավաքում, որը համարվում է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով անձնական կյանքի միջամտություն:

Միջամտության հիմնավորում. Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով «օրենքին համապատասխան» արտահայտությունը պահանջում է, առաջին հերթին, որ այդ միջոցը որևէ իրավական հիմք ունենա ներպետական օրենսդրությունում: Այն նաև վերաբերում է խնդրո առարկա օրենքի որակին՝ պահանջելով, որ այն մատչելի լինի անձի համար: Վերջինս, ավելին, պետք է կարողանա կանխատեսել դրա հետևանքներն իր համար: Այն նաև պետք է համատեղելի լինի իրավունքի գերակայության հետ:

Եվրոպական դատարանը մի քանի անգամ արձանագրել է, որ պետական մարմինների կողմից գաղտնի հսկողության միջոցառումների համատեքստում «կանխատեսելիության» մասին վկայակոչումը չի կարող նույնը լինել, ինչ շատ այլ ոլորտներում: Այդ հատուկ համատեքստում կանխատեսելիությունը չի կարող նշանակել, որ անհատները պետք է կարողանան կանխատեսել, թե երբ են իշխանությունները դիմում գաղտնի հսկողության, որպեսզի կարողանան համապատասխանաբար հարմարեցնել իրենց վարքագիծը: Ներպետական օրենսդրությունը պետք է լինի բավականաչափ պարզ, որպեսզի քաղաքացիները համարժեք «ցուցումներ» ստանան այն հանգամանքների և պայմանների վերաբերյալ, որոնց հիման վրա պետական մարմիններն իրավասու են դիմելու ցանկացած նման միջոցառման: Հաշվի առնելով գաղտնի հսկողությանը բնորոշ չարաշահման ռիսկը՝ այդպիսի միջոցառումները պետք է հիմնված լինեն հատկապես ճշգրիտ օրենքի վրա, մանավանդ որ օգտագործման համար մատչելի տեխնոլոգիաներն անընդհատ բարդանում են: Պետական մարմինների կողմից իրականացվող վերահսկողության գաղտնի միջոցառումների համատեքստում հանրային վերահսկողության բացակայության և լիազորությունների չարաշահման ռիսկի պատճառով իրավունքի գերակայության հետ համատեղելիությունը պահանջում է, որ ներպետական օրենսդրությունը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրվող իրավունքի կամայական միջամտությունից պատշաճ պաշտպանություն ապահովի: Եվրոպական

դատարանի գնահատականն այս առումով կախված է գործի բոլոր հանգամանքներից, ինչպիսիք են հնարավոր միջոցառումների բնույթը, ծավալը և տևողությունը, դրանց իրականացման համար անհրաժեշտ հիմքերը, այն մարմինները, որոնք տալիս են թույլտվություն, իրականացնում են և վերահսկում են միջոցառումները, և ազգային օրենսդրությամբ նախատեսված պաշտպանության միջոցների տեսակները:

Սկզբունքների կիրառությունը սույն գործում. Անդրադառնալով սույն գործին՝ վիճելի չէ, որ դիմումատուի նկատմամբ կիրառված հսկողության միջոցը հիմնված էր ներպետական օրենսդրության որոշակի իրավանորմերի վրա, որոնց համակարգային ուսումնասիրության արդյունքում պարզ է դառնում, որ երբ ապահովագրված անձը չի կատարում պահանջվող տեղեկությունները ներկայացնելու պարտավորությունը, ապահովագրական ընկերություններին թույլատրվում է կատարել իրենց իսկ անհրաժեշտ հետաքննող միջոցառումները և հավաքել անհրաժեշտ տեղեկություններ: Եվրոպական դատարանին մնում էր պարզել, թե արդյոք դրանք բավականաչափ հստակ և մանրամասն իրավական հիմք էին հանդիսանում համապատասխան միջամտությունն իրականացնելու համար: Որոշելով՝ արդյոք ներպետական օրենսդրության այն դրույթները, որոնց վրա հիմնված էր դիմումատուի հսկողությունը, համապատասխանում են «կանխատեսելիության» պահանջին՝ Եվրոպական դատարանը նշում է, որ նշված դրույթները սահմանափակվում էին հետևյալով. ապահովագրված անձին պարտավորեցնում էին «տրամադրել բոլոր տեղեկությունները, որոնք անհրաժեշտ են իր իրավունքները հաստատելու համար», և ապահովագրական ընկերություններին թույլատրում էին «հետաքննող միջոցառումներ ձեռնարկել և հավաքել անհրաժեշտ տեղեկատվություն, ինչպես նաև «պահանջել և մշակել անձնական տվյալներ՝ իրենց պարտականությունները կատարելու համար, երբ ապահովագրված անձը հրաժարվել է անհրաժեշտ տեղեկատվություն տրամադրելու միջոցով համագործակցելուց»: Եվրոպական դատարանի կարծիքով, նշված արտահայտությունները կարծես թե հստակ չէին

ներառում կամ նույնիսկ հնարավորություն չէին տալիս ենթադրելու ապահովագրական ընկերությունների կողմից լուսանկարահանում կամ տեսանկարահանում իրականացնելու հնարավորությունը: Այնուամենայնիվ, Եվրոպական դատարանը նշում է, որ ներպետական դատարանները, որոնք հիմնականում կոչված են ներպետական օրենսդրությունը մեկնաբանելու և կիրառելու, եզրակացրել են, որ նշված դրույթներն ընդգրկում էին նման հանգամանքներում վերահսկողությունը: Ուսումնասիրելով, թե արդյոք ներքին օրենսդրությունը պարունակում է չարաշահման դեմ համարժեք և արդյունավետ երաշխիքներ՝ Եվրոպական դատարանը նշում է, որ ո՛չ վերը նշված դրույթները, ո՛չ էլ գործում նշված դատական պրակտիկան չեն արտացոլում որևէ ընթացակարգ, որը պետք է պահպանվի ապահովագրական վեճերի պայմաններում գաղտնի հսկողության միջոցառումների իրականացման թույլտվության կամ վերահսկման համար: Ավելին՝ վերահսկողական միջոցառումների առավելագույն տևողության կամ դրանց դատական կարգով բողոքարկման հնարավորության վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվության բացակայության դեպքում ապահովագրական ընկերություններին (որպես պետական մարմինների) լայն հայեցողություն է տրվել՝ որոշելու, թե որ հանգամանքներն են արդարացնում այդպիսի հսկողությունը և որքանով: Ավելին՝ նշված իրավակարգավորումները հավասարապես լրում էին վերահսկողության գաղտնի միջոցներով հավաքված տվյալների պահպանման, հասանելիության, հետազոտման, օգտագործման, հաղորդակցման կամ ոչնչացման հետ կապված ընթացակարգերի վերաբերյալ: Հետևաբար անհասկանալի էր մնում, թե որտեղ և որքանով է պահպանվել դիմումատուի տեսանյութերն ու լուսանկարները պարունակող զեկույցը, թե որ անձինք կարող էին մուտք ունենալ դրան, և արդյոք դիմումատուն ուներ որևէ օրինական հնարավորություն բողոքարկելու նշված զեկույցի գործածումը:

Կառավարությունը նաև պնդում էր, որ գաղտնի հսկողության միջոցով դիմումատուի անձնական կյանքի հարգանքի իրավունքին միջամտությունը համեմատաբար փոքր էր՝ հաշվի առնելով

շահագրգիռ հանրային շահերը, այն է՝ ապահովագրական խարդախությունների կանխարգելումը և, ի վերջո, պետական միջոցների պատշաճ կառավարման ապահովումը: Թեև Եվրոպական դատարանը համաձայնել է, որ սույն գործով վերահսկողությունն անձի անձնական կյանքին ավելի քիչ է միջամտում, քան, օրինակ, հեռախոսային գաղտնալսումը, այնուամենայնիվ, պետք է հավատարիմ մնալ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքների կամայական միջամտությունից պատշաճ պաշտպանության ընդհանուր սկզբունքներին: Վերոնշյալ պատճառներով և, չնայած դիմումատուի Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքներին աննշանորեն միջամտությանը, Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ ներպետական օրենսդրությունը բավարար հստակությամբ չէր նշում որպես պետական մարմիններ հանդես եկող ապահովագրական ընկերությունների՝ ապահովագրված անձանց գաղտնի հսկողության վերաբերյալ լիազորությունների շրջանակն ու ձևը: Ուստի դիմումատուի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքներին միջամտելը «օրենքին համապատասխան» չի եղել: Վերոգրյալի լույսի ներքո Եվրոպական դատարանի համար ավելորդ է վերլուծել, թե արդյոք բողոքարկված միջոցը «անհրաժեշտ էր ժողովրդավարական հասարակությունում», թե ոչ:

Այսպիսով՝ Եվրոպական դատարանը միաձայն որոշեց, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում վեց կողմ և մեկ դեմ ձայների հարաբերակցությամբ: Եվրոպական դատարանը շնորհել է դիմումատուին 8,000 եվրո՝ որպես ոչ գույքային վնասի փոխհատուցում:

Բեռն Լարսեն Հոլդինգ Ա Ս-ն և այլք ընդդեմ Նորվեգիայի
(*Bernh Larsen Holding As and others v. Norway*, application no.
24117/08, judgment of 14 March 2013)

Կազմակերպությունների սերվերի տվյալների
պատճենահանման վերաբերյալ պահանջ.
խախտում չկա

Վերաբերելի նախադեպային իրավունք

- 1) **Klass and Others v. Germany**, application no. 5029/71, judgment of 6 September 1978
- 2) **Leander v. Sweden**, application no. 9248/81 judgment of 26 March 1987
- 3) **Z. v. Finland**, application no. 22009/93, judgment of 25 February 1997
- 4) **Sallinen and Others v. Finland**, application no. 50882/99, judgment of 27 September 2005
- 5) **S. and Marper v. the United Kingdom [GC]**, application nos. 30562/04 and 30566/04, judgment of 4 December 2008
- 6) **Gillan and Quinton v. the United Kingdom**, application no. 4158/05, judgment of 12 January 2010
- 7) **Robathin v. Austria**, application no. 30457/06, judgment of 3 July 2012

HUDOC համակարգում որոնման համար բանալի բառեր
Art 8 • Right to respect for private and family life • Respect for
correspondence • Respect for home

Գործի փաստական հանգամանքները և դատավարական նախապատմությունը

Դիմումատու երեք ընկերություններ իրենց տեղեկատվական տեխնոլոգիաների համակարգերի համար օգտագործում էին ընդհանուր սերվեր, որը պատկանում էր Կվեր ընկերությանը: Այն պարունակում էր դիմումատու ընկերությունների էլեկտրոնային արխիվները և աշխատակիցների ու ընկերությունների համար աշխատող այլ անձանց անձնական տեղեկությունները (ներառյալ մասնավոր էլեկտրոնային փոստի նամակագրությունը):

2003 թվականին հարկային տարածքային գրասենյակը ծանուցել է Բ.Լ.< ընկերությանը, որ տեղի են ունենալու հարկային ստուգումներ, և 2004 թվականին իրականացվել են ստուգումները: Ստուգումների ժամանակ դիմումատու համապատասխան ընկերությունը տրամադրել է հարկային մարմնի աշխատակիցներին սերվերի հասանելիություն, բայց չի թույլատրել ամբողջովին պատճենահանել սերվերի վրա եղած նյութերը:

Երբ Կվեր-ի սեփականատերը նույնպես հրաժարվել է սերվերի ամբողջ նյութը պատճենահանել թույլատրելուց, հարկային մարմնի աշխատակիցները ծանուցել են Կվեր-ին, որ այդ ընկերությունը նույնպես ենթակա է ստուգման: Որոշակի քննարկումներից հետո որոշում է կայացվել տրամադրել սկավառակ, որի վրա առկա էր սերվերի ողջ տեղեկատվությունը: Սակայն այդ տեղեկատվության միայն մի մասն էր Բ.Լ.< ընկերությունում իրականացվող հարկային ստուգման համար կարևոր և վերաբերելի:

Սկավառակը տրամադրելուց հետո Կվեր ընկերությունը դիմել է հարկային մարմնին՝ պահանջելով վերադարձնել սկավառակը, քանզի սկավառակի վրա առկա էին նաև այլ ընկերությունների վերաբերյալ տվյալներ: Սակայն հարկային մարմինը հրաժարվել է սկավառակը վերադարձնելուց:

Դիմումատու ընկերությունները բողոքարկել են հարկային կենտրոնական մարմնի որոշումը դատական կարգով առաջին ատյանի դատարան, ապա դիմել են վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարաններ, սակայն հաջողության չեն հասել:

Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը

Արդյոք առկա է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված միջամտություն. Եվրոպական դատարանն իր ձևավորած նախադեպային իրավունքում հայտնել է այն դիրքորոշումը, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածում տեղ գտած «բնակարան» բառը ներառում է նաև որոշակի գործարար կամ մասնագիտական տարածքներ: Այն ներառում է ոչ միայն մասնավոր անձի սեփականություն հանդիսացող և ղեկավարվող ընկերության գրանցված գրասենյակը, այլև իրավաբանական անձի մասնաճյուղերը և այլ գործարար տարածքներ: Դատարանն այնուհետև նշել է, որ 8-րդ հոդվածի՝ ձեռնարկությունների խուզարկությանը և էլեկտրոնային տվյալների խուզարկությանը և առգրավմանը վերաբերող նախկին գործերում, Դատարանը գտել է, որ առկա է «բնակարանի և նամակագրության հարգանքի իրավունքի» միջամտություն: Եվրոպական դատարանը սույն գործով գտավ, որ տեղի է ունեցել դիմումատուների բնակարանի և նամակագրության հարգանքի իրավունքի միջամտություն, քանի որ նրանք ունեին օրինական պարտավորություն՝ թույլատրելու հարկային տեսուչներին մուտք ունենալ սերվերի տեղեկատվությանը և պատճենահանել ողջ տվյալները:

Արդյոք իրականացված միջամտությունը եղել է օրինական. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ «օրենքին համապատասխան» հասկացությունը պահանջում է, որ վիճարկվող միջոցը ներքին օրենսդրության մեջ որոշակի իրավական հիմք ունենա և իրավունքի գերակայության հետ համատեղելի լինի: Նաև օրենքը պետք է որոշակի լինի, և անձը պետք է կարողանա համապատասխան հանգամանքներում կանխատեսել, թե ինչ հետևանքների կհանգեցնի իր վարքագիծը: Սակայն խիստ որոշակի կարգավորումները նույնպես կարող են խնդրահարույց լինել, ըստ այդմ, որոշ օրենքներ ձևակերպվում են ոչ շատ որոշակի, և դրանց կիրառումն ու մեկնաբանումը դառնում են պրակտիկայի հարց: Դատարանը նաև նշել է, որ օրենքը պետք է բավական հստակ պարզաբանի իրավասու մարմիններին տրված ցանկացած

հայեցողության շրջանակը և դրա կիրառման եղանակը: Եվրոպական դատարանը նշել է, որ օրենքը դեռ կարող է բավարարել կանխատեսելիության պահանջը, նույնիսկ երբ շահագրգիռ անձը համապատասխան իրավական խորհրդատվություն ստանալուց հետո է ողջամտորեն գնահատում այն հետևանքները, որոնց կարող է հանգեցնել իր վարքագիծը: Սա հատկապես կիրառելի է մասնագիտական գործունեություն իրականացնող անձանց պարագայում, որոնք իրենց գործունեությունն իրականացնելիս պետք է ցուցաբերեն բարձր զգուշավորություն:

Անդրադառնալով սույն գործին՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ «Հարկերի գնահատման մասին» օրենքի համապատասխան հողվածներով սահմանվում է այն փաստաթղթերի բնույթը, որոնք հարկատուները հարկային մարմինների պահանջով պետք է ներկայացնեն, հանձնեն կամ ուղարկեն: Դրանք այն փաստաթղթերն են, որոնք կարևոր նշանակություն ունեն հարկատուի հարկերի գնահատման և դրա ստուգման տեսանկյունից: Վերոնշյալ օրենքի մեկ այլ նորմի համաձայն՝ իշխանություններն իրավասու էին պահանջելու հարկատուից թույլատրել ստուգել, վերանայել կամ հետազոտել ընկերությունների արխիվները հարկային մարմնում: Այս պահանջը տարածվում է այն արխիվների վրա, որոնք կարող էին պարունակել հարկերի գնահատման տեսանկյունից կարևոր տեղեկատվություն: Համապատասխան իրավակարգավորումների պայմաններում ոչինչ չի խանգարում սերվերի տվյալների պատճենահանմանը և պատճենների՝ հարկային մարմինների տարածք տեղափոխմանը:

Ինչ վերաբերում է «օրենքին համապատասխան» հասկացությունից բխող մյուս պահանջներին, ապա անվիճելի էր, որ տվյալ օրենքը մատչելի էր, և Դատարանը պատճառ չի տեսնում այլ որոշում կայացնելու համար:

Մյուս կողմից, կողմերը համաձայն չէին օրենքի կանխատեսելիության հարցի շուրջ: Սույն գործի խնդրահարույց հարցը հետևյալն է. սերվերի վրա պարունակվող բոլոր փաստաթղթերի պատճենները վերցնելով՝ հարկային մարմինները ձեռք են բերել

մեծ քանակությամբ տվյալներ, որոնք չեն պարունակում հարկերի գնահատման տեսանկյունից կարևոր տեղեկատվություն: Պատճենահանված փաստաթղթերի մեջ կային նաև մասնավոր փաստաթղթեր, օրինակ՝ աշխատակիցների նամակագրությունը, ընկերությունների առևտրային գաղտնիքները:

Եվրոպական դատարանը նշում է, որ հարկային ստուգումների արդյունավետության նկատառումներով հարկային մարմինների գործողությունների հնարավորությունները պետք է համեմատաբար լայն լինեն նախապատրաստական փուլում: Այնուամենայնիվ, չնայած իրավակարգավորման շրջանակի լայն լինելուն, այն հարկային մարմիններին չէր տրամադրում անսահման հայեցողություն: Եվրոպական դատարանը նաև նշել է, որ երբ մի քանի ձեռնարկություններ ունեն միասնական արխիվ, և արխիվի համապատասխան մասերը հստակորեն առանձնացված են, ապա հասանելիությունը պետք է սահմանափակվի համապատասխան հարկային ստուգման առարկայի շրջանակներով: Սակայն Դատարանը նշել է, որ խնդրո առարկա արխիվները հստակ տարանջատված չեն եղել, այլ «խառը» արխիվներ են եղել: Հետևաբար ողջամտորեն կարելի էր կանխատեսել, որ հարկային մարմինները չպետք է ապավինեին հարկային սուբյեկտների ցուցումներին, թե որտեղ պետք է գտնեն համապատասխան նյութերը, այլ պետք է կարողանային հասանելիություն ունենալ սերվերի բոլոր տվյալներին՝ անձամբ գնահատելու համար:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանը գտել է, որ համապատասխան օրենքը մատչելի էր, ինչպես նաև բավականաչափ ճշգրիտ և կանխատեսելի:

Արդյոք միջամտությունը հեղապնդել է իրավաչափ նպատակ. Կառավարությունը պնդում էր, որ խնդրո առարկա միջոցառումները ձեռնարկվել են ի շահ երկրի տնտեսական բարեկեցության և, հետևաբար, Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի տեսանկյունից հետապնդել են իրավաչափ նպատակ: Կառավարության վերոնշյալ պնդումը չի վիճարկվել դիմումատու ընկերությունների կողմից:

Դատարանն այս առումով այլ եզրակացության գալու պատճառ չի տեսել:

Արդյոք միջամտությունն անհրաժեշտ էր ժողովրդավարական հասարակության մեջ. Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անհրաժեշտ է հաշվի առնել՝ արդյոք բողոքարկված միջամտությունը համաչափ էր հետապնդվող իրավաչափ նպատակին: Այս պարագայում կարևոր նկատառում է այն՝ արդյոք իշխանությունների կողմից սերվերի տվյալների պատճենի հարկային գրասենյակում ստուգելու նպատակով իրականացվող գործողություններն ուղեկցվել են չարաշահումներից արդյունավետ երաշխիքներով: Մասնավորապես՝

- 1- դիմումատու ընկերություններից մեկը ստուգումից մեկ տարի առաջ ծանուցվել է, որ հարկային մարմինների կողմից իրականացվելու է ստուգում, և ընկերությունների ներկայացուցիչները ներկա են եղել հարկային մարմինների իրականացրած ստուգմանը:
- 2- Ընկերություններն իրավունք են ունեցել բողոք ներկայացնելու միջոցառման դեմ:
- 3- Եվրոպական դատարանը նշում է, որ հարկային մարմիններին չի տրամադրվել անսահմանափակ լիազորություն հատկապես ստուգման ենթակա փաստաթղթերի բնույթի հետ կապված: Դատարանը նաև նշում է, որ կային նաև այլ երաշխիքներ, որոնք նախատեսված էին օրենքով. կնիքը բացելիս հարկատուն իրավունք ուներ ներկա լինելու, ստուգման արդյունքում համապատասխան պաշտոնատար անձը պետք է զեկույց կազմեր, իսկ հարկատուն իրավունք ուներ ձեռք բերելու զեկույցի պատճենը, և իշխանությունները պետք է վերադարձնեին ոչ վերաբերելի փաստաթղթերը: Ավելին՝ ստուգման գործընթացի ավարտից հետո պատճենահանված նյութը պետք է ոչնչացվեր:

Եվրոպական դատարանը նշել է նաև, որ վիճարկվող միջամտության էությունը նույն աստիճանի լրջության չէ, ինչը սովորաբար հանդիպում է քրեական օրենսդրության համաձայն

իրականացվող խուզարկության և առգրավման ընթացքում: Հարկային մարմիններին նախատեսված նյութը չներկայացնելը կարող էր առաջացնել միայն վարչական պատասխանատվություն: Նաև հարկային մարմինների համար լրացուցիչ խոչընդոտ է հանդիսացել ընկերությունների կողմից ընդհանուր սերվերի վրա «խառը» տվյալներ պահելու հանգամանքը:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Եվրոպական դատարանը որոշել է, որ առկա չէ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

Նշումների համար

Նշումների համար

Նշումների համար

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

2

Անձնական տվյալների պաշտպանությունը